

UNIVERSITETET I AGDER

Norsk utenpå og engelsk inni?

En tverrlingvistisk studie av engelske fraseologiske oversettelseslån og betydningslån i norsk.

ERLEND KLOUMAN HØINER

VEILEDER

Michael Schulte

Universitetet i Agder, 2018

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

Forord

Masteroppgaven er i boks, som det heter i uttrykket. Underveis har jeg fått hjelp av mange. Først og fremst må jeg takke veilederen min, Michael Schulte, som satt meg tidlig i gang med skrivingen. Ellers har jeg fått svært verdifulle innspill fra Gisle Andersen. Rune Røsstad må få en takk for å antyde at dette kunne være noe å skrive en masteroppgave om. Takk også for tips underveis fra Oddrun Grønvik og Anne-Line Graedler. Syntaktiske og semantiske uklarheter har blitt gjort mye klarere med litt hjelp fra Jan Kristian Hognestad og Helge Dyvik. Takk for strålende service fra Lars Johnsen og Yngvil Beyer på Nasjonalbiblioteket, og til Silje Bringsrud Fekjær som har bistått med statistikkkompetanse.

Arbeidet med en masteroppgave har sine opp- og nedturer, og den legger beslag på mye tid og oppmerksomhet. Derfor må jeg rette en stor takk til mine to foreldre som alltid stiller opp, enten det gjelder hjelp i hverdagen eller korrektur. Den aller største takken går til min egen lille familie – Ida og Dagny. Dere har tålt mye fravær og «pappa må skrive». Uten deres forståelse og utholdenhet hadde dette ikke gått.

Nå er det på tide å kripe ut og se om våren har kommet.

Gjeving, mai 2018

Erlend Klouman Høiner

Sammendrag

Engelsk er i dag dominerende som verdensspråk. Språkkontakten med norsk blir stadig mer intens, godt hjulpet av den digitale revolusjonen og en stadig økende tospråklig norsk-engelsk kompetanse. Norsk anglisismeforskning har tidligere i stor grad vært opptatt av direkte lån og integrering av leksikalske enkeltord, eller nydanning på ordnivå, såkalte avløserord. Denne studien har som formål å belyse en lite studert, og mer skjult del av engelsk påvirkning. Den ser på tilfeller der ord og fraser med norsk leksikalsk materiale kan tenkes å være brukt etter engelsk modell – enten gjennom lån av betydning (*betydningslån*) eller gjennom oversettelse av en frase (*fraseologiske oversettelseslån*). Fem mulige slike lån er gjenstand for en empirisk undersøkelse, med en utgangshypotese om at de – eller en viss bruk av dem – er å anse som lån fra engelsk. I tilfelle de er lån, vil studien undersøke hva som kan sies å være lånt og frekvensutviklingen i norsk i forhold eventuelt tilsvarende hjemlige ord eller uttrykk. Tilfellene som behandles er GJØRE EN FORSKJELL, NÅR DET KOMMER TIL, STÅ OPP FOR/MOT, ADRESSERE og FEILE.

Studien bruker språkkontaktforskningen til Uriel Weinreich og Einar Haugen som teoretisk startpunkt, og henter rammeverk fra anglisismeforskningen til Anne-Line Graedler, Gisle Andersen, Henrik Gottlieb og Sabine Fiedler. Undersøkelsen er gjennomført med en sammenlignende tverrlingvistisk korpusmetode med både kvalitative og kvantitative sider. Datagrunnlaget er både korpus og tekstarkiv, som *Norsk avis korpus*, *Nasjonallbibliotekets nettbibliotek*, *Atekst*, *HaBit Norwegian Web 2015*, *Corpus of Historical American English* og *Corpus of Contemporary American English*.

Undersøkelsen viser at fire av fem av studieobjektene i dag må kunne regnes som lån fra engelsk. Dette gjelder ikke *all* bruk, men den *vanligste* bruken av disse. Studien viser også at mange skriftlige belegg kan dateres til før engelsk kan regnes for å være et dominerende verdensspråk. Den bruken som kan regnes som *lån* kommer hovedsakelig inn i norsk på 1900-tallet, men skyter ikke fart før fra midten av 2000-tallet. Funn gjør det aktuelt å karakterisere flere av lånene som lån av *betydningsutviklinger*: Eksisterende betydninger i norsk utvikler en beslektet betydning etter modell fra engelsk bruk. Videre viser kvantitative kartlegginger at bruken av studieobjektene alle har økt i hyppighet i løpet av de siste 20 årene. I aktuelle tilfeller ser disse ut til å komme mer i bruk på bekostning av andre semantisk tilsvarende ord eller fraser i norsk.

Notasjonskonvensjoner

Kursiv blir brukt for å representere den ortografiske formen av ord og fraser på norsk og andre språk. Det blir også brukt for å legge trykk på et ord, eller understreke et poeng.

KAPITELER blir brukt for å representere et *leksems* offisielle form. I denne studien vil også KAPITELER bli brukt for å representere såkalte *frasemers* offisielle form.

Hakeparentes [] brukes for å indikere at noe som er nødvendig for å få fram meningen er lagt til i teksteksempler eller sitater.

Hakeparentes med ellipse/utelatelsestegn [...] brukes for å markere en bevisst utelatelse i teksteksempler og sitater. I sitater i løpende tekst vil ikke utelatelse bli markert i begynnelsen eller på slutten.

Enkle anførselstegn <> blir brukt ved betydninger.

Doble anførselstegn <>> blir brukt til sitert tekst. I tillegg blir det brukt ved ord og uttrykk som bryter med skrivestilen eller som brukes på en uvanlig måte.

Enkle apostrofer ‘ ’ blir brukt til anførselstegn i sitert tekst.

Understreking blir brukt for å markere ord eller fraser som er objekt for undersøkelse i teksteksempler.

En asterisk * før en ytring blir brukt om en uakseptabel grammatisk konstruksjon

Et spørsmålstegn ? før en ytring blir brukt hvis det er usikkert om en grammatisk konstruksjon er akseptabel.

Jeg vil ikke markere eksemplene eksplisitt med språktilhørighet (f.eks. NO, EN, FR, TY), men la det være tydelig ut fra konteksten.

Innhold

Forord	I
Sammendrag	I
Notasjonskonvensjoner	II
Innhold	1
1. Innledning	3
1.1 Formål, fokus og avgrensning	3
1.2 Oppgavens struktur	6
2. Forskningsstatus	7
2.1 I Norge	7
2.2 Utenfor Norge	10
2.3 Oppsummering av kapittel 2	12
3. Bakgrunn	13
3.1 Engelsk innflytelse	13
3.2 Oppsummering av kapittel 3	15
4. Teori	16
4.1 Hva er lån?	16
4.1.1 Forutsetninger for lån	16
4.1.1.1 Forskjellige språk	16
4.1.1.2 Tospråklighet og språkkontakt	17
4.1.2 Lånebegrepet	20
4.1.2.1 Lån som prosess og resultat	20
4.1.2.2 Lån og tid	22
4.1.2.3 En definisjon av lånebegrepet	23
4.2 Hva er en anglisisme?	23
4.3 Hva er betydningslån og fraseologiske oversettelseslån?	26
4.3.1 Typologier og ulike innfallsvinkler	26
4.3.1.1 Ulike typer lån som prosess: Måter å låne på	27
4.3.1.2 Ulike typer lån som resultat: Lån som elementer i språkbruk	28
4.3.2 Betydningslån	31
4.3.3 Fraseologiske oversettelseslån	33
4.3.3.1 Fraseologi	34
4.3.3.2 Fraseologiske enheter som oversettelseslån	37
4.4 Kriterier for identifikasjon	37

4.4.1 Semantiske forhold	39
4.4.2 Formelle forhold	39
4.4.3 Pragmatiske forhold	40
4.4.4 Datering	41
4.4.5 Frekvens	42
4.5 Oppsummering av kapittel 4	43
5. Metode og materiale	44
5.1 Metode	44
5.1.1 Tverrlingvistisk korpusmetode	45
5.1.1.1 Fremgangsmåte	46
5.1.1.2 Datainnsamling	48
5.2 Materiale.....	52
5.2.1 Kildemateriale	52
5.2.1.1 Norsk kildemateriale	56
5.2.1.2 Engelsk kildemateriale.....	58
5.2.2 Referansemateriale	58
5.2.3 Studieobjektene: Et utvalg mulige lån.....	60
5.3 Oppsummering av kapittel 5	62
6. Empirisk undersøkelse og analyse.....	63
6.1 Analyse og diskusjon	63
6.1.1 Tilfellestudie I: Gjøre en forskjell	63
6.1.2 Tilfellestudie II: Når det kommer til ——	71
6.1.3 Tilfellestudie III: Stå opp for/mot ——	82
6.1.4 Tilfellestudie IV: Adressere ——	87
6.1.5 Tilfellestudie V: Feile	96
6.1.6 Sammenfatning av resultater og funn.....	106
6.2 Oppsummering av kapittel 6	109
7. Avslutning	110
7.1 Oppsummering og betraktninger.....	110
7.2 Forslag til videre arbeid	114
Referanser	116
Abstract.....	124
Vedlegg	125

1. Innledning

I 2008 gav Jonas Gahr Støre ut en bok om sine erfaringer som utenriksminister. Han valgte *Å gjøre en forskjell* som tittel på boka. Tittelen skulle fortelle at man kan bidra til noe positivt i verden. Når boka kom ut, var det ikke mange som hadde problemer med å forstå dette budskapet. Det interessante er imidlertid at mine undersøkelser i denne oppgaven viser at uttrykket bare 20 år tidligere, i 1987, var helt ukjent i norske skriftlige materialer. Dette nye norske uttrykket hadde fått fotfeste i norsk på kort tid. Hvor kom det fra? Engelskmennene bruker et jo et lignende uttrykk, *to make a difference*. Hadde vi blitt inspirert til å lage vårt eget uttrykk? Var det egentlig et skjult lån – som var norsk utenpå og engelsk inni?

1.1 Formål, fokus og avgrensning

Tema for denne oppgaven er hvordan bruken av engelsk påvirker norsk, nærmere bestemt hvordan engelske lingvistiske strukturer påvirker og integreres i norsk språk gjennom *eksisterende* leksikalske elementer. Jeg er i denne oppgaven interessert i tilfeller hvor det hverken er importert engelsk leksikalsk materiale eller det har foregått noen nydanning av norsk ordmateriale etter engelsk modell. Det jeg er interessert i, kan være *betydningslån*, hvor en betydning er lånt inn og lagt til et allerede eksisterende ord i norsk, eller *fraseologiske oversettelseslån*, hvor en frase er dannet i norsk inspirert av engelsk bruk.

Tre forhold gjør det interessant for meg å undersøke disse fenomenene nærmere. For det første, representerer de en skjult påvirkning på språket (Fiedler 2017, 91). På grunn av sin hjemlige form lar de seg ikke lett identifisere som påvirkning utenfra, og språkbrukere flest er ikke klar over forbindelsen til engelsk. For det andre, er det indikasjoner på at denne type lån har et visst omfang.¹ Den danske språkforskeren Henrik Gottlieb kaller de lånene vi gjenkjenner, leksikalsk lån av enkeltord, kun for «toppen av isfjellet» av engelsk påvirkning (2012, 169). For det tredje, er det forsket svært lite på dette i norsk.

Disse ordene og uttrykkene dukker med jevne mellomrom opp i ulike sammenhenger, for eksempel i Per Egil Hegge eller Helene Uris språkspalte i Aftenposten, eller i andre fora for språkinteresserte. Her er det som regel slått fast at de er fra engelsk, basert en form for likhet i form og semantisk innhold. Hele startpunktet for min oppgave er en slik forutinntatt oppfatning om at visse betydninger eller fraser er lån fra engelsk. Jeg ønsker teste om det er sannsynlig at en slik påstand kan sies å være korrekt, eller om den er det den norske

---

¹ Den tyske språkforskeren Sabine Fiedler mener at oversettelseslån står for 70% av fraseologiske lån i tysk (2017, 91).

språkforskeren Gisle Andersen kaller en *anglismefeilslutning*² (*Anglicism fallacy*) (2017b, 57). For å undersøke dette, har jeg valgt ut fem studieobjekter – tre fraser og to ord – som ut fra observasjoner kan mistenkes for å ha en bruk som er lånt fra engelsk:

- GJØRE EN FORSKJELL
- NÅR DET KOMMER TIL —
- STÅ OPP FOR/MOT —
- ADRESSERE — i betydningen «bringe på bane; ta opp; behandle; gripe an»
- FEILE i betydningen «gjøre feil; mislykkes; slå feil; gå galt»

Med utgangspunkt i dette utvalget, lanserer jeg på bakgrunn av antagelser beskrevet over, en hypotese om at disse *er* lån fra engelsk. Dermed ønsker jeg å forsøke å finne svar på følgende hovedproblemformulering:

1. Er bruken av de utvalgte frasene og ordene i denne oppgaven lån fra engelsk (*anglismes*)?

Under dette spørsmålet vil det være aktuelt å undersøke hvor langt tilbake bruken av frasene og ordene kan belegges skriftlig norsk, og hvor frekvente de er i dag. Videre ønsker jeg å søke svar på følgende oppfølgende spørsmål:

2. Hvis de kan sies å være lån fra engelsk (*anglismes*), hva er det som overføres fra engelsk til norsk?

Under dette spørsmålet vil det være naturlig å undersøke hvilke elementer eller trekk som kan sies å være lånt. Med dette som grunnlag, vil jeg forsøke å identifisere dem enten som *betydningslån* eller *fraseologiske oversettelseslån*. Jeg vil også stille følgende oppfølgingsspørsmål i de tilfellene det er aktuelt:

3. Øker bruken av de mulige *anglismene* i forhold til etablert bruk av nær-synonyme ord eller uttrykk i norsk, hvis slike eksisterer?

---

² *Anglismes* er fenomener som kan karakteriseres som påvirkning fra engelsk. Se mer om dette begrepet i kapittel 4.2. En *anglismefeilslutning* kan kalles en antagelse om at noe er påvirket av engelsk, som viser seg å ikke være det. Mer om dette i kapittel 5.1.1.

Formålet med denne studien blir altså å rette fokus mot et lite studert felt i norsk språkforskning, og, ved å undersøke hvordan slike «skjulte» anglismer kan identifiseres, faktisk se om de kan kalles lån fra engelsk.

Jeg vil blant annet bruke Uriel Weinreich og Einar Haugens arbeid innen språkkontakt som teoretisk startpunkt. Innen anglisismeforskning vil studien i størst grad støtte seg på Anne-Line Graedler, Gisle Andersen, Henrik Gottlieb og Sabine Fiedlers forskning.

Den empiriske delen av studien har både *deskriptive* og *analytiske* elementer. Jeg vil ha en beskrivende tilnærming når jeg kartlegger hvordan ordene og frasene brukes i materialet. Hypotesen om at disse er engelske lån krever at studien også må være analytisk når jeg forsøker å sannsynliggjøre nettopp dette.

Metodisk vil analysen vil forholde seg til forskjellige kriterier for identifikasjon av studieobjektene som anglismer. Noen av disse kriteriene krever en *kvalitativ* behandling av dataene, mens andre må undersøkes *kvantitativt*. Den *diakrone* dimensjonen vil ha en sentral plass i undersøkelsen, særlig i den kvantitative delen. *Synkron variasjon* vil også spille en rolle, blant annet for å kartlegge forskjellige betydninger og betydningsnyanser. Jeg vil bruke en metode basert på det Andersen kaller *tverrlingvistisk korpusmetode* (2017b, 20), hvor sammenligning av autentisk språkbruk fra korpus på tvers av språk står sentralt. Behandlingen av de fem forskjellige studieobjektene vil være strukturert som fem forskjellige *tilfellestudier* (*case studies*).

Grunnlagsmaterialet er valgt ut i fra to antagelser: Studieobjektene er, relativt sett, ikke frekvente, og de eventuelle lånene er av relativt ny dato. På grunn av lav frekvens må kildematerialet være meget omfangsrikt, og nye utviklinger forutsetter at korpuset ikke kan være mange år gammelt. Disse kravene gjør at kildematerialet er skriftspråklig og ikke talespråklig, selv om tale i høyeste grad hadde vært relevant. Det norske datagrunnlaget er korpusene *Norsk aviskorpus (bokmål)*, *HaBit Norwegian Web 2015 Bokmål*, og tekstarkivene *Atekst* og *Nasjonalbibliotekets nettbibliotek* i tillegg til verktøyet *NB N-gram*. Det engelske materialet er *Corpus of Historical American English* og *Corpus of Contemporary American English*. Disse er valgt ut av tre grunner: For det første, er de store, fritt tilgjengelige og morfosyntaktisk annoterte korpora for engelsk språk. For det andre, er teksttypene sammenlignbare med det norske materialet. For det tredje, er det amerikanske kildematerialet mest relevant fordi den engelske påvirkningen, særlig etter krigen, hovedsaklig kommer fra USA. Så stor sammenlignbarhet som mulig har vært et viktig kriterium, og dette har ført til forskjellige avgrensninger i materialet. Ellers har den versjonen av *Norsk aviskorpus (bokmål)*

jeg bruker fungert som et «minste felles multiplum» for mesteparten av den kvantitative undersøkelsen. Denne har redaksjonelle tekster som teksttype, og er avgrenset i tid til 1998–2015. Jeg har heller ikke behandlet nynorsk, fordi det hadde blitt for omfattende for denne studien.

Jeg vil ikke i denne studien komme inn på *hvem* som bruker disse ordene og frasene, eller *hvorfor* språkbrukere benytter seg av slike. Her er det imidlertid mange perspektiver som er interessante, men det må bli en oppgave for senere arbeid.

1.2 Oppgavens struktur

Jeg har delt denne masteroppgaven inn i syv kapitler. Etter innledningskapittelet vil jeg i kapittel 2 plassere oppgaven i en relevant kontekst ved å gi et innblikk i tidligere forskning.

Kapittel 3 angir også bakgrunn for oppgaven. Her vil jeg kort beskrive hvordan engelsk kan sies å ha fått en stadig økende innflytelse på norsk språk.

I kapittel 4 vil jeg legge fram det teoretiske rammeverket for oppgaven. Dette vil jeg gjøre gjennom å drøfte tre nødvendige spørsmål for problemformuleringen. Spørsmålene starter generelt og fokuseres gradvis inn på studieobjektene mine: *Hva er et lån, hva er en anglisisme og hva er betydningslån og fraseologiske oversettelseslån?* Svarene på disse spørsmålene vil være arbeidsdefinisjoner i oppgaven. Et viktig og supplerende spørsmål til disse definisjonene vil være hvordan lånene kan identifiseres. Siste del av dette kapittelet vil dermed dreie seg om mulige identifikasjonskriterier og slik sett fungere som en forbindelse til kapittelet om metode og materiale.

Kapittel 5 redegjør for den metodiske tilnærmingen til undersøkelsen og presenterer det empiriske materialet. Jeg gjennomgår fremgangsmåten og ta opp muligheter, utfordringer og avgrensinger ved datainnsamlingen. Her vil jeg også presentere og begrunne valget av kildemateriale, referansemateriale og studieobjekter.

I Kapittel 6 gjennomfører jeg den empiriske undersøkelsen som fem forskjellige tilfellestudier. Arbeidsdefinisjonene og identifikasjonskriteriene fra teorikapittelet legges til grunn, og jeg analyserer resultatene som beskrevet i metodekapittelet. Funn vil drøftes opp mot utgangspunktet – problemformuleringen fra innledningskapittelet.

Det siste kapittelet vil være en oppsummering av arbeidet og funnene jeg har gjort. Her vil jeg også foreslå videre arbeid.

2. Forskningsstatus

Jeg vil i denne gjennomgangen forsøke å plassere denne oppgaven i sammenheng med tidligere forskning og gi et bilde av forskningen i dag. Den grunnleggende teorien vil spares til teorikapittelet (kap. 4).

Min studie fokuserer på engelske lån av fraser gjennom *substitusjon*³ og lån av betydninger i norsk. Jeg kan med en gang si at det ikke eksisterer mye forskning på dette feltet jeg kan sammenligne meg med. Gisle Andersen, en sentral norsk forsker innen anglisisme, påpeker at «phrasal borrowing [is] generally understudied» (2017b, 12). Han sier at det internasjonalt finnes relativt få vitenskapelige studier av lån fra engelsk som fokuserer på språktrekk utover leksikon og ordnivået⁴ (Andersen 2014, 17). En annen forsker som har undersøkt oversettelseslån (*loan translations*) av fraser,⁵ er Sabine Fiedler. Hun mener at denne type lån har spilt en perifer rolle innen anglisemeforskningen, selv om slike lån står for størsteparten av fraseologiske lån. Grunnen til dette, sier hun, er at det kan være vanskelig å bevise deres status som lån på grunn den hjemlige formen og mangel på saliens (Fiedler 2012, 247).

2.1 I Norge

Selv om jeg ikke studerer direkte importerte lånord, vil jeg allikevel ta med noen sentrale arbeider om dette for å trekke en linje bakover i norsk forskning. Ellers vil jeg plukke ut de arbeidene jeg mener kan ha en form for relevans til denne oppgaven.

Den første større studien av engelske ord i norsk, var engelskfilologen Aasta Stenes doktorgradsavhandling *English loan-words in modern Norwegian* fra 1945. Avhandlingen ser på 531 lånord i et synkront perspektiv, og forsøker å identifisere disse gjennom deres mangel på tilpasning til det norske språket. Hun diskuterer hvilke kriterier som kan legges til grunn for identifikasjonen av lånord, blant annet gjennom å undersøke uttale, prosodi, danning av sammensetninger og avledninger, ortografi, bøyning og semantisk innhold. Stene mener slike synkrone forhold kan avdekke et ords opphav.

Den neste omfattende behandlingen av engelsk språkpåvirkning i Norge kom hele 54 år senere, med lanseringen av prosjektet *Engelsk i norsk språk og samfunn* i 1989. Prosjektet

---

³ Lån hvor engelsk ordmateriale er *erstattet* av norsk. Se mer om dette begrepet i kapittel 4.3.

⁴ I 2014.

⁵ Om begrepene *oversettelseslån* og *fraseologiske oversettelseslån*, se kapittel 4.3.

var ledet av Stig Johansson ved institutt for britiske og amerikanske studier, Universitetet i Oslo. Ord klassifisert som lån fra engelsk ble samlet inn fra redaksjonelle tekster, i tillegg til noe fra skjønnlitteratur, tv og radio. Dette resulterte i en database på rundt 20.000 belagte anglismer. Jeg vil under nevne tre publikasjoner som er et resultat av dette prosjektet.

I 1995 fullførte Anne-Line Graedler sin doktorgradsavhandling *Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian*. Dette er en grundig studie av integreringen av engelske leksikalske elementer i norsk. Fokuset ligger på direkte lånord, altså ord som helt eller delvis består av engelsk leksikalsk materiale. Betydningslån og oversettelseslån omfattes ikke av studien (Graedler 1998, 49). Graedler bruker en tilpasset versjon av anglisimedatabasen, materiale fra flere eldre hovedfagsoppgaver, samt innsamlede eksempler fra aviser, radio og tv som underlag. Målet med arbeidet var å forsøke å kartlegge hvordan engelske lånord ble tilpasset og integrert i norsk, både morfologisk og semantisk. I tillegg undersøker hun hvilke kommunikative funksjon lånene kan sies å ha. Hun finner blant annet at den morfologiske integreringen av ord varierer med ordklassene, og at verb viser høyest grad av tilpasning til norsk språkstruktur. Semantisk sett finner hun at lånord brukes med en mer begrenset betydning enn opphavet i engelsk. Hun argumenterer for at de kan sies å fylle «semantiske hull» i språket, og at de kan «utkonkurrere» nær-synonyme ord i norsk. Når det gjelder ordlånenes funksjon fremhever hun markering av prestisje. Viktig er også stilistiske effekter og individuelle kreative prosesser, som forskjellige typer tverrlingvistiske ordleker (*interlingual word-play*) (Graedler 1998, 290ff).

I 1997 kom *Anglismeordboka* av Graedler og Johansson. Dette er en ordbok med over 4.000 engelske lånord i norsk. Grunnlagsmaterialet er anglisimedatabasen, nyordmaterialet til Avdeling for leksikografi ved Universitetet i Oslo og Atekst (den gangen et elektronisk tekstarkiv for Aftenposten). Boken har en kort typologisk gjennomgang, men fokuserer på det forfatterne kaller *direktelån*, altså ord som er lånt inn med engelsk form, og eventuelt tilpasset norsk. En viktig hensikt med boken var å gi et samtidig bilde av hvilken innflytelse engelsk har på det norske ordforrådet (Graedler og Johansson 1997, 3).

I 2002 gav Johansson og Graedler ut læreboken *Rocka, hipt og snacksy*. Hensikten med boken var å beskrive og diskutere engelsk innflytelse, men også å skissere en forståelsesramme for utviklingen. Hovedfokuset er på direkte importerte lånord, men her er også et kapittel viet til det de kaller *indirekte lån* og *avløserord*. Denne boken har en litt fyldigere typologisk gjennomgang enn *Anglismeordboka*. Her omtales både betydningslån

og det de kaller *fraselån*, selv om sistnevnte ikke gis noen særlig oppmerksomhet. Boken ser integreringen av lån fra forskjellige perspektiver – både formell, sosial, psykologisk og leksikalsk integrering. I tillegg greier den ut om introduksjonsstrategier for avløserord og diskursmarkeringer av disse.

Samtidig med *Anglismeordboka* i 1997 kom Helge Sandøys utgreiing *Lånte fjører eller bunad?*, som dreide seg om norsk skrivemåte av såkalte *importord*. Dette var et arbeid bestilt av Kulturdepartementet og Norsk språkråd. Det behandlet forskjellige sider ved *norvagiseringen* av fremmed ordmateriale, altså tilpasningen til det norske språksystemet.

Graedler er en av de forskerne som har jobbet mest med anglisimer i Norge. I tillegg til arbeidene jeg har vært gjennom, vil jeg nevne artikkelen *The collection of Anglicisms*. Denne dreier seg om metodiske spørsmål og utfordringer rundt innsamling, måling og identifikasjon av anglisimer. Den kom som en del av boken *The Anglicization of European Lexis* i 2012. Her argumenterer hun blant annet for utviklingen av store, balanserte korpus og lanserer tagging⁶ av flerordsforbindelser som et ønske for fremtiden (Graedler 2012, 105ff).

Den norske forskeren som jobber mest med anglisimer i dag, er Gisle Andersen. Fra 2004–2009 var han leder for prosjektet *Norsk avis korpus*. I 2012 redigerte han og var bidragsyter til boken *Exploring Newspaper Language*. Artikkelen i boken beskriver korpuset og viser hvordan det kan brukes i språkforskning.

Andersen leder an i en utvikling innen språkkontaktforskning som går i pragmatisk retning. I artikkelen *Pragmatic borrowing* fra 2014 utforsker han begrepet *pragmatiske lån*, altså overføringen av pragmatiske og diskursive elementer fra ett språk til et annet. Han gir et analytisk rammeverk med en funksjonell taksonomi over typer av pragmatiske lån, blant annet interjeksjoner, diskursmarkører og ekspletiver. Han fremholder at det semantiske innholdet i denne type lån lar seg vanskelig peke ut, det er vanskelig å beskrive metalingvistisk og det er vanskelig å oversette. Av dette slutter han at slike lån – kanskje nettopp derfor – er vanlige (Andersen 2014, 19). Han avslutter med blant annet å uttrykke et behov for å utforske sammenhengen mellom pragmatiske lån og syntaktisk struktur i lånte fraser videre.⁷

Andersen satt som medredaktør av en spesialdel av *Journal of Pragmatics* 113 i 2017, *The Pragmatics of Borrowing*. Innledningsartikkelen *The pragmatic turn in studies of linguistic borrowing* er forfattet sammen med Cristiano Furiassi og Biljana Mišić Ilić. Her

---

⁶ *Tagging* i lingvistisk forstand, kan beskrives som det å legge metainformasjon til en tekst, for eksempel i et korpus. Dette gjør det mulig å søke på informasjon som går ut over «råteksten», produktet av språkbruk. Også kalt *annotering*.

⁷ Et interessant eksempel er mangelen på subjekt i responsmarkøren *jeg vet*. Han trekker fram dette som en god illustrasjon på at det kan være vanskelig å slå fast kildepråk for et eventuelt lån. I dette tilfellet kan frasen komme fra engelsk eller svensk (Andersen 2014, 31).

argumenterer de for et fokusskifte fra lån av leksikalske ord til hvordan bruken av lånte elementer påvirkes av kulturelle, sosiale og kognitive forhold (Andersen, Furiassi og Mišić Ilić 2017, 71). De mener at siden språkkontakt kun kan skje gjennom et tospråklig individ i en kommunikasjonssituasjon, ligger pragmatikken i kjernen av språkkontaktforskningen (ibid., 74).

Han har en omfangsrik artikkelproduksjon, men jeg vil helt til slutt nevne et upublisert foredrag jeg var så heldig å få oversendt fra Andersen i forbindelse med denne oppgaven. *Phraseology in a cross-linguistic perspective* ble holdt september 2017 på et seminar om korpusbaserte tilnæringsmåter til idiomatisitet i engelsk og norsk ved Universitetet i Oslo. Her retter han oppmerksomheten mot fraseologiske lån i norsk, både med engelsk og norsk form. Han presenterer teoretisk bakgrunn, metodiske poenger og tilfellestudier (*case studies*) av åtte fraser.⁸ Han konkluderer med at noen av disse kan karakteriseres som lån fra engelsk, mens andre ikke. Når det gjelder metoden, påpeker han nytten av måling og tverrlingvistisk sammenligning av frekvensutviklinger. Han advarer samtidig med at dette alene ikke er et tilstrekkelig kriterium for identifikasjon av fraser som anglisismer i norsk.

2.2 Utenfor Norge

Dette kapittelet vil på ingen måte være en fullstendig oversikt over internasjonal anglisismeforskning. Jeg vil her trekke fram noen få forskningsbidrag av nyere dato som på ulike måter kan relateres til mitt arbeide.

Den danske forskeren Henrik Gottlieb ved Universitetet i København har sitt vitenskapelige hovedfokus på anglisismer og oversettelsesstrategier. I 2014 kom artikkelen *Danish Echoes of English*. Den søker å etablere en omfattende og forståelig typologi over mulige typer av engelsk påvirkning på andre språk. Samtidig ville han med denne artikkelen vise hvordan empirisk data fra korpus blant annet kan brukes som grunnlag for språkpolitiske valg. Han hevder her at 67 % av den leksikalske veksten i dansk skyldes engelsk påvirkning (Gottlieb 2004, 49). Artikkelen viser også hvordan kollokasjonsanalyser kan brukes til å få fram forskjellene i verdiladningen på nær-synonyme ord. Han trekker til slutt fram at domenetap fører til prestisjetap, som igjen kan true dansk språk i fremtiden.

I 2012 kom boken *The Anglicization of European Lexis* som et resultat av seminaret med samme navn, holdt i Torino i 2010. Denne boken samlet en rekke artikler som på ulike

---

⁸ Fraser vil her si *fraseologiske enheter*. Se kapittel 4.3.3.1 om fraseologi for mer om dette. Jeg må ellers nevne at det var interessant at Andersen også hadde inkludert frasene GJØRE EN FORSKJELL og NÅR DET KOMMER TIL som to av tilfellestudiene, da jeg på dette tidspunktet jobbet med de samme frasene.

måter utforsket den leksikalske påvirkningen engelsk har på andre språk. Den inneholder bidrag fra mange europeiske land, blant annet Tyskland, Italia, Danmark og Norge, og gir et godt bilde av bredden og dybden i prosessen kalt *anglifisering (anglicization)*, både lingvistisk og kulturelt. Jeg har plukket ut tre artikler fra denne samlingen, og vil gjennomgå dem under.

Innledningsartikkelen *The lexical influence on English on European languages* er skrevet av redaktørene Virginia Pulcini, Cristiano Furiassi og Félix Rodríguez González. Den angir bakgrunnen for prosessen kalt anglifisering, drøfter hva en anglisisme kan sies å være, forsøker å lansere en samlet typologi for leksikalske lån og tar opp metodiske poeng. I tillegg løfter den fram fraseologiske oversettelseslån som et nærmest utforsket område og et fremtidig fokus for feltet (Pulcini, Furiassi og González 2012, 21).

Henrik Gottlieb bidro med *Phraseology in Flux*. Denne studien tok for seg de mer «usynlige» formene for engelsk språkpåvirkning, med fokus spesielt på oversettelseslån på frasenivå. Her foreslår han en nivådeling for anglisismer, basert på synlighet i forhold til en «leksikalsk overflate». Han tar for seg et utvalg av fraser i dansk som er basert på engelske modeller. Frekvensen av disse kartlegger han diakront ved hjelp av ulike korpus. Deretter sammenligner han dem med utviklingen av etablerte nær-synonyme uttrykk i dansk, og finner at mange av anglisismene vinner terreng på bekostning av hjemlige uttrykk (Gottlieb 2012, 169).

Den tyske forskeren Sabine Fiedler har blant annet sine interessefelt innen fraseologi og *lingua franca*-kommunikasjon. Hun bidro med studien *Der Elefant im Raum...*, som er en korpusbasert diakron undersøkelse av hvordan engelsk påvirker tysk fraseologi. Her lanserer hun to pragmatiske, ett morfosyntaktisk og ett leksikografisk kriterium for identifikasjon av fraseologiske oversettelseslån. Konklusjonen er at fraseologiske oversettelseslån kan være vanskelig å oppdage, og at engelsk i dag står for en stor del av spredningen av fraser i tysk. Hun understreker viktigheten av internasjonalt samarbeid, da lignende parallelle utviklinger på tvers av språk tyder på påvirkning fra et felles *lingua franca* (Fiedler 2012, 257f).

Som en del av den tidligere omtalte *pragmatiske vendingen (pragmatic turn)* i språkkontaktforskningen, bidro Fiedler i 2017 med studien *Phraseological borrowing from English into German*. Her ser hun spesielt på lån av diskursmarkører som en del av fraseologien. Hun presenterer en typologi for fraseologiske lån og gjør rede for sin korpusbaserte metode. Hun fremholder at de fleste diskursmarkører bringer med seg pragmatiske funksjoner og språkholdninger, at og lån av slike dermed har implikasjoner for

diskurs og kultur. På bakgrunn av dette stiller hun spørsmålet om vi er på vei mot en internasjonalisert diskurs.

2.3 Oppsummering av kapittel 2

I dette kapitlet har jeg gjennomgått et utvalg av relevant forskning. Norsk forskning har i all hovedsak vært opptatt av direkte lån av enkeltord, såkalte importord. Jeg har derfor svært lite norsk forskning å sammenligne denne studien med. Viktige navn innenfor norsk forskning på lån og anglismer er Aasta Stene, Stig Johansson, Anne-Line Graedler, Helge Sandøy og Gisle Andersen. Sistnevnte ser pragmatikken som kjernen i språkkontaktforskningen. Utenfor Norge står Henrik Gottlieb og Sabine Fiedler for en bredere forståelse av engelsk språkpåvirkning. Gottlieb fremholder at engelsk påvirker alle nivåer av språket. Fiedlers hovedfokus er fraseologi og *lingua franca*-kommunikasjon. Begge har forsket på fraseologiske oversettelseslån.

3. Bakgrunn

I dette kapittelet vil jeg greie kort ut om bakgrunnen for språkkontaktsituasjonen vi har med engelsk i dag.

3.1 Engelsk innflytelse

Engelsk og norsk har mye til felles. Som kulturer er vi en del av samme germanske krets, og det er ikke vanskelig å identifisere seg med hverandre. Historisk, har de britiske øyer og Norge hatt tette bånd i lang tid. Vikingene tok med seg sin kultur og sitt språk når de invaderte landet i vest – den gang gikk innflytelsen fra skandinavisk til engelsk (Johansson og Graedler 2002, 59ff).

Handelsforbindelsene mellom England og Norge har alltid vært solide. Vi er begge sjøfartsnasjoner. Etter lange perioder med sterk språkpåvirkning fra både latin, nedertysk og fransk,⁹ kom engelsk for alvor til å spille en større rolle for norsk språk utover 1900-tallet. Sterkere bånd ble knyttet, både til det britiske imperiet gjennom ekspansjonen av den norske sjøflåten, og til USA gjennom masseutvandringene (Torp og Vikør 2014, 331f).

Når starter språkkontakten mellom engelsk og norsk å gjøre seg gjeldene for alvor? Gottlieb (2004, 43) mener anglisismeforskningen generelt har fokusert for mye på påvirkningen etter andre verdenskrig, og mener «anglokulturen» kom med borgerskapet rundt begynnelsen av 1900-tallet. Norske sjømenn brakte også engelsken med seg lenge før andre verdenskrig (ibid.). Det samme synet uttrykker den norske forskeren Arthur O. Sandved (2007, 9), som foreslår å sette en grense rundt 1870 for når «engelsk begynte å spille noen rolle som verdensspråk». Johansson og Graedler (2002, 76f) konstaterer at det store gjennombruddet for engelsk som verdensspråk kom på 1900-tallet. De viser blant annet til skolen for å illustrere hvordan dette får konsekvenser for Norge. På gymnaset ble engelsk innført som andre fremmedspråk litt før århundreskiftet. I 1935 ble det første fremmedspråk og en del av folkeskolen. Krigens slutt fører til et kulturelt brudd med Tyskland, og fokuset vendes mot våre engelsktalende allierte. Engelsk, og da spesielt amerikansk-engelsk, får en styrket prestisjeposisjon (Torp og Vikør 2014, 332).

---

⁹ Latin var kirkens språk fra rundt 1000-tallet og fram til reformasjonen i 1536, og fortsatte som vitenskapsspråk etter dette. Fra senmiddelalderen og til ut på 1600-tallet brakte det hanseatiske handelsimperiet med seg nedertysken. Dette hadde også en dyptgående påvirkning på norsk. Fransk var i lang tid et viktig prestisjespråk som dominerte i kunst og diplomati. På 1800-tallet hadde både Danmark og Norge sterkest intellektuell tilknytning til Tyskland (Torp og Vikør 2014, 330f).

Graedler skriver (1998, 19) at engelsk på 50-tallet spilte en viktig rolle for demokratiseringen av grunnskolen i Norge under slagordet *Engelsk for alle*. I dag starter engelskundervisningen fra 5–6-årsalderen, noe som gir 10 år med obligatorisk undervisning, og ofte mer. Dette betyr i praksis at den tospråklige kompetansen i Norge er svært utbredt.¹⁰ Etter krigen har engelsk språk og kultur har fått en stadig sterkere tilstedeværelse på mange arenaer, godt hjulpet av den teknologiske utviklingen. Områder hvor vi kan finne engelske avtrykk er for eksempel innen populærkultur som musikk, mote, sport, film og tv, reklame, men også innen næringsliv, forskning og høyere utdanning (jf. Johansson og Graedler 2002, 85ff, Språkrådet 2017, 12ff). I følge Gottlieb, har utviklingen etter krigen ført til at engelsk har beveget seg fra å være et *fremmedspråk* til å bli et *andrespråk* i Danmark (2012, 169).

Engelsk påvirkning, eller *anglifiering*, viser i dag i realiteten ikke til innflytelse fra Storbritannia,¹¹ men fra USA. Med den gradvise nedgangen til det engelske imperiet utover 1900-tallet tok USA over rollen som hovedeksportør av «anglokultur», inkludert amerikansk-engelsk språkbruk (Gottlieb 2004, 43, Torp og Vikør 2014, 332).

Vi står i dag midt oppe i en digital revolusjon som knytter verden sterkere, mer umiddelbart og mer intenst sammen enn noen gang. Med engelsk som et globalt *lingua franca* er det neppe særlig kontroversielt å hevde at denne teknologiske utviklingen forsterker anglifieringsprosessen. Fiedler skriver at engelsk språks rolle i internasjonal kommunikasjon¹² har en enorm innvirkning på andre språk (Fiedler 2017, 89). I rapporten *Språkstatus 2017* påpeker Språkrådet at «barn heilt ned i treårsalderen møter eit engelskspråkleg tilbod når dei bruker ressursar som er tilgjengelege på nett eller speler dataspel.» (2017, 13). Gottlieb konkluderer med at engelsk i dag påvirker alle språknivåer i moderne dansk, svensk og norsk, inkludert pragmatikken (2012, 174). Som vi har sett i kapittel 2 er dette også et poeng hos blant andre Andersen (2014, 2017) og Fiedler (2017).

Fiedler hevder ut i fra sine studier av tysk at det ikke først og fremst er denotative behov, ei heller praktiske kommunikative årsaker, til at vi låner fra engelsk i dag. Hun mener vi hovedsaklig bruker lån på grunn av deres konnotative potensial – altså at kulturen som assosieres med engelsk språk blir aktivisert (2012, 254). Språkbrukeren identifiserer seg med engelsk som et kulturelt symbol. Dette betyr igjen at engelsk blir brukt som et identifikasjonsspråk (*language and identification*) mer enn et kommunikasjonsspråk (*language*

¹⁰ Se kapittel 4.1.1.2 for en diskusjon om tospråklighet.

¹¹ Britene er selv opptatt av det økende omfanget av *amerikanismer* i det engelske språket (Anderson 2017).

¹² I tillegg til å være et internasjonalt fellesspråk, er det, formelt eller reelt, offisielt språk i en tredjedel av alle land i verden (Höglin 2002, 7).

of communication). Dette mener hun spesielt gjelder lån av fraser, fordi «sentence-like units are often associated with social situations and routines that are embedded in the history of a speech community.» (ibid., 255).

Dette enorme ensidige presset fra – eller kanskje heller tiltrekningen mot – *ett* språk betyr selvfølgelig at innflytelsen på norsk *ikke* er balansert. Som Fiedler nevner, er det *ikke* slik at man i Tyskland tar inn et ordtak fra polsk, et uttrykk fra finsk eller kanskje et slagord fra makedonsk sammen med engelske fraser (ibid.). Engelsk dominerer. Dette mener jeg også betyr følgende: I valget mellom to eller flere mulige kildespråk for et lån av nyere dato, er det mer sannsynlig at det kommer fra engelsk. I andre fall bør man da ha klare bevis for at et lån i norsk f.eks. er fra svensk.

Mangt har vært sagt og skrevet om fremtiden til ulike språk i en tid med kraftig engelsk påvirkning, også her til lands (jf. bl.a. Johansson og Graedler 2002, 274ff, Kristoffersen 2005, Lomheim 2008). Jeg vil ikke begi meg inn på denne diskusjonen her, men nøye meg med å sitere den danske forskeren Fritz Larsen i 1982, referert av Gottlieb:

More than twenty years back, when discussing the prospects of a future English-derived Danish, Fritz Larsen prophesied that «it would sound like a bad translation from English» (Larsen 1982, 145) and continued: «If this prospect is obnoxious to some, it is a sobering thought that so much of what we now consider good old Danish must at one time have sounded like a bad translation from German.» (Gottlieb 2004, 61)

3.2 Oppsummering av kapittel 3

I dette kapittelet har jeg søkt å vise hvordan engelsk har fått en gradvis større innflytelse på norsk språk. Det britiske imperiets dominans, sjøfarten, masseutvandringen til USA, og etterkrigstidens alliansebygging er nøkkelpunkter i denne utviklingen. I senere tid har den digitale revolusjonen forsterket USAs kulturelle dominans. I kombinasjon med en stadig økende grad av tospråklig ferdighet i Norge, kan språkkontakten med engelsk karakteriseres som intens. Fiedler hevder at engelske lån i dag spiller en større rolle for identitet enn for kommunikasjon.

4. Teori

I dette kapitlet vil jeg legge fram et teoretisk grunnlag for studien. Jeg tar utgangspunkt i tre spørsmål som må drøftes for å kunne svare på problemformuleringen min. Spørsmålene starter generelt og kretser seg gradvis inn mot studieobjektene mine: *Hva er et lån, hva er en anglisisme og hva er betydningslån og fraseologiske oversettelseslån?* Svarene jeg legger til grunn, vil være arbeidsdefinisjoner i oppgaven. Til slutt vil jeg, som en overgang til kapitlet om metode og materiale, diskutere hvordan studieobjektene kan identifiseres som lån.

4.1 Hva er lån?

For å forsøke å gjøre rede for hva som i språkforskning kan kalles et *lån*, vil jeg først se på forutsetningene for at noe kan lånes, og deretter drøfte selve lånebegrepet for å komme fram til en arbeidsdefinisjon av dette.

4.1.1 Forutsetninger for lån

Jeg vil starte med en påstand om fire grunnleggende forhold som må sies å være oppfylt for å kunne låne noe:

1. Det eksisterer noe å låne fra
2. Det eksisterer noe å låne til
3. Det eksisterer en låner som kan utføre lånet
4. Låneren har kunnskap om både 1 og 2

Hvis vi setter disse fire forutsetningene inn i en språkvitenskapelig kontekst, vil punkt 1 og 2 representere to forskjellige språk. Punkt 3 refererer til den individuelle språkbrukeren. Når punkt 4 er oppfylt, vil begreper som tospråklighet og språkkontakt være relevante. Selv om dette kan virke forståelig og logisk, er det ikke åpenbart hvordan vi skal avgrense sentrale begreper – hverken *forskjellige språk*, *tospråklighet* eller *språkkontakt*.

4.1.1.1 Forskjellige språk

Det som kompliserer begrepet *språk* forstått kontrastivt, er at språk kan sies å avgrenses i forhold til hverandre på to måter samtidig. En aforisme, assosiert med den jiddiske lingvisten Max Weinreich, lyder slik: «Et språk er en dialekt med en hær og en flåte.» I dette ligger det

at et språk ikke bare avgrenses lingvistisk, men samtidig også av sosiopolitiske forhold. Den tyske lingvisten Heinz Kloss skiller således mellom avstandsspråk (*Abstandssprache*) og utbyggingspråk (*Ausbausprache*) (1967, 29ff). Avstandsspråk blir definert ut i fra den lingvistiske avstanden til et annet språk, og at disse språkene ikke er innbyrdes forståelige. Utbyggingspråk blir skilt fra hverandre gjennom at de er bygd ut og standardisert innenfor hver sin stats sosialpolitiske sfære. Ut i fra Heinz Kloss' kriterier kan vi, for denne studien, falle trygt ned på at selv om norsk og engelsk har felles germanske røtter, er de i dag klart autonome og forskjellige språk.

Når dette er slått fast, kan nettopp disse historiske røttene også sies å skape problemer for identifikasjonen av eventuelle lån. Norsk og engelsk deler i dag mange lignende trekk, både innen syntaks, morfologi og leksikon. Større språklige enheter som fraser dannes ofte på samme måte i norsk og engelsk (Graedler 1998, 50, Sandved 2007, 9). Det nære lingvistiske slektskapet kan gjøre det vanskeligere å sannsynliggjøre om en frase eller en betydning er et lån eller en parallell utvikling fra felles opphav. I tillegg har begge språk mye felles innlånt gresk og latinsk språkmateriale (Graedler 1998, 53, Martí Solano 2012, 203f), noe som åpner muligheten for at både norsk og engelsk i teorien kan ha parallelle utviklinger basert på disse lånene. Se mer om utfordringer med identifikasjon av lån i kapittel 4.4.

4.1.1.2 Tospråklighet og språkkontakt

I et ontologisk perspektiv kan ikke språk forstås som noe som har eksistens løsrevet fra individet. Det er derfor ikke slik at vi skal forstå språkkontakt som kontakt mellom to språk, forstått som objektive, autonome størrelser.

Uriel Weinreich, en innflytelsesrik forsker innen språkkontakt, sier: «[...] two or more languages will be said to be in contact if they are used alternately by the same persons. The language-using individuals are thus the locus of the contact (1953, 1). Han mener altså at to språk kan sies å være i kontakt hvis de er brukt vekselvis av samme individ. Videre hevder han: «The practice of alternately using two languages will be called *bilingualism*, and the persons involved, *bilingual*» (ibid.). Men hva legger han i å *bruke* et språk? En annen viktig bidragsyter for språkkontaktforskningen er den norsk-amerikanske lingvisten Einar Haugen. Han mener vi skal forstå tospråklighet slik: «[Bilingualism] is understood here to begin at the point where the speaker of one language can produce complete, meaningful utterances in the other language» (1969, 6f). *Bruk* for å kvalifisere et individ som tospråklig er altså i følge Haugen at dette individet kan produsere meningsfulle ytringer i et annet språk enn morsmålet.

En tidligere språkforsker, Leonard Bloomfield, opererte med en restriktiv definisjon av tospråklighet som «native-like control of two languages.» (1933, 56).

Vi ser her at Haugen og Bloomfields forståelse av tospråklighet tar utgangspunkt i språkbrukerens ferdigheter – kompetansen. Haugen opererer med en lav terskel for å kunne kalles tospråklig, mens Bloomfield krever at tospråklige må kunne beherske to språk på morsmålsnivå. Hvis vi legger nordmenns engelskkompetanse til grunn, vil Haugens forståelse være det ene ytterpunktet, med de aller fleste nordmenn som tospråklige. Bloomfields definisjon vil være i den andre enden, med et lite antall tospråklige nordmenn.

I motsetning til Haugen og Bloomfield, må Weinreichs definisjon kunne karakteriseres som funksjonell, siden den tar utgangspunkt i den faktiske språkbruken – praksisen – hos et individ for å avgrense hva han mener med tospråklighet og språkkontakt (Røyneland 2008, 37). Praksisen hos et individ som avgjør om det er det tospråklig. Språkforskeren William Mackey ser dette i lys av Saussures strukturalistiske dikotomi, og plasserer tospråkligheten hos *la parole*: «Bilingualism is not a phenomenon of language; it is a characteristic of its use. It is not a feature of the code but of the message. It does not belong to the domain of ‘langue’ but of ‘parole’» (1962, 51).

Selv om Weinreich forstår tospråklighet ut fra selve praksisen av språket, må det kunne hevdes at siden han her ikke avgrenser bruksbegrepet, må det inneholde en form for kompetanse i, potensielt sett, alle sider ved det å bruke et språk. Dette kan forstås som det antropologen Dell Hymes (1972) kalte *kommunikativ kompetanse*. Språkkompetansen er både reseptiv og produktiv, muntlig og skriftlig, og den angår alle de ulike nivåene i språket. Språkbrukeren kan ha grammatiske, pragmatiske, sosiolingvistiske og strategiske ferdigheter i sin bruk av språket. Graden av kompetanse hos et individ vil alltid være forskjellig når det gjelder de forskjellige sidene ved bruken av et språk. Derfor er det mulig å forstå tospråklighet som et *kontinuum*. Tospråkligheten er *ikke* enten/eller, den må forstås som en sammensatt, skalerbar størrelse, sett ut i fra begrepet om kommunikativ kompetanse (jf. Røyneland 2008, 38).

Dette skalerbare tospråklige kontinuumet er i tillegg av forskere som Yaron Matras (2009) og François Grosjean (2010) sett på som *ett* lingvistisk repertoar som ikke nødvendigvis kan brytes ned til summen av to monolingvistiske deler. Matras (2009, 128) hevder at det er vanlig for flerspråklige å utnytte elementer fra hele repertoaret – å blande trekk fra flere språk – i sin språkbruk, uavhengig av hvor elementet kommer fra. Grosjean (2010, 75) argumenterer også for det han kaller «the bilingual or holistic view of

bilingualism». Han hevder at tospråklige har «a unique and specific linguistic configuration». Videre skriver han: «The coexistence and constant interaction of the languages in the bilingual have produced a different but complete language system» (ibid).

Når det gjelder graden av kommunikativ kompetanse i engelsk, og dermed tospråklighet i Norge, er det neppe kontroversielt å hevde at denne gradvis har økt (Graedler 1998, 19). Vi er, som tidligere anført, i stadig økende grad eksponert for bruk av engelsk språk, og opplæringen i skolen starter i dag fra første klasse, i en alder av fem eller seks år (jf. kap. 3).

Det kan argumenteres med at lån av mer komplekse fraseologiske enheter, og også enkeltbetydninger fra polysemien til et ord, krever en høyere grad av både grammatisk og pragmatisk kompetanse enn det en direkte bruk av et engelsk lånord gjør. Dermed mener jeg den økte graden av tospråklighet og kommunikativ kompetanse i engelsk kan settes i sammenheng med en eventuell utvidelse av «repertoaret» av resultater av språkkontakt, og også hyppigheten av disse i norsk. Dette mangfoldet av mulige utfall av kontakten mellom språk kaller Weinreich *interference phenomena* (1953, 1), og vil diskuteres videre under lånebegrepet i 4.1.2.

Både Weinreich og Haugen plasserer språkbrukeren i sentrum av begrepet vi kan kalle språkkontakt. Språkkontakt forutsetter altså bilingvalisme. Jeg har nå forsøkt å avgrense begrepet tospråklighet innenfor funksjonelle rammer, som både Weinreich, Mackey og Hymes må sies å representere. Selv om tospråklighet forutsetter språkkontakt, er det viktig å holde disse begrepene fra hverandre. Språkkontakt er et bredere og mer generelt begrep enn tospråklighet, og det dreier seg om hvordan ett språk påvirker et annet. For å fortsette Mackeys sammenligning med strukturalismen, kan det i tillegg sies å være slik at selv om tospråklighet defineres ut fra bruken, *la parole*, vil språkkontakt kunne føre til endringer i språkssystemet, *la langue* (Mackey 1962, 85).

Graedler (1998, 37) fremholder, med støtte i Jahr (1992, 1) og Labov (1994, 4), at det ikke finnes noen samlet teori for språkkontakt, ei heller noen generell enighet om en slik teori for språkendring. For å løse min oppgave, er det viktigste å kunne gi en så god som mulig forståelse av hva et språklig *lån* kan være. For å gå tilbake til påstanden min i begynnelsen av kapittelet, har jeg hittil argumentert med at forutsetningen for at et lån kan finne sted er kontakt mellom to forskjellige språk, som igjen forutsetter tospråklighet. Jeg vil derfor legge til grunn Weinreichs brede definisjon av *språkkontakt* og *tospråklighet*, samt Hymes' *kommunikative kompetanse* som forutsetning for bruken av et språk. Satt inn i det

norskspråklige praksismangfoldet, betyr dette at vi i dag er i bred kontakt med det engelske språket gjennom en svært utbredt tospråklighet, og at den kommunikative kompetansen i bruken av engelsk er økende.

4.1.2 Lånebegrepet

Jeg har hittil gjort rede for forutsetningene for en låneprosess gjennom å introdusere og diskutere begrepene tospråklighet og språkkontakt. Hva vil det så si å *låne* noe fra et språk til et annet, og hva er resultatet av denne prosessen, selve *lånet*?

Et oppslag i *Det Norske Akademis ordbok* avslører at begrepet *lån* er et polysem. Det har to beslektede, men ulike betydninger. Den ene (a) betegner en *prosess*, mens den andre (b) er et *resultat*:

- (a) **lån**: det å låne(s)
- (b) **lån**: noe som lånes

Dette er også tilfellet i engelsk, hvor *borrowing* kan vise til både prosessen og resultatet (Pulcini, Furiassi og González 2012, 11).¹³ Dermed er det tydelig at lånebegrepet ikke er ett, men *to* begreper, og at det er viktig å skille disse fra hverandre.

4.1.2.1 Lån som prosess og resultat

Som vi skal se her og i kapittel 4.3, er *borrowing* (om selve prosessen) og forskjellige typer av *borrowings* eller *loans* (om resultatene av prosessen) i dag de mest etablerte begrepene. De beskriver hva som kan skje når et språk «møter» et annet gjennom bruk. I tillegg til lån, kan språkkontakt resultere i både *kodeveksling* og *engelsk som bruksspråk* innenfor ulike domener (Johansson og Graedler 2002, 29). Siden disse språkkontaktfenomenene alltid fører med seg bruk av engelsk leksikalsk materiale, er de ikke relevante i denne oppgaven.

Hva innebærer prosessen – det å *låne* noe fra et språk til et annet? Begrepet er en metafor. Sånn sett, kan det synes lite presist i en språkvitenskapelig sammenheng. Haugen sier det slik:

The metaphor implied is certainly absurd, since the borrowing takes place without the lender's consent, or even awareness, and the borrower is under no obligation to repay the loan. It's more like a kind of stealing, though the owner is deprived of nothing and feels no urge to recover his goods. (Haugen 1969, 362f)

---

¹³ I engelsk er det riktignok noe enklere. Begrepet *loan* beskriver kun resultatet av låneprosessen.

Haugen (1969, 363) legger nettopp vekt på selve prosessen i sin avgrensning av lånebegrepet. Han definerer *borrowing* på denne måten: «[...] the attempt by a speaker to reproduce in one language patterns which he has learned in another.» Han påpeker riktignok at selv om dette er en prosess, beskrives den vanligvis gjennom sine *resultater* i språket (1950, 213).

Weinreich ønsker å unngå metaforen *borrowing*. Han mener det ligger en overforenkling av prosessen i bruken av dette begrepet og hva det konnoterer. For Weinreich (1953, 1) er *borrowing* en ren additiv prosess som legger elementer til et inventar, og dette mener han ikke dekker hva som kan oppstå som resultat av språkkontakt. Han bruker begrepet *interference*:

Those instances of deviation from the norms of either language which occur in the speech of bilinguals as a result of their familiarity of more than one language, i.e. as a result of language contact, will be referred to as INTERFERENCE phenomena. (Weinreich 1953, 1)

Vi ser igjen at utgangspunktet for å avgrense begrepet er forskjellig hos Haugen og Weinreich. Haugen har språkbrukeren og ferdighetene i sentrum, mens Weinreichs tilnærming starter med faktisk bruk. Begge knytter lån til talespråket. Hos Haugen finner vi en *taler* (*speaker*), og hos Weinreich er språkbruken referert til som *tale* (*speech*). Innen Saussures strukturalistiske rammer vil *speaker/speech* kunne knyttes til *la parole* – de konkrete tilfellene av bruken av *la langue*.

Weinreich bruker Saussures opposisjoner for å argumentere med at man må forstå lån (*interference*) i to forskjellige *faser*. Med en metafor,¹⁴ sier han at i bruken av språket (*speech*, *la parole*), er låneprosessen (*interference*) som sand som driver med elva. Jeg tolker dette som en flyktig prosess som forutsetter et tospråklig individ som selve «strømmen i elva» – den som frakter sandkornene fra et sted til et annet. Videre sier han at i språkssystemet (*language*, *la langue*) kan lån tolkes slik at sanden har sunket ned og blitt avsetninger som en del av bunnen i en innsjø. Han mener at lånene gjennom praksisen til tospråklige har blitt integrert i språkssystemet. Bruken av lånene er dermed ikke lenger avhengig av tospråklig kompetanse (Weinreich 1953, 11). Dette gjenspeiles i Haugen (1969, 383): «Every loan must have been made first by some individual, and then accepted and repeated by many others». Mackey uttrykker samme teoretiske skillet når han påpeker at lån kan bli «the permanent property of monolinguals and enter into the historical development of the language» (1962, 85). Disse betraktningene mener jeg tydeliggjør forskjellen på *prosessen* lån og *resultatet* lån.

---

¹⁴ Originalsitatet lyder: «In speech, interference is like sand carried by a stream; in language, it is the sediment sand deposited on the bottom of the lake.» (Weinreich 1953, 11).

Denne teoretisk todelingen gjør f.eks. at vi kan bruke adjektivet *seriøst* i betydningen «alvorlig» uten at statusen som betydningslån endrer seg, selv om vi ikke har noen kommunikativ kompetanse i engelsk. Når det er sagt, må det nevnes at det i praksis er mye mindre svart/hvitt enn et slikt skarpt teoretisk skille kan gi inntrykk av. Som jeg var inne på i kapittel 4.1.1, må de aller fleste regnes som tospråklige i Norge i dag. Språkforskeren Sarah Thomason påpeker at ideen om ettspråklighet, monolingualisme, som normen for mennesker i dag er en myte (2001, 31), og at språkkontakt er normaltilstanden og ikke unntaket (ibid., 10). Hvordan kan vi da i en språkkontaktsituasjon si om vi bare bruker et lån som har gått inn i norsk uten å benytte oss av noen form for kommunikativ kompetanse i engelsk, eller om vi faktisk låner mønstre eller normer som et resultat av kompetanse i engelsk? Dette er selvfølgelig svært vanskelig å vite. Jeg mener at dette er et viktig poeng for min studie, fordi språkkontaktsituasjoner ofte *ikke* er klar over at betydningslån og fraseologiske oversettelseslån er innlånt fra et annet språk (Gottlieb 2012, 175, Pulcini, Furiassi og González 2012, 5, Fiedler 2017, 91, 100).

På grunn av dette ønsker jeg en definisjon av lånebegrepet som ikke involverer det tospråklige individet eksplisitt. Som jeg har gjort rede for, vil tospråklighet alltid være en forutsetning for språkkontakt som «porten» inn i et annet språk. For min undersøkelse er det viktig med en forståelse av lån som tar utgangspunkt i språkkontaktsituasjonen *slik den foreligger* og ikke stiller kriterier for hvem som har ytret den. Jeg vil i denne oppgaven forsøke å sannsynliggjøre lån basert på språkkontakt, og derfor mener jeg at jeg må ha en definisjon som gis kun ut fra selve språkkontaktsituasjonen.

4.1.2.2 Lån og tid

Haugen (1969, 384) skriver at hans definisjon av *borrowing* er en strengt historisk definisjon, siden den refererer til en diakron prosess – nemlig den at et tospråklig individ forsøker å gjenta noe som er lært tidligere i et annet språk. Weinreich (1953, 11) påpeker at lånebegrepet (*interference*) består av faser, og dermed også en diakron dimensjon. Graedler (1998, 40) poengterer at for å oppdage resultatene av låneprosessen, må vi sammenligne forskjellige stadier i språket som låner, både før og etter lånet har funnet sted. Jeg vil også i denne undersøkelsen legge til grunn at lånebegrepet ikke kan forstås uten en diakron dimensjon.

4.1.2.3 En definisjon av lånebegrepet

Graedler (1998) gir en definisjon av lånebegrepet som er nyttig for min oppgave i lys av de poengene jeg har drøftet. I motsetning til Haugen og Weinreich, tar den utgangspunkt i språkbruk uten å ta stilling til hvem den kommer fra, og det er en definisjon som tar høyde for lån som en historisk prosess. Denne definisjonen av *lån* vil jeg legge til grunn i denne studien:

BORROWING

Graedler 1998, 38

[...] the use of elements from one language, the source language, in the context of another language, the borrowing language.

Dette er en relativt vid definisjon av hva lån kan sies å innebære. Derfor krever den ytterligere kriterier for å identifisere noe som et lån. Disse vil ta opp i kapittel 4.4.

4.2 Hva er en anglisisme?

Et raskt søk på *anglisisme* på nettet gjør det straks tydelig at dette begrepet oftest bli brukt med negative konnotasjoner. Aftenpostens Per Egil Hegge kommenterer ofte anglisismer som en uting (jf. bl.a. Hegge 2004b, a, 2013f), og Språkrådet har hatt kampanjer mot såkalt «anglonorsk» (Johansson og Graedler 2002, 20). Det vil neppe være kontroversielt å hevde at dette uttrykket er noe negativt farget i populær diskurs. I språkvitenskapelig sammenheng er det allikevel dette begrepet som benyttes som teknisk term – da fortrinnsvis uten noen intensjon om verdiladning. *Det Norske Akademis ordbok* (NAOB) definerer *anglisisme* på denne måten: «Engelsk ord, form eller uttrykksmåte som er lånt inn i et annet språk». En anglisisme er altså i følge NAOB et språklig lån fra ett spesifikt språk – engelsk. Sett i lys av utgreiingen om lån i kapittel 4.1, har denne definisjonen en noe snevrere forståelse av *lån* enn den jeg har lansert som min arbeidsdefinisjon. *Elementer* er et videre begrep enn *ord*, *form*, eller *uttrykksmåte* (jf. Graedlers definisjon av lån). Innen språkkontaktforskning har det lenge vært bred enighet om at identifikasjonen av anglisismer bør baseres på formelle trekk (Pulcini, Furiassi og González 2012, 5). Således kan Manfred Görlachs (2003, 1) definisjon tjene som eksempel: «An anglicism is a word or idiom that is recognizably English in its form (spelling, pronunciation, morphology, or at least one of the three), but is accepted as an item in the vocabulary of the receptor language.»

Som Pulcini, Furiassi og González (2012, 5) skriver, passer denne leksikalske definisjonen godt for leksikografiske formål, og også for automatisert gjenkjenning av

anglisismer i elektroniske korpus. De påpeker derimot at engelske lån – anglisismer – også må kunne sies å opptre i «hjemlig forklledning» (*domestic disguise*), blant annet gjennom *adapsjon, kalkering og lån av betydninger*. Bak disse begrepene¹⁵ ligger det at leksikalsk materiale fra kildespråket enten er språkstrukturelt tilpasset mottakerspråket, at hjemlige nydannelser erstatter det engelske materialet eller at kun betydningen lånes og legges til et allerede eksisterende ord i mottakerspråket (ibid., 7f). Disse formene for engelsk påvirkning vil altså ikke omfattes av Görlachs definisjon.¹⁶ NAOBs definisjon er, slik jeg ser det, noe videre, siden den ikke stiller noen krav til at det engelske lånet skal kunne gjenkjennes. Betydningslån faller derimot utenfor denne definisjonen, siden en betydning hverken er et ord, en form, eller en uttrykksmåte.

Flere forskere tar til orde for en bredere forståelse av engelsk språkpåvirkning, og påpeker samtidig at anglisismeforskningen lenge har vært fokusert på leksikon og enkeltord¹⁷ (Gottlieb 2012, 169, Pulcini, Furiassi og González 2012, 5, Andersen 2014, 17, Fiedler 2017, 89). Disse ønsker at lånebegrepet skal omfatte et bredere spekter av språkkontaktfenomener enn det tradisjonelt har gjort. Dette kan gjelde flere typer av engelsk innflytelse gjennom, blant annet, fraseologiske enheter eller pragmatiske funksjoner. Gottlieb (2012, 169) hevder sågar at engelske enkeltordslån kun er «toppen av isfjellet» (*tip of the iceberg*) av lån fra engelsk. Han forslår denne definisjonen av *anglisme* for å inkludere flere typer av språklig påvirkning: «any individual or systemic language feature adapted or adopted from English, or inspired or boosted by English models, used in intralingual communication in a language other than English.» (2004, 44). Dette må i likhet med Graedlers lånedefinisjon fra kapittel 4.1.2.4 sies å være en forståelse som kan romme et vidt spekter av resultater av språkpåvirkning.

Hva som skal telle som en anglisme henger sammen med hvilket ståsted man har og hva man ønsker å undersøke. Som jeg var inne på i kapittel 4.1.1.2 legger jeg *kommunikativ kompetanse* til grunn som forutsetning for bruken av et språk, og ulike perspektiver på hva en anglisme er mener jeg kan sees i lys av dette begrepet. Enten om man er ute etter å undersøke engelske innlån som et resultat av grammatisk kompetanse, som et resultat av pragmatisk kompetanse, av sosiolingvistisk kompetanse eller av strategisk kompetanse, vil dette kunne føre til definisjoner av anglisme med forskjellige avgrensinger. Om man ønsker

---

¹⁵ Disse begrepene vil bli videre behandlet i den typologiske gjennomgangen i kapittel 4.3.

¹⁶ Bortsett fra strukturelt tilpassede lån, i norsk sammenheng ofte kalt *norvagismer*, som kan gjenkjennes som engelske på uttalen, f.eks. *kløtsj*, fra det engelske *clutch*.

¹⁷ Sandøy (1997) og Graedler (1998) kan sies å være eksempler på slik forskning.

en fleksibel definisjon som skal kunne omfatte flere sider av språkbrukerens totale kompetanse, er det hensiktsmessig at denne er relativt vid (jf. Gottlieb 2004, 44). Gottlieb forklarer begrepene han bruker i sin avgrensning slik:

[...] the distinction found in my Anglicism definition above – between, on the one hand, items that are either *adopted* (i.e. retained, and thus obviously of English heritage) or *adapted* (i.e. «camouflaged» or literally translated into the recipient language) and items that are *inspired* or numerically *boosted* by English language phenomena. (Gottlieb 2004, 47)

Dette er en interessant syn på hva en anglisisme kan være. Jeg mener dette fordi, slik jeg kan se det, åpner det for at et allerede eksisterende språktrekk i norsk kan sies å kalles en anglisisme hvis frekvensen i språket øker signifikant (*numerically boosted*) som et resultat av påvirkning fra engelsk. Slik jeg tolker han, må dette kunne bety at selve trenden, populariteten, kan gjøre et norsk ord eller en frase til en anglisisme hvis det kan sannsynliggjøres at denne populariteten stammer fra engelsk.

Med utgangspunkt arbeidsdefinisjonen min for *lån* fra kapittel 4.1.2.4 og Gottliebs definisjon for *anglisisme*, vil det kunne tenkes tilfeller der noe kan kalles en anglisisme, men ikke et lån. I de tilfellene hvor ikke «bruken av elementer fra engelsk» kan sies å være oppfylt, men hvor populariteten til et norsk språktrekk allikevel må kunne sies å være påvirket av en lignende tendens i engelsk. Nå er *elementer* riktignok et vidt begrep, men jeg mener det er tvilsomt om en økning i popularitet kan kalles et *element*.

For mitt formål er det, som tidligere nevnt, hensiktsmessig å bruke en definisjon for *anglisisme* som er vid nok til å omfatte både fraseologiske enheter og lån av betydninger. For å oppsummere, vil jeg i denne oppgaven derfor legge til grunn Gottliebs (2004) definisjon:

ANGLICISM

Gottlieb 2004, 44

[...] any individual or systemic language feature adapted or adopted from English, or inspired or boosted by English models, used in intralingual communication in a language other than English.

4.3 Hva er betydningslån og fraseologiske oversettelseslån?

For å nærme meg svar på spørsmålene i tittelen på kapittelet vil jeg først se på noen forskjellige typologiske innfallsvinkler, både til lån som prosess og lån som resultat. Jeg vil ikke gå gjennom typologiene i detalj, men konsentrere meg om kategoriseringer som er relevante. I lys av disse, vil jeg deretter vil drøfte begrepene betydningslån og fraseologiske oversettelseslån.

4.3.1 Typologier og ulike innfallsvinkler

I deres behandling av anglisismebegrepet mener Pulcini, Furiassi og Furiassi (2012, 5) at det i moderne språkkontaktteori ikke finnes noen generell typologisk konsensus for leksikalske lån, dette til tross for omfattende teoretisk forskning siden midten av 1900-tallet. En del av forklaringen på dette kan ligge i kompleksiteten ved språkkontakt, og at utfallet av en slik kontakt dermed kan være svært mangfoldig. Dette synet er tydelig hos Thomason (2001, 61) når hun hevder at «contact-induced change remains essentially unpredictable.» Bak denne forståelsen ligger tanken om at det i prinsippet ikke finnes noen grenser for hva som kan overføres fra et språk til et annet – hva som helst kan lånes (Thomason 2001, 63).

Når det gjelder typologier innen språkkontaktteori, kan det være fruktbart å inkludere Thomasons forbehold om hva disse kan brukes til:

Typologies look neat, but cover up an enormous amount of variation in scope and detail. It is useful to have a typology to use as a framework, because it helps to organize one's thinking on a topic. Still, anyone who investigates a case of language contact in depth will soon discover that no list of categories can possibly cover all the necessary complexity adequately. (Thomason 2001, 60)

Variasjonen og kompleksiteten som blir nevnt her kan være en viktig faktor for vanskelighetene med å enes om en felles typologi for lån. I tillegg har ståsted og ulike tilnærming selvfølgelig også mye å si (jf. definisjonsdiskusjonen i kap. 4.2). Hvordan man skal klassifisere resultater av språkkontakt, som f.eks. forskjellige typer av lån, bestemmes av hvilket perspektiv man har på språket. Innenfor anglisimeforskningen finnes flere ulike utgangspunkt. Graedler (1998) og Johansson og Graedler (2002) må kunne sies å ha et hovedfokus på leksikalske enkeltordslån og integreringen av disse. Fiedler (2012) og Gottlieb (2012) behandler lån fra et fraseologisk perspektiv. Innenfor disse rammene utforsker også Fiedler (2017) pragmatiske lån. Andersen (2014) har også et pragmatisk utgangspunkt, og

bygger opp en typologi rundt pragmatiske funksjoner. Gottlieb (2004) lanserer en omfattende tredelt leksikalsk typologi basert på sin vide anglisismedefinisjon.

I denne undersøkelsen ønsker jeg å granske elementer, i form av visse fraser eller betydninger, som kan sies å være lånt inn i språket eller påvirket av språkkontakt¹⁸. Derfor mener jeg det er mest relevant med en typologi som tar utgangspunkt i det leksikalske materialet disse elementene inneholder. Jeg vil altså ha et *leksikalsk* utgangspunkt for typologien jeg legger til grunn.

4.3.1.1 Ulike typer lån som prosess: Måter å låne på

Det er naturlig å begynne med Haugen (1950), da flere senere typologier bygger på hans hoveddistinksjoner (bl.a. Graedler og Johansson 1997, 10, Johansson og Graedler 2002, 29, Gottlieb 2004, 45ff, Pulcini, Furiassi og González 2012, 6, Fiedler 2017, 90f).

Haugens utgangspunkt er et grunnleggende skille mellom to typer lån, *importations* og *substitutions*. Hvis et lån som er en innovasjon i mottakerspråket er så likt modellen i kildespråket at en morsmålstaler av dette språket vil gjenkjenne lånet som en del av sitt eget språk, kaller Haugen det for *imported*. Hvis et lån fremstår i mottakerspråket slik at språkbrukeren har erstattet mønstre i kildespråket med lignende mønstre i mottakerspråket, kaller Haugen lånet for *substituted* (Haugen 1950, 212). Dette er begreper som relateres til selve låneprosessen. Johansson og Graedler (2002, 136ff) kaller disse for integreringsstrategier, og skiller mellom *ingen integrering*, *integrering* og *substitusjon*. Ofte brukte begreper i norsk sammenheng – hovedsaklig på ordnivå – er *norvagisering* om integreringen, og *fornorsking* eller *å ta i bruk avløserord* om substitusjonen. *Norvagisering* innebærer at fremmedspråklig leksikalsk materiale tilpasses norsk språkstruktur, mens *fornorsking* vil si at norsk leksikalsk materiale avløser det utenlandske, enten med eksisterende materiale eller ved nydannelser (jf. Sandøy 1997, 13, Kulbrandstad 2005, 101). Selv om ikke all begrepsbruk kan sies å tilsvare hverandre nøyaktig, vil jeg si at Gottliebs (2004, 47) *adopted/adapted* har mye til felles med Johansson og Graedlers *ingen integrering/integrering*, mens Gottliebs *inspired/boosted by english models* har mange fellestrekk med Haugen og Johansson og Graedlers *substitusjon*. Fiedlers (2017, 90) behandling av fraseologiske lån legger også til grunn *importation* og *substitution* som ytterpunkter i låneprosessen.

---

¹⁸ Jf. arbeidsdefinisjonene for henholdsvis *lån* (kap. 4.1.2.4) og *anglisisme* (kap. 4.2)

For å gjøre dette hovedskillet så tydelig som mulig, vil jeg gi noen eksempler¹⁹ på innlån av ord og betydninger, kategorisert etter de forskjellige begrepene²⁰ omtalt over:

Tabell 4.1: Typer av måter å låne på

engelsk	importation	importation and substitution	substitution	Haugen 1950
		norvagisering	fornorsking	Sandøy 1997
	ingen integrering	integrering	substitusjon	Johansson og Graedler 2002
	adoption	adaptation	inspiration/boost	Gottlieb 2004
tape	tape	teip	limbånd	
airbags	airbags	airbagger	kollisjonsputer	
reset	reset	resette	nullstille	
gamers	gamers	gamere	dataspillere	
websites	websites	websider	nettsider	
access	access	aksess	tilgang	
scan	scan	skanne	avlese	

4.3.1.2 Ulike typer lån som resultat: Lån som elementer i språkbruk

Ser man på lån som *resultatet* av en prosess, er det igjen naturlig å starte med Haugen (1950) siden distinksjonen mellom import og substitusjon er bestemmende for kategoriseringen. Han skiller mellom tre kategorier, delt opp etter hvor stor del av det morfologiske materialet fra kildespråket som er erstattet i mottakerspråket: Ingenting, deler eller alt. Han presiserer at *morfem* i denne sammenhengen ikke omfatter bøyningsendringer (ibid., 215).

Hovedkategoriene representerer et kontinuum, med *loanwords* og *loanshifts* som ytterpunkter, og *loanblends*²¹ som blandingsgrader mellom disse (fig. 4.1). Under *loanshifts* plasserer Haugen det han kaller *loan translations* og *semantic loans* (ibid., 215). I norsk har det vært vanlig å bruke fagtermene *oversettelseslån* og *betydningslån* for disse begrepene (bl.a. Johansson og Graedler 2002, 29, Sandved 2007, 8, Sandøy et al. 2016, 645, 651).

¹⁹ Eksemplene er delvis basert på fremstillingen i Johansson og Graedler (2002, 138).

²⁰ Det er noe uklart for meg om Haugen vil regne bøyningsendringer som noe som kvalifiserer til *substitution* sammen med *importation* her, da han senere (1950, 215) presiserer at hans avgrensning av *morfeme* der ikke skal inkludere *inflectional modifications* (se kap. 4.3.1.2).

²¹ Under *loanblends* henviser han også til begrepet *hybrid* (Haugen 1950, 215). Weinreich kaller disse for *hybrid compounds* (1953, 52).

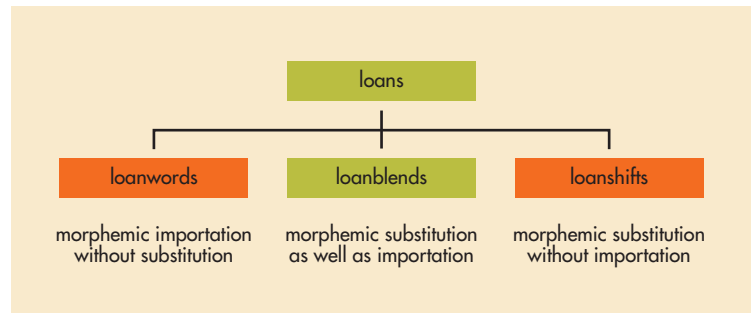

Haugens kategorier kan vi se gjenspeilet i Fiedlers (2017, 91) typologi over fraseologiske lån (fig. 4.2). Fiedler bruker begrepet *direct borrowings* på fraser som har blitt lånt gjennom *importation*, og *loan translations* på materiale som er erstattet gjennom *substitution*, for å jamføre med Haugen.

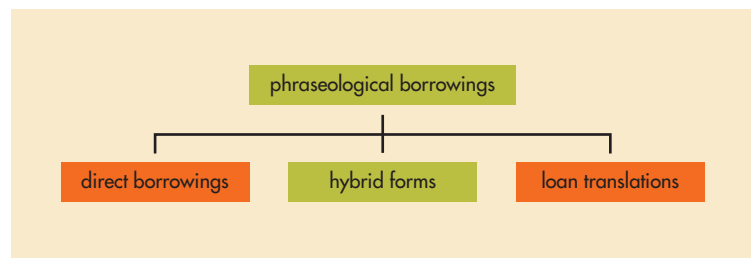
Denne dikotomien er også uttrykt hos andre som *direct og indirect borrowings*

(bl.a. Johansson og Graedler 2002, 29, Pulcini, Furiassi og González 2012, 6). Pulcini, Furiassi og González' (2012, 6) forsøk på en fullstendig leksikalsk typologi kan tjene som eksempel på en kategorisering med dette hovedskillet som utgangspunkt (fig. 4.3).²² Det er ikke relevant for meg å komme inn på alle betegnelseene i deres fremstilling. Denne gjennomgangen er først og fremst ment for å vise en del av det terminologiske mangfoldet, og

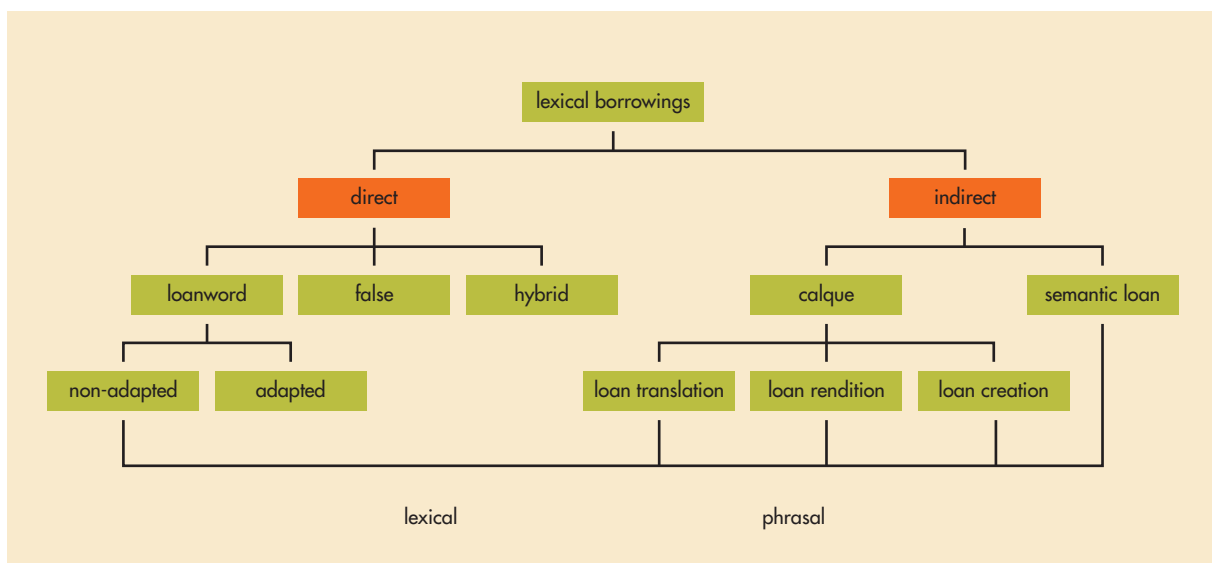
Figur 4.1: Hovedkategorier av lån, etter Haugen (1950, 214f)

Figur 4.2: Typen av fraseologiske lån, fra Fiedler (2017, 91)

Figur 4.3: Typen av leksikalske lån, fra Pulcini, Furiassi og González (2012, 6)

²² I denne og Johansson og Graedlers (2002) inndeling vil Haugens *loanblends* falle inn under *direct borrowings*. Haugen føyer selv *loanblends* inn under *loanwords*, direkte lån, senere (Haugen 1969, 402).

den delvis overlappende og til tider forvirrende²³ begrepsbruken. Når det er sagt, vil begrepene *calque* (*kalke*), forstått som oversettelseslån,²⁴ og *semantic loan* (*betydningslån*) være sentrale i kapittel 4.3.3 og 4.3.2.

Gottlieb (2004, 45f) tar også utgangspunkt i det jeg tolker som svært likt skillet mellom *direct* og *indirect borrowings* i en omfattende og detaljert oversikt over anglismer. Han kaller disse *active* og *reactive anglicisms*. I Gottlieb (2012, 175f) lanserer han ideen om en «leksikalsk overflate» (*lexical surface*). Han hevder, med henvisning til bl.a. Graedler og Johansson (1997, 9f), at alle nivåer av skandinaviske språk er påvirket av engelsk språkbruk (2012, 174). Deretter rangerer han disse nivåene etter hvor enkelt det vil være å gjenkjenne språktrekk som anglismer for den «jevne» språkbruker (tab. 4.2).

Tabell 4.2: Nivåer for «usynlig» anglifisering, etter Gottlieb (2012, 176)

Level	Description	Example		
		Danish	English	
1	Orthography	Adapted spelling	NØRD	NERD
2	Phonology	Adapted pronunciation	DATABASE (with danish vowels and four syllables)	DATABASE
3	Semantics	Extended meaning	MUS	(computer) MOUSE
4	Morphology	Loan translations	KERNEFAMILIE	NUCLEAR FAMILY
5	Phraseology	Morphosyntactic calques	NÅR DET KOMMER TIL —	WHEN IT COMES TO —
6	Pragmatics	English-inspired discourse	JEG ELSKER DIG	I LOVE YOU (meaning good bye)

Hvis vi sammenligner med Haugen (1950, 212), mener jeg Gottliebs oversikt over *invisible anglicisation* tilsvarer alle anglismer som kan sies å være lånt inn med et element av *substitution*. Gottliebs «leksikalske overflate» går mellom nivå to og tre i oversikten. Igjen kan Haugen (ibid.) brukes til å gjøre dette skillet tydelig: På nivå 1–2 gjennomføres lånet både med *importation* og *substitution*, mens det på nivå 3–6 kun skjer gjennom *substitution*. Gottlieb påpeker også et annet skille mellom lån over og under «overflaten»:

²³ Se Pulcini, Furiassi og González (2012, 10ff) for mer om uenigheter og mangfoldet av synonyme og homonyme begreper innen fagfeltet.

²⁴ Dette er en alternativ betegnelse på oversettelseslån. Haugen (1950, 214) refererer til dette begrepet slik: «LOAN TRANSLATION (known in french as a CALQUE)».

The inclusion of beneath-the-surface levels, i.e. semantics, morphology, phraseology and pragmatics (levels 3–6 [...]), shows a relatively advanced stage of Anglification, with new elements generated around the clock, while the ‘invisible’ phenomena found in spelling and pronunciation (levels 1 and 2 [...]) are typically old adaptations, testifying to the days when English was an exotic donor of words. (Gottlieb 2012, 175)

Her hevder han altså at de mer «usynlige» typene av anglismer er på fremmars i forhold til de mer «synlige». Fiedler (2017, 91) finner noe av det samme for fraseologiske lån, der *loan translations* utgjør rundt 70% av lånene, målt opp mot *direct borrowings* og *hybrid forms*.

Gottliebs (2012) perspektiv er interessant for min behandling av lån, da utgangspunktet for min studie også er å forsøke å identifisere engelske lån i «hjemlig forkledning» – lån som ikke nødvendigvis blir gjenkjent av språkbrukere som resultater av språkkontakt med engelsk. Jeg finner mine studieobjekter på nivå 3 og 5²⁵ i tabell 4.2. På nivå 4 finnes sammensetninger som i norsk fagterminologi ofte danner rammene for en avgrenset forståelse av *oversettelseslån* (bl.a. Graedler og Johansson 1997, 10, Kulbrandstad 2005, 101, Sandøy et al. 2016, 645). Disse innebærer en nydanning på ordnivå. Ut i fra tanken om «synlighet» i språket, mener jeg derfor det kan hevdes at disse lånene vil være lettere å «oppdage» enn betydningslån, og følgelig kunne byttet plass i denne rangeringen.

For å oppsummere, så vil jeg nå gå videre til å behandle lån som er tatt inn i språket kun gjennom *substitusjon*, som altså er *inspirert* eller *forsterket av engelske modeller*, og som etterlater seg *indirekte* avtrykk i språkbruken vår. De neste kapitlene vil handle om *betydningslån* og *fraseologiske oversettelseslån*.

4.3.2 Betydningslån

I begrepet *betydningslån* ligger det at det *semantiske innholdet* i et leksikalsk ord – betydningen – lånes. La oss se på noen definisjoner:²⁶

[...] et eksisterende norsk ord [har] fått en ny eller utvidet betydning inspirert av et tilsvarende engelsk ord. (Johansson og Graedler 2002, 22)

Eksisterende ord i språket får endret eller utvidet betydning slik at de dekker innholdet i de utenlandske orda. (Kulbrandstad 2005, 101)

Lån der eit eksisterande ord eller uttrykk får ei ny tyding gjennom påverknad frå eit tilsvarende ord i eit anna språk. (Sandøy et al. 2016, 651)

---

²⁵ Gottlieb bruker begrepet *morphosyntactic calques* om begrepet som i denne oppgaven har betegnelsen *fraseologiske oversettelseslån*. Se mer om dette i kap. 4.3.3.

²⁶ Johansson og Graedler og Pulcini, Furiassi og González har avgrenset begrepet i et anglisismeperspektiv.

A semantic loan is an already existing word in the [receiving language], sometimes formally similar to the English one, which takes only the meaning of a [source language] word. (Pulcini, Furiassi og González 2012, 8)

Som definisjonene over viser, synes det å være en relativt bred konsensus om hva et betydningslån (*semantic loan*) er. I tillegg viser de at det er vanlig å avgrense disse til lån av enkeltord.

Sandøy et al. (2016, 651) åpner for at denne typen lån også kan gjelde *uttrykk*, altså fraser med én samlet betydning. Min forståelse av denne definisjonen er at hvis også allerede eksisterende fraseologiske enheter i et mottakerspråk får en ny betydning, vil dette falle inn under begrepet *betydningslån*.

Pulcini, Furiassi og González (2012, 8) er inne på trekk ved flere betydningslån: Ordene som låner betydninger kan ha *formelle likheter* med ordene i kildespråket betydningene er hentet fra. Se tabell 4.3 for eksempler på dette. Dette poenget tar også Sandved (2007, 10) opp når han regner formelle likheter som et av flere mulige identifikasjonskriterier for betydningslån (se kap. 4.4).

At betydningen av et ord eller uttrykk lånes, vil være tilfellet ved de aller fleste lån. Haugen presiserer at «for all of [the types] it is taken for granted that semantic importation has taken place» (Haugen 1950, 215). Senere er såkalte *pseudolån* («falske lån») trukket fram (Johansson og Graedler 2002, 23, Gottlieb 2004, 45, Pulcini, Furiassi og González 2012, 7). Dette er tilfeller hvor en innovasjon i et språk består av leksikalske elementer fra et annet språk, men hvor betydningen er påfallende annerledes. Et eksempel

Tabell 4.3: Eksempler på mulige betydningslån fra engelsk

Norsk	Betydning	Engelsk
SERIØS	«alvorlig; virkelig»	SERIOUS
KJØPE	«godta; akseptere; tro på»	BUY
LEVERE	«innfri; gjøre jobben sin»	DELIVER
STRESSE	«understreke»	STRESS
KARAKTER	«skriftegn; bokstav; tall»	CHARACTER
DATERT	«avleggs; utdatert; foreldet»	DATED
RELATERE	«ha forståelse for; oppleve som relevant; kjenne seg igjen i»	RELATE
ROBUST	«driftssikker, effektiv og dermed stabil»	ROBUST
OVERHØRE	«tilfeldig komme til å høre»	OVERHEAR
ADOPTERE	«gjøre noe til sitt eget; ta i bruk»	ADOPT
FAMILIÆR	«fortrolig; kjent»	FAMILIAR
ADRESSERE	«bringe på bane; ta opp; behandle; gripe an»	ADDRESS
PLANTE	«plassere hemmelig og med fullt overlegg for å skade noe(n)»	PLANT
OPERERE	«betjene; styre; kjøre»	OPERATE

er SMOKING,²⁷ brukt i norsk om klesdrakten som på amerikansk engelsk kalles TUXEDO. For Haugen ville slike innovasjoner falle utenfor definisjonen av lån.

Når jeg velger å bruke *betydningslån* i stedet for *semantisk lån*, er dette på grunn av konvensjonen i norsk (bl.a. Johansson og Graedler 2002, 22, Sandved 2007, 8, Sandøy et al. 2016, 651). Det kan hevdes at *betydning* i språkvitenskapelig sammenheng er begrenset til innholdet i leksikalsk materiale, og må sies å ha en snevrere betydning enn det som er *semantisk*. Min bruk av begrepet *betydningslån* vil allikevel inkludere forhold som vil kunne falle inn under *semantisk*, som semantiske roller og verbets aksjonsart og valens.

Arbeidsdefinisjonen jeg vil bruke for *betydningslån* i denne oppgaven er følgende:

BETYDNINGSLÅN

Et eksisterende ord eller fraseologisk enhet som får en ny eller utvidet betydning, inspirert av bruken av tilsvarende ord eller fraseologisk enhet i et annet språk.

Jeg ønsker å åpne muligheten for at en frase også kan være gjenstand for et betydningslån hvis denne allerede finnes i mottakerspråket. Jeg bruker *inspirert av* i tråd med Gottliebs anglisismedefinisjon. *Tilsvarende*, som er brukt i flere av definisjonene over, og som jeg også inkluderer i min definisjon, er noe utydelig. Det som skal menes med *tilsvarende* er at ordene/frasene er delvis synonyme eller har formelle likheter. At ord/fraser i kildespråket og mottakerspråket er *delvis synonyme* skal her bety at de før betydningslånet deler minst én betydning.

4.3.3 Fraseologiske oversettelseslån

Gottlieb (2012, 176) kaller disse for *morfosyntaktiske kalker*. Verbalsubstantivet *kalke* er avledet av handlingen *kalkere*²⁸ som i overført forstand betyr å «kopiere, etterligne slavisk, uselvstendig» (NAOB). I språkkontaktsammenheng er en *kalke* synonymt med et oversettelseslån (Haugen 1950, 214, Pulcini, Furiassi og González 2012, 13). Som nevnt i kapittel 4.3.1.1 og 4.3.1.2 er et *oversettelseslån* regnet som et lån hvor det leksikalske materialet fra kildespråket er erstattet – substituert – med tilsvarende leksikalske elementer fra mottakerspråket. Slik er det altså en form for «oversettelse». I *morfosyntaktisk* ligger det at

²⁷ Om et pseudolån er en innovasjon som *gir inntrykk* av å være et engelsk lån, er nok SMOKING et slikt lån. Nå er det slik at SMOKING brukes om denne klesdrakten i svært mange andre språk, for eksempel tysk, fransk, spansk, italiensk og russisk. Dette taler for at det også er sannsynlig at dette i norsk er et direkte importert lånord som muligens har reist gjennom flere språk før det kom til norsk. Gottlieb mener det er fra tysk gjennom fransk (2012, 173).

²⁸ Fra fransk *calque* og *calquere*.

den oversatte enheten består av mer enn ett ord. Tabell 4.4 viser eksempler på mulige lån som kan sies å oppfylle disse kriteriene.

Det er en uklarhet i norsk fagterminologi når det gjelder oversettelseslån (se kap. 4.3.1.3). Flere avgrensere oversettelseslån til å kun gjelde neologismer på ordnivå i form av sammensetninger (BMO , Graedler og Johansson 1997, 10, Kulbrandstad 2005, 101, Sandøy et al. 2016, 645).

Eksempler er SNØBRETT og HURTIGMAT for de engelske

SNOWBOARD og FAST FOOD. Andre regner også med flerordsforbindelser til dette begrepet (NAOB , Johansson og Graedler 2002, 29, Sandved 2007, 8, Uri 2013, 2016, Språkrådet 2018).

Jeg ønsker å følge Fiedlers (2017, 91) merkelapp (*loan translations*), og kalle disse typene lån *fraseologiske oversettelseslån* av tre årsaker. Den første årsaken har med typologisk konsekvens i norsk sammenheng å gjøre (og til en viss grad allerede etablert konvensjon). Den andre årsaken er av mer pedagogisk natur. Jeg mener dette er den mest intuitive betegnelsen for fenomenet, sammenlignet med andre mulige betegnelser, f.eks. *indirekte fraselån* (Johansson og Graedler 2002, 29) eller *morfosyntaktiske kalker* (Gottlieb 2012, 176). Den siste årsaken er at jeg ønsker en tydelig kobling til disiplinen *fraseologi* og fraseologiens forståelse av hva en *frase* er, fordi denne avviker fra den rent syntaktiske oppfatningen (se kap. 4.3.3.1).

4.3.3.1 Fraseologi

Lingvisten Anthony P. Cowie (1994, 3168) definerer *fraseologi* relativt vidt, som «the study of the structure, meaning, and use of word combinations». Fraseologien har ganske nylig

Tabell 4.4: Eksempler på mulige fraseologiske oversettelseslån fra engelsk

Norsk	Betydning	Engelsk
(IKKE) MIN KOPP TE	«(ikke) noe for meg»	(NOT) MY CUP OF TEA
NÅR DET KOMMER TIL —	«når det gjelder; hva angår»	WHEN IT COMES TO —
GÅ FOR —	«gå inn for; velge»	GO FOR —
STÅ UT	«skille seg ut; gjøre seg bemerket»	STAND OUT
KOMME OPP MED	«presentere, fremlegge (forslag, idé)»	COME UP WITH
(ØNSKE NOEN) ALT DET BESTE	«ønske noen vel»	(WISH SOMEONE) ALL THE BEST
ELEFANTEN I ROMMET	«problem/kontrovers alle er oppmerksomme på, men ikke nevner»	THE ELEPHANT IN THE ROOM
VELGE — OVER —	«velge noe fremfor noe annet»	CHOOSE — OVER —
TA — TIL ET NYTT NIVÅ	«gjøre noe mye bedre og imponerende»	TAKE — TO THE NEXT LEVEL
GJØRE EN FORSKJELL	«få (positiv) betydning»	MAKE A DIFFERENCE
STÅ OPP FOR —	«støtte noe/noen»	STAND UP FOR —

begynt å etablere seg som eget fagfelt innen språkvitenskapen. Forskerne Sylviane Granger og Magali Paquot (2008, 27) mener denne utviklingen blir bremsset av det store omfanget til alt som, potensielt sett, kan falle inn under fraseologien og det store mangfoldet av forvirrende terminologi som følger med. Dette mener de skyldes de uklare grensene fraseologien har til nabodisipliner som semantikk, morfologi, syntaks og pragmatikk (*discourse*).

I mitt språkkontaktperspektiv vil jeg ikke gå dypt inn i problemstillinger og uklarheter innen fraseologien, men gjengi de mest relevante poengene for min undersøkelse. Til dette, mener jeg Fiedlers (2017, 90) beskrivelse av *fraseologiske enheter* (*phraseological units*) er et nyttig utgangspunkt. Hun lister opp fem definerende trekk for en fraseologisk enhet:

- (1) they have a polylexemic structure, i.e., phraseological units are word-groups or sentences;
- (2) they are characterised, in principle, by semantic and syntactic stability;
- (3) they are lexicalised, i.e. they are ready-made units of the lexicon that are reproduced rather than being created productively by the speaker/writer;
- (4) they are mainly idiomatic and
- (5) most of them have connotative features [...].

Fraseologiske enheter består altså av mer enn ett ord (1). De har i prinsippet semantisk og syntaktisk stabilitet (2) og de er hovedsaklig idiomatiske (4). Fiedler presiserer at forbeholdet *i prinsippet* er tatt med for å indikere at både bruken av grammatiske funksjonsord og leksikalske innholdsord kan variere innenfor visse begrensninger. Denne variasjonen beveger seg gjennom det kontinuumet som i fraseologien kan oppsummeres som *fri konstruksjon* – *kollokasjon* – *fast frase* (Barkema 1996, 125).²⁹

Graden av semantisk stabilitet og idiomatisitet er koblet til ideen om *ikke-komposisjonalitet*. En leksikalsk enhet sies å være *ikke-komposisjonell* hvis betydningen av hele enheten er noe annet en summen av de enkelte delene (Granger og Paquot 2008, 31). Man kan f.eks. ikke «regne» seg fram til betydningen av kollokasjonen STÅ OPP «reise seg; forlate sengen», ved å legge sammen enkeltbetydningene av STÅ og *opp*. Likeledes kan man heller ikke forutsi at STÅ OPP FOR vil få betydningen «støtte (noe(n))» ved å legge betydningen av STÅ OPP til preposisjonen *for*. Denne semantiske ugjennomsiktigheten – og stabiliteten – ligger i kjernen av idiombegrepet (Moon 1998, 4). Som Fiedler nevner (2017, 90), kan graden av stabilitet variere, og komposisjonalitet er skalerbart fra *fullt komposisjonelt* (*fri konstruksjon*) til *ikke-komposisjonelt* (*fast frase*). Forskjellen kan illustreres slik:

- (a) kjøper melken
- (b) kjøper argumentet

---

²⁹ Barkema referer her til disse som «idioms, restricted collocations and free constructions».

Eksempel (a) er fullt komposisjonell. Det er ikke vanskelig å finne den samlede betydningen av frasen ut fra enkeltdelene. (b) befinner seg et sted på skalaen som er nærmere fast frase enn (a). Den er mer semantisk ugjennomsiktig, men må kunne sies å ikke være fullstendig ikke-komposisjonell. (a) vil ikke være en del av fraseologien, mens (b) vil kunne kategoriseres som en fraseologisk enhet. Jeg har i tabell 4.3 presentert KJØPE som et eksempel på et ord med et mulig betydningslån fra engelsk. Dermed vil det kunne tenkes tilfeller der et lån *både* kan karakteriseres som et betydningslån på ordnivå og et fraseologisk oversettelseslån på frasenivå.

På samme måte vil syntaksen kunne variere på en skala fra *fri* til *fast*, hvor det er regnet at en fraseologisk enhet har en viss grad av syntaktisk fasthet som ikke kan endres på uten at enheten mister sin betydning. Denne «grensen» vil være forskjellig fra frase til frase (jf. Sköldberg 2004, 23, 185, 285). Vi kan f.eks. både si *hun gjør virkelig en stor forskjell* og *den kjempeforskjellen hun gjorde* uten å miste den idiomatiske betydningen.

For å vende tilbake til Fiedlers gjennomgang, regner hun fraseologiske enheter som *leksikaliserte* (3), altså at de ikke produseres fritt ut i fra grammatiske regler, men er lagret som «ferdiglagde» enheter i leksikon. For å kunne regne flerordsforbindelser som leksikaliserte kan *ikke* fraseologien trekke et absolutt skille mellom grammatikk og leksikon. Dermed står fraseologien i opposisjon til atomistiske lingvistiske teorier, som den generative grammatikken (Cowie 1998, 1f). Andre grammatiske modeller deler fraseologiens syn på grammatikk og leksikon som et kontinuum, som den kognitivt-lingvistiske konstruksjonsgrammatikken (Goldberg 2013, 15).³⁰ For å tydeliggjøre at fraseologiske enheter er leksikalske, kan disse kalles *frasemer* (Mel'čuk 1998, 24), og det samlede inventaret av disse kan kalles et *frasikon* (Gläser 1998, 126).

Fiedlers siste poeng (5) er at fraseologiske enheter har *konnotative trekk* (*connotative features*), som f.eks. negativ, nøytral eller positiv *semantisk prosodi* (*semantic prosody*) (jf. Andersen 2017a). De bærer med seg bibetydninger og har en ladning. I *du kan gjøre en forskjell* ligger det en positiv ladning utover det frasen *gjøre en forskjell* eksplisitt denoterer.

Frase vil i denne studien referere til begrepet *fraseologisk enhet* som gjennomgått over. Unntaket er hvis det tydelig går fram fra sammenhengen at det er den syntaktiske definisjonen som menes, som f.eks. i betegnelsene *nominalfrase* og *preposisjonsfrase*. Begrepet *uttrykk* vil også brukes synonymt med fraseologisk enhet, slik det er vanlig i populærspåket.

---

³⁰ Konstruksjonsgrammatikken kan ha mye å komme med her, også i et språkkontaktperspektiv. Jeg har imidlertid ikke tatt utgangspunkt i denne grammatikkmodellen i denne oppgaven.

4.3.3.2 Fraseologiske enheter som oversettelseslån

Ut i fra redegjørelsen i kapittel 4.3.3 vil jeg foreslå følgende arbeidsdefinisjon for *fraseologiske oversettelseslån*:

FRASEOLOGISK OVERSETTELSESLÅN

Fraseologiske enheter som dannes av ordmateriale i ett språk gjennom inspirasjon av bruken av tilsvarende fraseologiske enheter i et annet språk.

Igjen vil jeg bruke *inspirasjon* for å trekke linjen til anglisismedefinisjonen (og dermed også substitusjonsbegrepet til Haugen (1950)). Jeg vil bruke en relativt vid forståelse av oversettelse. Jeg vil ikke gradere hvor morfologisk eller semantisk «løs» eller «fast» oversettelsen er, slik pulcini, Furiassi og González (2012, 7f) gjør (jf. fig. 4.3). Som Fiedler (2017, 90), vil jeg kalle alle lån med full substitusjon av leksikalsk materiale for oversettelseslån (se fig. 4.2). *Tilsvarende* vil her si at det er nær-synonymi på frasenivå og ofte på ordnivå, lignende morfosyntaktisk mønster, lignende konnotative egenskaper og eventuelt lik diskursmarkerende funksjon.

4.4 Kriterier for identifikasjon

Som jeg har vist i dette hovedkapittelet, benytter jeg meg av relativt vide definisjoner for hva som kan kalles et *lån* og en *anglisisme*. Dette mener jeg er viktig for å ikke utelukke en stor del av den engelske påvirkningen på norsk. Graedlers lånedefinisjon avgrensner ikke begrepet i samme grad som Haugen og Weinreichs definisjon gjør, fordi den ikke eksplisitt forutsetter tospråklig kompetanse. I prinsippet er denne definisjonen så vid at en stor del av norsk språkmateriale kan kunne betraktes som lån. Bruken av *elementer* fra et språk i *konteksten* av et annet kan gjelde alt vi, på alle nivåer i språket, historisk kan spore tilbake til et annet språk. Når kan språktrekk fra kildespråket sies å være så integrert i mottakerspråket at de ikke lenger kan kalles lån? Når opphører så og si kontrasten mellom to språk? Graedlers definisjon krever at ytterligere kriterier må være oppfylt for å identifisere et lån. Skal det settes en absolutt tidsbegrensning, målt ut i fra innførsel i referanselitteratur? Hvilken rolle spiller frekvensen i språket? Hvor stor vekt skal legges på formelle og strukturelle likheter? Kan kildespråket være et annet enn engelsk? I tillegg til disse spørsmålene er det visse betingelser som gjelder for betydningslån og fraseologiske oversettelseslån, gjennomgått i kapittel 4.3.2 og 4.3.3.

Hvordan kan vi identifisere betydningslån eller fraseologiske oversettelseslån? Identifikasjonsarbeidet kan i prinsippet ikke gi oss et absolutt svar på om det faktisk er et lån, fordi det ikke er mulig å observere at lånet faktisk finner sted. Vi må ofte godta grader av sannsynlighet. Som jeg var inne på i 4.1.1.1 er en hovedutfordring felles opphav og nært slektskap mellom norsk og engelsk. For eksempel kan MELKEVEIEN tolkes som et oversettelseslån av THE MILKY WAY. Dateringen taler i mot, da Ibsen brukte dette uttrykket allerede i 1862. Faktum er at begge uttrykk er oversettelser av det latinske VIA LACTEA (Sandved 2007, 9f).

Kriterier for identifikasjon er et nødvendig produkt av problemformuleringen min. De er teoretiske avgrensninger. I tillegg er de bestemmende for metodikken. De gir retning for hvordan jeg går fram for å identifisere mulige lån. Dette kapittelet vil dermed fungere som et bindeledd mellom teori og metode.

Under følger kriterier til bruk i en tverrlingvistisk sammenlignende undersøkelse som ser på identifikasjonen som sammensatt av både *diakrone* og *synkron*e forhold. Jeg vil vurdere begge som nødvendige. Som jeg tok opp i kapittel 4.1.2.2 er lån er i essens en diakron prosess. Det kan hevdes at man uten denne dimensjonen ikke har argumenter for et lån – at man kun kan påpeke elementer i språk som virker fremmed eller viser fellestrekk med et annet språk. Slik kritiserer Haugen (1950, 229) Aasta Stenes (1945) strengt synkron studie av lånord: «What we find when we study a structure without reference to its history is not borrowing or loans, but something that might rather be described as ‘structural irregularity’.»

Selv om jeg mener at diakrone kriterier er nødvendig, bør de støttes av andre faktorer. Andersen konkluderer i et upublisert foredrag (2017b, 56) med at sammenligning av frekvensutviklinger *kan* indikere lån, men han påpeker at økt frekvens av en frase i ett språk forut for samme utvikling i et annet ikke alene er et tilstrekkelig kriterium. Sandved (2007, 10) bemerker at datering av bruken av et ord eller uttrykk i et språk tidligere enn i et annet «i seg selv ikke er tilstrekkelig.» Fiedler (2012, 247) gjør et poeng ut av at alle levende språk er i kontinuerlig forandring, og at det er mulig at et vanlig uttrykk har falt ut av bruk, for så å blomstre opp igjen. Om dette da skyldes en låneprosess fra engelsk på grunn av et formelt/semantisk lignende uttrykk, om det er en isolert hjemlig utvikling eller om det er en kombinasjon, kan være vanskelig å fastslå.

Jeg mener dermed at jo flere kriterier som er oppfylt utover grunnleggende kriterier som nær-synonymitet, formelle likheter og datering, jo større er sannsynligheten for et lån.

4.4.1 Semantiske forhold

Et grunnleggende kriterium som bør være oppfylt for å identifisere fraseologiske oversettelseslån og betydningslån på tvers av språk er *nær-synonymitet*. Lingvisten John Lyons (1995, 60) definerer *near-synonyms* som «expressions that are more or less similar, but not identical in meaning.» Lyons setter strenge krav til *absolutt* synonymi, og hevder videre at dette er svært sjeldent i praksis (ibid., 61). Derfor er det naturlig, særlig med tilfeller på tvers av språk og kultur, å bruke begrepet nær-synonymitet. Som nevnt i 4.3.2 tar Haugen det for gitt at semantisk overføring har funnet sted for at noe kan være et lån (1950, 215).³¹

For fraseologiske oversettelseslån gjelder denne synonymiteten først og fremst på frasenivå. I oversettelsesbegrepet ligger imidlertid en kalkering, en substitusjon av enkeltordene. Som jeg var inne på i kapittel 4.3.3.3 kan denne oversettelsen variere i «løshet» eller «fasthet», men som tabell 4.4 viser, er det også ofte nær-synonymitet på ordnivå.

Hvis det er sammenfall i andre semantiske forhold som f.eks. verbvalens, aksjonsart eller semantiske roller på tvers av språkene kan dette styrke sannsynligheten for et lån. Dette gjelder også likhet i konnotasjoner og semantisk prosodi (jf. kap. 4.3.3.1).

At det eksisterer en betydning av et ord eller en frase som kan sies å tilsvare en slik betydning i et annet språk kan selvfølgelig aldri være et tilstrekkelig kriterium for å påvise et lån. EKORN på norsk og SQUIRREL på engelsk betyr det samme, men dette er ikke et resultat av et lån. Det er først i kombinasjon med *formelle likheter* eller *allerede delte betydninger* at mistanken kan begynne å melde seg.

Uten å sammenligne med et eventuelt kildespråk, kan «fremmedhet» (*foreignness*) være et kriterium som peker mot et lån (Sandved 2007, 10f, Graedler 2012, 96). Dette gjelder i mitt tilfelle fraseologiske oversettelseslån. Hvis et uttrykk denoterer noe som peker mot en annen kulturell sfære kan dette være et argument for lån. Et eksempel er (IKKE) MIN KOPP TE «(ikke) noe for meg», fordi te nok er en mer populær drikk i Storbritannia enn i Norge.

4.4.2 Formelle forhold

I et komparativt perspektiv kan *formelle likheter* i tillegg til nær-synonymi styrke sannsynligheten for et lån. Som nevnt i kapittel 1.1, uttrykker Andersen (2017b, 21) denne antagelsen som «the assumption that formally/structurally similar patterns may represent

---

³¹ Som diskutert i 4.3.2 kan ikke *pseudo-lån* ikke sies å ha oppfylt dette kriteriet. Det er uenighet om disse kan kalles lån, jf. den alternative betegnelsen *falske lån*. I følge mine arbeidsdefinisjoner for *lån* og *anglisme* vil denne typen lån kunne bli omfattet av begge definisjonene. For fraseologiske oversettelseslån og betydningslån er imidlertid nær-synonymitet et krav (jf. kap. 4.3.2 og 4.3.3).

products of language contact (borrowing)». Når det gjelder betydningslån, tar Sandved (2007, 10) fram de norske/engelske adjektivene³² DATERT/DATED og FAMILLÆR/FAMILIAR som eksempler på slike likheter (jf. kap. 4.3.2, tab. 4.3). For fraseologiske oversettelseslån er en slik formell likhet hovedsaklig den morfosyntaktiske kalkeringen (jf. kap. 4.3.3, tab. 4.4), altså en likhet i det morfosyntaktiske mønsteret.

Det er viktig å understreke at en parallell form sammen med en liknende betydning ikke trenger å peke mot et lån. Dette kan godt skyldes lik utvikling i hver enkelt språk, basert på nært slektskap (jf. kap. 4.1.1.1). Derfor må flere kriterier være oppfylt.

Hvis vi kun tar for oss et antatt mottakerspråk, vil «fremmedhet» (jf. kap. 4.4.1) kunne spille en rolle for identifikasjon av fraseologiske oversettelseslån. En frase kan gå mot «språkfølelsen» ved at morfosyntaktiske mønstre skiller seg ut. Dette kan være uvanlig ordstilling, transitivitet, preposisjonsbruk eller annen uvanlig sammenstillinger av ordformer:

- (a) [...] hva som gjør at de faller bak. (*Torbjørn Røe Isaksen på NRK Dagsrevyen*, 22.08.2016)
- (b) [...] alternativer også i denne prosessen. Tiden vil vise. (*Her og Nå, NRK P1*, 09.02.2016)
- (c) [...] men hun ønsker Axel alt det beste [...] (*Statsministerens kontor på Facebook*, 11.09.2016)

Hvis dette kriteriet er oppfylt, mener jeg det taler *mot* en parallell utvikling. Dette er fordi en slik utvikling alltid vil finne sted innenfor rammene til et språks morfosyntaktiske konvensjoner.

4.4.3 Pragmatiske forhold

Både Andersen (2014) Andersen, Furiassi og Mišić Ilić (2017), Fiedler (2017) og til en viss grad Gottlieb (2012) har rettet fokus mot lån av diskursmønstre. Fiedler (2017, 94) hevder at diskursnormer fra den engelsktalende verden påvirker den tyske måten å bruke språket på. Et eksempel (ibid.) hun deler med Gottlieb (2012, 176) er frasen JEG ELSKER DEG brukt med en samtaleavsluttende funksjon i betydningen «ha det bra». Andersen (2014, 19) hevder at pragmatiske fenomener som interjeksjoner og diskursmarkører lånes hyppig, og sammen med Furiassi og Mišić Ilić (2017, 74) slår han fast at pragmatikken har sin naturlige plass i kjernen av språkkontaktforskningen. Dermed vil det kunne være en indikasjon på et lån at et ord eller en frase – som også har andre likheter – har sammenfallende diskursfunksjon på tvers av språkene.

---

³² *Datert* er perfektum partisipp av *DATERE*. Det må allikevel være riktigst å si at betydningslånet gjelder et adjektiv, da lånet kun gjelder verbets adjektiviske bruk.

To andre kontekstuelle kriterier for skriftlig materiale bør omtales. Det første er det Fiedler (2012, 249) kaller for *Anglo-American settings*. Hun argumenterer med at det øker sannsynligheten for at et uttrykk kan være et lån hvis det (1) opptrer i en tekst som er eksplisitt markert som en engelsk oversettelse, (2) om det går fram at forfatteren har engelsk som morsmål eller (3) hvis en tekst er basert på engelske kilder. Det andre kontekstuelle kriteriet er igjen en form for «fremmedhet» (jf. kap. 4.4.1 og 4.4.2). Fiedler (ibid., 251) kaller dette for *explicit marking of foreignness* og Johansson og Graedler (2002, 190) kaller *distansemarkering*. Hvis et ord eller en frase står i anførselstegn eller i kursiv kan dette signalisere at det ikke er *psykologisk integrert* i språket (ibid., 135), og det kan stamme fra et annet språk. Dette gjelder også andre metakommunikative markeringer som det Johansson og Graedler (ibid., 222ff) kaller *støtte* og *omvendt støtte*. *Støtte* vil si at et uttrykk er etterfulgt av nær-synonyme betydninger som allerede er kjent for å lette forståelsen. Ved *omvendt støtte* vil denne forklaringen komme forut for det uvante ordet eller uttrykket.

4.4.4 Datering

Sandved (2007, 9f) påpeker at datering er et nyttig kriterium for å forsøke å *utelukke* at en betydning eller en frase er et lån. Kan en viss bruk belegges i norsk materiale *tidligere* enn det kan belegges i engelsk materiale er det liten grunn til å regne det som et engelsk lån. Er det derimot slik at denne bruken dukker tidligere opp i engelsk enn i norsk, står muligheten for lån fortsatt åpen.

I kapittel 3 tok jeg opp graden av engelsk kulturell påvirkning, og at vi i dag må kunne regne den på sitt mest intense. Av dette mener jeg det følger to antagelser. For det første, øker sannsynligheten for et lån jo *nyere* første norske belegg er.³³ For det andre, øker sannsynligheten for at kildespråket er engelsk jo *nyere* første norske belegg er.³⁴

Som nevnt tidligere i kapittelet er det fortsatt vanskelig å avgjøre om lignende bruk av ord eller uttrykk er lån eller parallelle utviklinger (Fiedler 2012, 247). Fiedler (2012, 253, 2017, 98) foreslår et kriterium som sammenligner belegg i flere språk. Hvis f.eks. frasen GJØRE EN FORSKJELL er belagt både i dansk, svensk og norsk etter introduksjonen i engelsk mener hun dette styrker sannsynligheten for at innovasjonen er basert på lån og *ikke* en

---

³³ Hvis en frase f.eks. er belagt til 1700-tallet i engelsk og begynnelsen av 1800-tallet i norsk, er det vanskeligere å hevde at dette er et lån fordi engelsk ikke kan sies å være etablert som verdensspråk på dette tidspunktet (jf. kap. 3).

³⁴ Går belegget tilbake til før den industrielle revolusjonen i Norge, er andre kildespråk også sannsynlige. Hvilket språk som har hatt hovedinnflytelse på norsk har variert. Gresk, latin, fransk, nedertysk, dansk, svensk, og engelsk kan nevnes. (jf. kap. 3).

parallell utvikling. Dette grunngir hun i at engelsk som verdenskultur fører til en internasjonalisering av språk den kommer i kontakt med (Fiedler 2017, 98, jf. kap. 3).

Det er fortsatt er en mulighet for at et uttrykk kan være basert på felles kilder, som mytologi eller bibelen, såkalte *internasjonalismer* som deles av mange språk (Martí Solano 2012, 203f). To eksempler fra bibelen er SETTE HIMMEL OG JORD I BEVEGELSE/MOVE HEAVEN AND EARTH (Matt. 24,35) og TIDENS TEGN/SIGN OF THE TIMES (Matt. 16,3). Jeg vil allikevel hevde at hvis det morfosyntaktiske mønsteret er svært likt, taler dette i favør av et lån. Dette er fordi uttrykk over lang tid tilpasses og utvikles med et språks struktur og kulturelle koder. Eksempelene over kan ikke sies å være komplette morfosyntaktiske kopier fra engelsk.

Finnes det en tidsbegrensning for lån? Når går et lån fra å være et «fremmed» ord eller uttrykk til å være integrert i språket? Graedler (1998, 55) nevner muligheten for å sette en absolutt leksikografisk grense – man regner *kun* noe som lån hvis det f.eks. mangler innførsel i ordbøker inntil et visst antall år tilbake (jf. Pulcini, Furiassi og González 2012, 18). Hun påpeker videre at alder *kun* må sees på som én av faktorene i en integrasjonsprosess. Et ord eller uttrykk kan «føles» fremmed i lang tid, mens et annet kan raskt bli integrert. Dette henger blant annet sammen med form og frekvens. I min studie er antagelsen at de mulige lånene er relativt nye, og derfor vil jeg regne sannsynligheten for at de faktisk er lån som større hvis de mangler innførsel, enten i *Bokmålsordboka* eller *Det Norske Akademis ordbok*.

Metoden for datering ut fra korpus og tekstsamlinger, samt sammenlignende bruk av leksikografisk informasjon vender jeg tilbake til i kapittel 5.1.1 om tverrlingvistisk korpusmetode.

4.4.5 Frekvens

Sammenligning av relativfrekvensen for tilsvarende ord eller fraser i to forskjellige språk kan si noe om hvilken vei det er sannsynlig at en inspirasjon vil gå. Antagelsen er at hvis et engelsk språktrekk er mer frekvent i engelsk enn et tilsvarende trekk er i norsk, er det mer sannsynlig at et lån går fra engelsk til norsk, enn omvendt. Her mener jeg et diakront perspektiv er svært fruktbart. Andersen (2017b, 56) hevder at en sammenligning av frekvensprofiler over tid kan indikere et lån. Han sier: «[phraseological units] borrowed into [the target language] are usually preceded by significant frequency increase in [the source language] (hence ‘catch phrases’)». I tråd med dette synet, mener jeg at hvis en trendprofil viser frekvensøkning i engelsk forut for en korrelerende trendprofil i norsk, øker dette

sannsynligheten for et lån betydelig. Andersen (ibid.) påpeker imidlertid at dette kriteriet ikke i seg selv er tilstrekkelig for å fastslå et lån.

4.5 Oppsummering av kapittel 4

I dette teorikapittelet har jeg gått gjennom nødvendige teoretiske perspektiver for problemformuleringen og arbeidsspørsmålene mine. Jeg har vist at et *lån* forutsetter språkkontakt gjennom et tospråklig individ. Tospråklighet kan forstås som en skalerbar størrelse som gjelder alle sider av det Hymes kalte *kommunikativ kompetanse*. Med utgangspunkt i Weinreich og Haugen har jeg diskutert ulike forståelser av hva lån er, sett på lån som *prosess* og *resultat*, samt belyst låns diakrone dimensjon. Jeg har foreslått en relativt vid definisjon av lån, hentet fra Anne-Line Graedler, som tar utgangspunkt i språkbruk uten å forutsette tospråklighet som en aktiv komponent. Videre, har jeg diskutert hva som ligger i begrepet *anglisisme*. Her har jeg foreslått en bred forståelse av hva en anglisisme kan være. Denne er formulert av Henrik Gottlieb, og den vil kunne omfatte et bredere spekter av språkkontaktfenomener enn leksikalsk påvirkning fra engelsk. Derneft, har jeg avgrenset hva *betydningslån* og *fraseologiske oversettelseslån* kan sies å være. Dette har jeg gjort gjennom først å gi et innblikk anglisismeforskningens ulike typologiske innfallsvinkler, kompleksitet og mangfold. Jeg har angitt en definisjon for betydningslån som også inkluderer fraser. For fraseologiske oversettelseslån har jeg med Fiedler tatt utgangspunkt i begrepet *fraseologisk enhet* fra fraseologien, og foreslått en definisjon basert på lån gjennom substitusjon. Som en overgang til metodekapittelet har jeg til slutt gjennomgått hvordan datering og frekvens, samt semantiske, formelle, pragmatiske forhold kan være av betydning for identifikasjon av lån.

5. Metode og materiale

I dette kapittelet vil jeg legge fram og argumentere for metoden og materialet jeg bruker i den empiriske undersøkelsen. Til slutt vil jeg presentere de utvalgte studieobjektene.

5.1 Metode

Problemformuleringen, og dermed også kriteriene for identifikasjon, legger føringer for metodikken. Her vil jeg gjøre rede for hvilke hovedføringer dette er, fremgangsmåte, datainnsamling, avgrensninger og utfordringer.

Min undersøkelse har både *deskriptive* og *analytiske* elementer. En beskrivende tilnærming til integrasjonen av mulige lån er nyttig for å undersøke variasjon og hvordan disse brukes sammenlignet med tilsvarende uttrykk eller betydninger på engelsk. Samtidig vil den være analytisk, idet jeg ut i fra kriterier for identifikasjon vil forsøke å sannsynliggjøre at de utvalgte kandidatene er anglisismer – lån fra engelsk.

Flere av kriteriene for identifikasjon krever en *kvalitativ* behandling av dataene for å kartlegge semantiske, formelle og pragmatiske forhold ut fra reel språkbruk, mens frekvensundersøkelsene vil være *kvantitative*.

Som jeg var inne på i kapittelet om identifikasjonskriterier (se kap. 4.4), er et *diakront* perspektiv nødvendig for å forsøke å sannsynliggjøre et lån. Dette perspektivet vil være tydelig som resultat av datainnsamlingen. Alle konkordanser vil strekke seg fra tidligst daterte belegg og fram til i dag. Den historiske innfallsvinkelen vil også være viktig for å kartlegge frekvens over tid og finne trendprofiler for fraser og ord. Som jeg har gjort rede for i kapittel 4.4, er det andre kriterier som ikke tar hensyn til historie, men som kan fungere som *synkron* indikasjoner på lån. Formelle, semantiske og pragmatiske likheter på tvers av språk er eksempler på slike. I en tospråklig befolkning er det neppe kontroversielt å hevde at det er slike likheter som kan starte mistanken om at bruken av ord og uttrykk kan ha kommet utenfra.

Det *komparative* ligger som kjerne i undersøkelsen. Jeg forsøker å se på likheter og forskjeller ved å sammenligne norsk og engelsk språkbruk. Dette er nødvendig for å kunne oppfylle grunnleggende kriterier for identifikasjon. Allikevel er det noen forhold som ikke inkluderer et komparativt perspektiv, for eksempel formell eller semantisk «fremmedhet» og distansemarkeringer (se kap. 4.4).

5.1.1 Tverrlingvistisk korpusmetode

Metoden jeg vil bruke baserer seg på det Andersen (2017b, 20) kaller *tverrlingvistisk korpusmetode* (*cross-linguistic corpus method*).³⁵ Denne, påpeker han, kan gjøre oss i stand til å avvise forutinntatte forestillinger om en forms påståtte engelske opphav, som han kaller *anglismefeilslutningen* (*the «Anglicism fallacy»*) (ibid., 57). Siden et slikt påstått opphav er utgangspunktet for denne oppgaven, er dette en relevant metode for mitt formål. Dette er en diakron metode som sammenligner kildemateriale fra norske og engelske korpora og vurderer dette materialet opp mot oppslag i leksikografisk referanselitteratur.³⁶

Pulcini, Furiassi og González (2012, 18) beskriver bruken av korpora som uunnværlig i anglismeforskning, fordi de kan gi oss helt oppdatert kildemateriale. Gottlieb (2012, 178) beskriver forskningsmetodikken sin som *korpusbasert* (*corpus-based*), og ikke *korpusstyrt* (*corpus-driven*), og henviser her til et metodeteoretisk skille innen korpuslingvistik.

Korpusbasert forskning plasserer seg mellom forskning kun basert på lingvistisk intuisjon og forskning fullstendig styrt av et korpus. I den ene enden av spekteret ligger en introspektive metode, som vil ha problemer med autentisiteten og verifiserbarheten til dataene (McEnery, Xiao og Tono 2006, 6). I den andre enden ligger en tilnærming som vil la korpusdataene i seg selv styre forskningen uten noe bestemt teoretisk rammeverk, og dermed ingen annotering, balansering eller hypotetiske antagelser. Dataene skal her styre teoridannelsen gjennom korpusgenererte bevis (ibid., 8ff). Forskerne Tony McEnery, Richard Xiao og Yukio Tono påpeker flere selvmotsigelser ved dette ytterpunktet, og karakteriserer det i beste fall som et «idealized extreme» (ibid.).³⁷ En korpusbasert metode befinner seg i en mellomposisjon, hvor et korpus kan benyttes for å støtte eller svekke en hypotese med etterprøvable empiri. Den lingvistiske intuisjonen fungerer i komplementært samspill med korpusgenerert data. Forskerne Wendy Anderson og John Corbett (2009, 100) argumenterer for en slik balansert metode slik: «data does not automatically give rise to theories that explain it; we still use our intuition to search corpora for features that we think might be interesting.» Fiedler (2017, 91) bruker også en korpusbasert tilnæringsmåte som hun kaller for et *konsultasjonsparadigme* (*consultation paradigm*). Her brukes korpusdata for å teste hypoteser om fraseologiske enheter. Motsatsen er et *analyseparadigme* (*analysis paradigm*),

---

³⁵ Også av Andersen (2017b, 57) kalt *diachronic-contrastive corpus method* eller «an empirical, cross-linguistic approach» (2014, 18).

³⁶ Se bl.a. Andersen (2017a, 130f), Winter-Froemel og Onysko (2012, 50) og Martí Solano (2012, 202f) for denne og lignende metoder.

³⁷ For mer om skillet mellom tilnæringsmåtene *intuition-based*, *corpus-based* og *corpus-driven*, se McEnery, Xiao og Tono (2006, 3–11).

som brukes for å ekserpere mulige fraseologiske enheter fra et korpus (jf. Pulcini, Furiassi og González 2012, 18).

Den korpusbaserte tilnærmingen har vært kritisert av tilhengere av en korpusstyrt metode for å la forskeren velge vekk «ubehagelige» korpusdata som taler mot forhåndsantagelser (McEnery, Xiao og Tono 2006, 8). Det er selvfølgelig riktig at en utvelgelse av data *må* finne sted innen et konsultasjonsparadigme, men – som jeg har argumentert med over – kan det også stilles spørsmål ved nyttigheten av en helt korpusstyrt metodikk. Utfordringen blir å finne balansen mellom lingvistisk intuisjon og bruken av korpusdata.

I denne tverrlingvistiske undersøkelsen vil jeg altså legge til grunn en korpusbasert tilnærming innenfor det Fiedler kaller et konsultasjonsparadigme. Jeg vurderer det slik at dette er en egnet metode for å teste hypoteser og søke svar på arbeidsspørsmål i problemstillingen min. Fremgangsmåten vil jeg utdype i kapittelet under.

5.1.1.1 Fremgangsmåte

Som Fiedler skriver (2017, 91), og som jeg har vært inne på i forrige avsnitt, er startpunktet for hele undersøkelsen *den lingvistiske intuisjonen*. Jeg har altså et utvalg av studieobjekter – mulige lån fra engelsk – plukket ut på grunnlag av en intuisjon, en «språkfølelse» (se. kap. 5.2.3). For å forsøke å bekrefte eller avkrefte disse som lån, vil jeg ut i fra identifikasjonskriterier (se. kap. 4.4) følge én fremgangsmåte i et tilfellestudie (*case study*) av hvert studieobjekt (se kap. 6.1). Alle identifikasjonskriterier vil ikke være relevante for alle tilfeller, og følgelig ikke gjennomgå skjematisk, men heller utgjøre et bakteppe for en helhetlig argumentasjon.

Under følger en utgreiing om gangen i undersøkelsesmetoden. Selv om hovedrekkefølgen er lagt, vil særlig den kvalitative delen av prosessen bære preg av å være hermeneutisk. En dialektisk gang mellom korpusdata og referanselitteratur vil være nødvendig for å sammenligne morfosyntaks og kartlegge betydningsnyanser og bruksmønster. Ny leksikografisk informasjon kan utløse nye korpusøk, og nye korpusdata kan utløse nye ordbokoppslag.

1. Undersøkelsen starter med søk i norske korpus og tekstarkiver, med utgangspunkt i en mulig anglisisme.

2. Deretter følger en manuell skanning av konkordanser og en ekserpering av data med betydninger vurdert som relevante for undersøkelsen.
3. Dette danner grunnlaget for rundt 15 teksteksempler som viser bruken av ordet eller frasen i en autentisk kontekst. Denne vil ha en diakron profil, med første belegg som første eksempel, og siste eksempel fra nåtidig språkbruk. Denne samlingen av teksteksempler vil jeg i denne undersøkelsen kalle for *konkordans*.³⁸ Hoveddelen av konkordansen vil være fra de siste 20 årene.
4. Så vil bruken av ordet eller frasen slik den fremgår av konkordansen sammenlignes med mulig bruk og betydning fra engelsk referanselitteratur. Her vil identifikasjonskriterier som gjelder semantiske, formelle og pragmatiske forhold tas i betraktning.
5. Bruken av ordet/frasen vil dateres i norsk ut fra data i tekstarkiv, og i engelsk ut fra (tekstarkivdata i) referanselitteratur.
6. Deretter vil jeg sammenligne eventuelle innføringer i norsk referanselitteratur med bruken slik den fremgår av konkordansen.
7. På samme måte vil jeg jamføre med danske og svenske referanseverk, og, om mulig, datere uttrykkene i disse språkene ut i fra informasjon i disse.
8. Den kvantitative delen av undersøkelsen tar utgangspunkt i søk i norske korpora og tekstarkiv i tillegg til engelske korpora, og kartlegger frekvens over tid.
9. Ved tilfeller av flere betydninger, betydningsnyanser eller forskjellige diskursfunksjoner av et ord eller uttrykk, vil jeg søke å kartlegge hyppigheten av forskjellig bruk og betydning gjennom stikkprøver. Se kapittel 5.1.1.2 for mer om dette.
10. Frekvens og trendprofiler sammenlignes med tanke på brukshyppighet og lignende utviklinger.

---

³⁸ Jeg vil i denne oppgaven bruke en generell forståelse av *konkordans* som en liste av eksempler på tilfeller av ord eller fraser i brukskontekst. Tekstlinjene blir manuelt delt opp for å forsøke å sikre at sammenhengen gjør betydningen av studieobjektet tydelig. Derfor vil de variere i lengde. Dette står altså i kontrast til KWIC-konkordansene som viser alle forekomstene i et korpus, med nøkkelelementet i midten og en fastsatt kontekst med et visst antall tegn på hver side.

11. Om det kan sies å eksistere semantisk tilsvarende ord eller uttrykk allerede integrert i norsk, vil eventuell «rivaliserende» nær-synonym bruk kartlegges. Relativfrekvensen av «rivaliserende» kandidater vil sammenlignes og fremstilles som prosentvise andeler av en total. Dette vil gjennomføres på to tidspunkter, i 1998 og i 2015, og deretter sammenlignes for å indikere utviklingen mellom «konkurrerende» uttrykk.³⁹

5.1.1.2 Datainnsamling

Hvordan selve *ekserperingen* – uthenting av data fra korpus og tekstarkiver – blir utført, avhenger i min undersøkelse av om dataene skal brukes til kvalitativ eller kvantitativ analyse. De to forskjellige formålene fører til forskjellige utfordringer for datainnsamlingen, og jeg har måttet sette forskjellige avgrensinger for å forsøke å sikre et så godt datagrunnlag som mulig.

Jeg har ikke klart å oppdrive et egnet semantisk/pragmatisk annotert korpus.⁴⁰ Derfor baserer søkene mine seg på *ordformer*, enten enkeltvis eller løst/fast sammensatt som fraser. For søk på enkeltord for betydningslån er det mulig å avgrense til ordklasse for de korpusene som er tagget med morfologisk informasjon (mer om kildemateriale i kap. 5.2).

Den minst problematiske delen av datainnsamlingen er den som utgjør bakgrunnen for eksempelsamlingene, eller konkordansene. Det er dette materialet som er gjenstand for *kvalitativ* analyse. Siden den syntaktiske «fastheten» til frasene kan variere (se kap. 4.3.3.1) er det et poeng å forsøke å utforme søket slik at det kan ta høyde for dette. Noen av frasene tillater at ord inngår i sammensetninger eller at f.eks. adjektiver og adverb dukker opp som tillegg. Eksempelene under vil begge være tilfeller av samme studieobjekt:

- (a) det kan gjøre en forskjell
- (b) det kan helt sikkert gjøre en kjempeforskjell

Verktøyene til de forskjellige korpusene og tekstarkivene har forskjellige muligheter. Derfor lar det seg ikke gjøre å gjennomføre slike «løser» søk i alt materiale. Når det er sagt, vurderer jeg det ikke som avgjørende for studien at denne muligheten ikke er tilstede for all datainnsamling. Så lenge noen eksempler gjenspeiler at frasen kan opptre med en løser fraseintegritet (hvis dette er tilfelle) er dette det viktigste for den kvalitative delen. I tillegg viser sammenligninger av løser og fastere søk at de løst sammensatte variantene utgjør en

---

³⁹ Denne metoden for kartlegging av «konkurrerende» ord og uttrykk er inspirert av en metode benyttet i Gottlieb (2012, 177), som igjen er basert på en metode i Johansson og Graedler (2002, 226ff).

⁴⁰ I hvert fall ikke egnet semantisk/pragmatisk informasjon i form av betydninger.

klart mindre del av treffene.⁴¹ For verb gjelder søket fire tider: *Infinitiv, presens, preteritum og perfektum partisipp*. Passiv s-form er ikke inkludert der den kunne vært relevant, fordi den ga svært få treff. Et eksempel på et slik «løst» søk fra *Norsk aviskorpus (bokmål)*, heretter kalt *NAKB*, for GJØRE EN FORSKJELL vil kunne se slik ut:

```
("gjøre" %c | "gjør" %c | "gjorde" %c | "gjort" %c) []{0,4} "en" %c []{0,4} "forskjell" %c
```

Her får alle ordformene et mulig «rom» mellom seg på fire korpusposisjoner.

For søk i eldre kilder vil det være aktuelt å søke på eldre former. Selv om det ikke er mulig å søke på spesifikke betydninger, vil det i noen tilfeller være mulig å snevre søket inn semantisk ved å for eksempel utelukke fraser i kollokasjon med visse ord. Et eksempel er å automatisk trekke fra alle treff på NÅR DET KOMMER TIL som etterfølges av *stykke/stykket* for å sile ut den faste frasen. Her følger et eksempel fra nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket på et søk som inkluderer eldre former, og som ekskluderer en betydning som ikke er relevant:⁴²

```
"stå opp for"|"stå op for"|"staa opp for"|"staa op for"|"står opp for"|"står op for"|"staar opp  
for"|"staar op for"|"sto opp for"|"stod opp for"|"sto op for"|"stod op for"|"stått opp for"|"stått op  
for"|"staatt opp for"|"staatt op for" -("stå opp for å"|"stå op for at"|"staa opp for at"|"staa op for  
at"|"står opp for å"|"står op for at"|"staar opp for at"|"staar op for at"|"sto opp for å"|"stod opp for  
å"|"stod opp for at"|"sto op for at"|"stod op for at"|"stått opp for å"|"stått op for at"|"staatt opp for  
at"|"staatt op for at")
```

I noen korpora vil det være mulig å søke på lemma, slik at for eksempel alle verbformene automatisk vil bli inkludert. Se ellers vedlegg III for alle søkestrengene som er benyttet til undersøkelsen. Når søket er gjennomført, foretar jeg en manuell utvelgelse av data. Denne utvelgelsen tar hensyn til to forhold.

For det første, ønsker jeg å trekke en historisk linje fra første belegg til i dag. Derfor forsøker jeg å velge ut noen eksempler gjennom hele uttrykkets «levetid» i norsk. Som jeg var inne på under punkt 3 i gjennomgangen av fremgangsmåten (se kap. 5.1.1.1) vil utvalget ende opp med et tyngdepunkt rundt de siste 20 årene. Dette er for å forsøke å reflektere noe av bruksvariasjonen i dag. De utvalgte teksteksemplene gjenspeiler altså *ikke* en utvikling i brukshyppigheten til ordet eller frasen. I så fall ville størsteparten av utvalget for de fleste av

---

⁴¹ For søk i *Norsk aviskorpus (bokmål)* på uttrykket GJØRE EN FORSKJELL med alle tider av verbet er fordelingen mellom løsere varianter/fast variant 21% mot 79%. For uttrykket NÅR DET KOMMER TIL er tilsvarende fordeling 7% mot 93%, og de fleste av de syv prosentene er treff som ikke har noe med frasen å gjøre. Et løst søk på uttrykket STÅ OPP FOR/MOT viser konkordansene at feilmarginen blir meget stor, og at en stor del av den består av kontekster som ikke har med frasen å gjøre. Dette forteller at den første av disse tre frasene har størst grad av syntaktisk fleksibilitet, mens de to andre mister den samlede idiomatiske betydningen lettere. De «tåler» mindre variasjon. Se kapittel 4.3.3.1.

⁴² Betydningen jeg er ute etter etterfølges av en nominalfrase, og ikke en infinitivkonstruksjon. Derfor ekskluderes søk hvor frasen står i en kollokasjon med infinitivmerke.

mine studieobjekter bestå av eksempler fra kun de aller siste årene. Den senere⁴³ kvantitative kartleggingen vil vise utvikling i frekvens.

For det andre, vil jeg i konkordansen jeg setter sammen prioritere eksempler som kan være illustrative for en viss bruk eller betydning og eventuell utvikling av denne. I tillegg vil jeg velge eksempler viser formell variasjon hvis dette er et gjennomgående trekk ved bruken av frasen eller ordet. Om mulig, vil jeg også plukke ut eksempler som viser *introduksjonstrategier* i språket (Johansson og Graedler 2002, 222ff) eller som viser pragmatiske distansemarkeringer (se kap. 4.4.3), fordi dette sier noe om den psykologiske integrasjonen av bruken av ordet eller frasen (ibid., 135).

Når det gjelder innsamlingen av data til *kvantitativ* analyse, vil det være en uoverkommelig oppgave for en studie av dette omfanget å kontrollere alle treffene manuelt, fordi kildematerialet er så stort. For at målingen av relativfrekvensen skal gi et så riktig bilde som mulig av den reelle hyppigheten av frasene i materialet, har jeg derfor innsnevret til et «fastere» søk. Dette vil si at jeg kun søker på selve *frasemet*, f.eks. GJØRE EN FORSKJELL med forskjellige tider av verbet. Jeg åpner altså ikke muligheten for en løsere sammensatt frase (se eksempel (b) over). Denne avgrensingen vil føre til at treffene, semantisk sett, blir sikrere, men den vil også utelate treff. Et løsere søk ville ha inkludert flere tilfeller, men manuell kontroll viser at feilmarginen også blir større – tilfeller av språkbruk som som ikke kan sies å ha noe med bruken jeg er ute etter kan bli regnet med. For å få et bilde av hvilken konsekvens en slik avgrensing ville få for de kvantitative dataene, gjorde jeg en sammenligning av to søk i NAKB, et «løst» og et «fast» for samme frase.⁴⁴ Den viste, naturlig nok, en noe høyere frekvens for frasen i det løsere søket, men utviklingskurven var den samme⁴⁵.

Med begrunnelse i de like frekvenskurvene mener jeg derfor at det ikke har så stor betydning hvilke av disse typene av søk jeg hadde valgt for mitt formål. Det er riktignok en annen – og langt viktigere grunn – til at jeg har valgt det faste og mest semantisk «treffsikre» søket, og den har med sammenlignbarhet på tvers av korpus å gjøre. Hvis funksjonene i de ulike korpusverktøyene gjør det praktisk vanskelig å få sammenlignbare data fra språk til

---

⁴³ Se punkt 8 i gjennomgangen av fremgangsmåten i kapittel 5.1.1.1.

⁴⁴ Det løse søket gjaldt GJØRE EN FORSKJELL med alle tider av verbet, hvor alle ordformene fikk et mulig «rom» mellom seg på fire korpusposisjoner. Dette søket ga en relativfrekvens på 4,5 ppm (*parts per million*) for 2015. Det faste søket ga kun treff på GJØRE EN FORSKJELL med alle tider av verbet. Dette søket ga en relativfrekvens for 2015 på 4 ppm.

⁴⁵ At kurvene er resultater av tilfeldigheter, minsker med størrelsen på datagrunnlaget. Med et stort datagrunnlag, slik jeg har (se kap. 5.2.1), vil enkeltresultaters mulighet til å påvirke en slik kurve være liten. Dette er på grunn av *de store talls lov*, et begrep fra sannsynlighetsteori, «som garanterer oss at unøyaktigheten kan reduseres ved å samle inn flere data» (Løvås 2004, 69). Når man utfører et eksperiment (for eksempel søk i et korpus på en frase) et stort antall ganger, «vil den frekvensbaserte sannsynligheten nærme seg sin teoretiske verdi» (ibid., 70). Derfor ville det vært større sannsynlighet for at jeg kunne fått trendkurver mer påvirket av tilfeldigheter for disse to typene søk om jeg hadde sammenlignet data fra et lite materiale.

språk, vil dette være en tungveiende grunn til heller å velge søk som gir samme type treff. De engelske korpusene jeg bruker har ikke den samme muligheten for løsere søk.

Kollokasjonsfunksjonene er ikke så fleksible i disse, og dermed mener jeg det er viktig å legge seg på «minste felles multiplum». Dette gjør seg også gjeldende med hensyn til avgrensing av kildemateriale på tvers av korpus eller tekstarkiv. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 5.2.1.

Som nevnt, bruker jeg ikke et semantisk annotert korpus, så resultatene av søkene til frekvenskartleggingen vil vise relativfrekvensen og trendutviklingen til *former*, og ikke betydninger eller pragmatisk funksjon. Et enkelt søk på *sto opp for* og *adresserer* vil for eksempel ikke skille resultatene (a)/(b) og (c)/(d):

- (a) sto opp for å gå på jobb
- (b) sto opp for seg selv på jobben
- (c) adresserer posten til Nissen
- (d) adresserer utfordringene i Arktis

Når det er sagt, kan det finnes ulike muligheter for å øke treffsikkerheten mot ønsket bruk og betydning i søkefasen. Man kan kombinere søk eller legge til betingelser i søket. Som nevnt, kan et resultatet av et søk på NÅR DET KOMMER TIL STYKKET *trekkes fra* NÅR DET KOMMER TIL for å ekskludere tilfeller som inngår i den faste frasen. I søk på STÅ OPP FOR, kan tilfeller som direkte etterfølges av infinitivmerke *å* vurderes ekskludert, da min aktuelle betydning i de aller fleste tilfeller har frasen i kollokasjon med nominalfraser.

Det vil allikevel ikke være mulig å automatisk ekskludere all bruk som faller utenfor den jeg er ute etter i innsamlingen av data til kvantitativ analyse. Dermed må det andre metoder til for å forsøke å avdekke hvordan volumet av tilfeller av en form fordeler seg på ulike betydninger. Det finnes flere måter å sannsynliggjøre hvilken bruk som utgjør flesteparten av treffene.

For det første, kan den kvalitative undersøkelsen av eksemplene i kontekst vise at visse former av verbet oftere er koblet til visse betydninger enn andre. Siden jeg har delt opp søket etter verbformer, vil jeg på dette grunnlaget kunne hevde at en betydning brukes oftere enn en annen, og sannsynliggjøre hvilken bruk som står for en eventuell økning i frekvens over tid.

For det andre, kan kollokasjonskartlegginger være nyttige for å avgjøre hvilken betydning som er den vanligste. Dette kan spesielt være aktuelt for enkeltord, fordi homonymi og polysemi er mer vanlig for ord enn flertydighet er for fraser.⁴⁶ De to substantivfrasene som

---

⁴⁶ Antall hovedbetydninger i NAOB av fire ord og fire fraser fra tabell 4.3 og 4.4: SERIØS (5), LEVERE (2), KJØPE (6), ADRESSERE (5), STRESSE (4), NÅR DET KOMMER TIL (1), (IKKE) MIN KOPP TE (1), GÅ FOR (3), STÅ OPP FOR (1), KOMME OPP MED (1).

er mest vanlige som kollokatorer på korpusposisjonen etter KJØPE i NAKB er for eksempel *aksjer* og *bolig*. Dette kan gi informasjon om hvilken bruk av verbet som er vanligst.

For det tredje, kan det utføres en manuell «stikkprøve», ved at man gjør et tilfeldig, mindre kontrollutvalg på et gitt punkt i tid. Ut i fra dette utvalget kan man undersøke hvilke typer bruk som er de mest vanlige, og fordele disse i en prosentvis oversikt. Hvis eksempelsamlingen min viser at ordet eller frasen brukes med flere betydninger, vil jeg ekserpere et tilfeldig utvalgt på 100x2 teksteksempler fra to korpus i 2015 for å slå fast hvilken betydning som er mest vanlig i moderne bruk.

5.2 Materiale

Her vil jeg presentere materialet jeg legger til grunn for den empiriske undersøkelsen. Jeg vil først begrunne, og så kort gjennomgå valg av kildemateriale, referansemateriale og kandidatene for mulige lån – studieobjektene.

5.2.1 Kildemateriale

Selv om *metoden* er korpusbasert, vil ikke nødvendigvis hele kildematerialet kunne regnes som lingvistiske korpus. Jeg vil også bruke andre typer tekstarkiv (se kap. 5.2.1.1). Dette er hovedsaklig for å øke bredden i kilder og den historiske rekkevidden. Denne typen tekstarkiver har vært – og er – vanlige i anglistemeforskning (jf. bl.a. Johansson og Graedler 2002, 226ff, Gottlieb 2012, 178, Pulcini, Furiassi og González 2012, 19, Andersen 2017a, 131), og har blitt benyttet i mangel på store oppdaterte diakrone korpus (Graedler 2012, 103).

Jeg vil starte med å belyse bakgrunnen for valget av kildematerialet med hensyn til muligheter og avgrensninger. Som jeg har greid ut om i kapittel 5.1.1 vil det norske kildematerialet bli brukt til sette sammen konkordans for studieobjektene, for å finne tidlige belegg og for å se på kvantitative utviklingstrender. Jeg vil i hovedsak søke å begrunne valget av kildemateriale gjennom å argumentere for *omfang*, «ferskhet» og *teksttyper*.

Aller først: Jeg har valgt å bruke skriftspråklige kilder som datagrunnlag. Det ville vært svært interessant å studere disse fenomenene i talespråk, men for meg er det kombinasjonen av to årsaker som har gjort at jeg har falt ned på skriftlige kilder. For det første, vurderer jeg

talespråskorpusene til rådighet som for små for denne typen lavfrekvente fenomener.⁴⁷ For det andre, er min forhåndsantagelse at objektene jeg skal undersøke har økt markant i hyppighet først i løpet av de femten, kanskje ti siste årene. Jeg vurderer altså ikke talespråskorpusene jeg har til rådighet til å være «ferske» nok til å gi et bilde av hvordan disse ordene og frasene kan brukes i dag.

Omfanget av kildematerialet i undersøkelsen er stort. Dette er fordi betydningslån og fraseologiske oversettelseslån ikke er frekvente i løpende tekst (jf. tab. 5.2). Om å undersøke hyppigheten av idiomatiske uttrykk, som fraseologiske lån kan være, skriver Gottlieb (2012, 179): «With idioms, [...] large sets of data are needed in order to make up for the fact that these expressions, although salient elements in the repertoire of any native speaker, are rare in quantitative terms.»

Fiedler (2017, 91) påpeker at idiomatiske uttrykk kan være godt kjente hos morsmålstalere, men forekomme svært sjeldent i korpora. Graedler (2012, 105) karakteriserer anglisismer som «low-frequency lexical items that require very large corpora in order for lexical analyses to be reliable and statistically valid.» Pulcini, Furiassi og González (2012, 20) uttrykker samme syn. Kartleggingen av studieobjektene mine (se tab. 5.2) viser en medianhyppighet i mitt materiale på 6,2 ppm (*parts per million*).⁴⁸ Altså vil hver og enkelt av mine objekter, som medianverdi, forekomme 6,2 ganger for hvert millionte ord. På dette grunnlaget vurderer jeg det slik at et så stort datagrunnlag som mulig er viktig, særlig for kvantitativ analyse. *De store talls lov* (Løvås 2004, 70) kan dermed sørge for at mønstre som ellers ikke ville vært det, blir tydelige.

For å balansere inntrykket av at anglisismer er sjeldne, kan det være nyttig å se frekvensen av mine studieobjekter i sammenheng med andre ord og uttrykk. For engelsk, deler *Oxford English Dictionary (OED)* hyppighet inn i åtte «frekvensbånd». Som vi ser av tabell 5.1 forekommer en svært lav andel, kun 0,02%, av ord og uttrykk veldig hyppig i språket. Av tabellen ser vi også at de fleste ord og uttrykk i realiteten har en lav frekvens. De aller fleste (94%) ligger i frekvensbånd 1–4, og forekommer ikke over 1 ppm, altså maksimalt *en* gang per millionte ord i løpende tekst. Måten hyppigheten av ord og uttrykk er distribuert i språkbruk på, kan oppsummeres i *Zipfs lov*. Dette er en empirisk lov, formulert gjennom

---

⁴⁷ Ingen av mine mulige lån gir treff i Norsk talespråskorpus (NoTa), som består av 957.000 ord. Big Brother-korpuset på omkring 440.300 ord gir ett treff på NÅR DET KOMMER TIL og ellers ingen treff på betydningene jeg er ute etter. I tillegg til å vise at slike korpus er for små, kan det også indikere at typen lån jeg undersøker er enda mindre frekvente i uformell dagligtale. Dette gjelder nok ikke nødvendigvis alle oversettelseslån eller betydningslån: Leksetet SERIØS har en ppm på 42,6 i det skriftlige korpuset *HaBit Norwegian Web 2015 (bokmål)*, mens det har en over dobbelt så høy frekvens på rundt 100 ppm i det talespråklige *Big Brother-korpuset* fra 2001.

⁴⁸ Beregningen er gjort ved å regne ut medianverdien av frekvensen til alle studieobjektene fra kildene NAKB og NWB (*HaBit Norwegian Web 2015*) i tabell 5.2 fra kapittel 5.2.3.

matematisk statistikk. Den ble popularisert av George K. Zipf (1949, 24). For lingvistikk sier den at i et korpus med naturlig språk vil frekvensen til et ord være motsatt proporsjonal med rangeringen i en frekvenstabell.⁴⁹ Alle de mulige lånene presentert i denne oppgaven, forekommer ordene/ordkombinasjonene fra rundt 2–20 ppm i norsk⁵⁰ (se tab. 5.2). Disse vil da falle inn under det OED kaller frekvensbånd 5 og 6. Ord og uttrykk i bånd 5

Tabell 5.1: Frekvensbånd i engelsk (OED 2017)

Bånd	Frekvens, ppm	% av oppslag i OED
8	> 1.000	0,02 %
7	100 - 999	0,18 %
6	10 - 99	1 %
5	1 - 9,9	4 %
4	0,1 - 0,99	11 %
3	0,01 - 0,099	20 %
2	< 0,0099	45 %
1	-	18 %

er vanligvis ikke en del av dagligtalen. De er heller det vi kan kalle en «utdannet diskurs», men ikke så uvanlige at de er bundet til spesifikke tekniske felt eller sjargonger. Bånd 6 inneholder ord og uttrykk som er en god del mer vanlig, som for eksempel adjektiver for alle grunnfargene, bortsett fra svart og hvitt (OED 2017). Rundt frekvensen til mine studieobjekter ligger leksemer som substantivene KASSE (15,6 ppm) og SKRIVEBORD (2,6 ppm), verbet STUPE (5,2 ppm) og adjektivet VRIEN (3,16 ppm).⁵¹

Av *teksttyper* i kildematerialet finnes redaksjonelle tekster, blogger (eller lignende nettsider) og bøker, med hovedtyngden på det første. Når det gjelder valget av redaksjonelle tekster som korpus, mener jeg det egner seg godt for å belyse min problemstilling. Temamessig favner aviser og blader bredt. Det kan hevdes at journalister ligger noe i forkant av språkutviklingen, og at de har en større vilje til eksperimentering og innovasjon. Opprinnelsen av nyord kan i vår tid ofte spores tilbake til avistekster (Johansson 2003, 136). Undersøkelser viser at slike tekster bruker idiomatiske uttrykk hyppigere en gjennomsnittet (Moon 1998, 170, Sköldberg 2004, 43), og at anglismer kan være overrepresentert i avistekster av stilistiske årsaker (Pulcini, Furiassi og González 2012, 19). Sett i et funksjonsperspektiv må likevel det meste av redaksjonelle tekster være skrevet slik at de skal møte befolkningen på en forståelig måte. Slik sett kan disse tekstene være med på å gjenspeile

⁴⁹ Zipfs lov er formulert slik: $r \times f = C$, hvor r er rangeringen et ord har i en frekvenstabell, f er frekvensen og C er en konstant som er (omtrent) det samme for alle ordene (Zipf 1949, 24). Zipf bruker ordfrekvensen i James Joyces *Ulysses* som eksempel. Her forekommer det tiende ($r = 10$) mest frekvente ordet 2 653 ganger ($f = 2\ 653$), og konstanten (C) blir $10 \times 2\ 653 = 26\ 530$. Det hundrede ($r = 100$) mest frekvente ordet forekommer 265 ganger ($f = 265$), og her blir konstanten (C) $100 \times 265 = 26\ 500$.

⁵⁰ Beregnet ved å finne gjennomsnittet av de fire målingene for de minst og mest frekvente studieobjektene mine fra tabell 5.2: ADRESSERE (i gjennomsnitt 2,1 ppm) og NÅR DET KOMMER til (i gjennomsnitt 21,1 ppm).

⁵¹ Data fra 2013 hentet fra avisdelen til NB N-gram.

en norsk allmennbruk av språket. Den svenske språkforskeren Emma Sköldbberg (2004, 43) mener at aviser kan betraktes som et språks «normalprosa».

Hva slags tekster en språkbruker vanligvis blir eksponert for, kan være annet argument for valget av redaksjonelle tekster. I 2005 uttalte Journalisten Sissel Benneche Osvold om avisspråkets normdannende funksjon at «Det er vi som bestemmer åssen folk snakker og skriver» (NRK 2005). I 1995 skrev Finn-Erik Vinje:

Tre av fire trykte ord står i aviser. Avisspråket er således dét trykte norske språk. Praktisk talt hver eneste voksen nordmann leser noe avisstoff hver dag; for mange er dette deres eneste møte med skriftspråk i mer sammenhengende tekster. (Vinje 1995, 9)

Han konkluderer så med at «avisene spiller en viktigere rolle for den alminnelige språk- og stilutviklingen enn skjønnlitteraturen gjør» (ibid.). Det er nå 23 år siden Vinje skrev dette. *World Wide Web* var åpnet for offentligheten kun to år tidligere. Det kan neppe stilles spørsmål ved den digitale revolusjonens voldsomme omveltninger i medievaner siden den gang. Kan man så si at Vinjes konklusjon fortsatt har gyldighet? Statistisk sentralbyrå skrev i 2010 at «avislesning ikke lenger [er] for alle», og viser til at papiravisene viser en stupende tendens, særlig hos unge og lavt utdannede (Høst og Vaage 2010). I mediebarometeret fra 2016 ser vi imidlertid at den stupende oppslutningen hos papiravisene langt på vei er kompensert av nettavisene. I 1997 leste 84% av befolkningen mellom 9–79 år en papiravis på en gjennomsnittsdag. I 2016 var dette tallet kun 39%, mens papiravisenes nettsider ble lest av 56%. Legges nettbaserte nyhetssider til, får vi et tall som sier at 79% leste enten papiraviser eller nyhetssider på nett i 2016 (Vaage 2017). Dette viser at vi i dag fortsatt i stor grad blir eksponert for redaksjonelle tekster. Selv om redaksjonelle tekster har fått flere konkurrenter innenfor det digitale domenet, må det dermed sies at Vinje får ha sine ord noenlunde i behold.

En annen viktig grunn til min hovedavgrensning til redaksjonelle tekster diskuterte jeg også i kapittel 5.1.1.2, og den har med sammenlignbarhet på tvers datagrunnlag å gjøre. Så lenge et av korpusene (NAKB) kun inneholder redaksjonelle tekster, vil jeg også gjøre denne avgrensningen i de andre kildene, også de engelske, for å få et mest mulig *sammenlignbart* materiale.

Når det er sagt, har jeg inkludert to kilder som ikke er redaksjonelle tekster. For det første, vil jeg bruke korpuset *HaBit Norwegian Web 2015* for å forsøke å gi et synkront bilde av språkbruk på nettet fra mindre profesjonelle tekstprodusenter. Disse dataene kan ikke brukes diakront, men vil være med å balansere inntrykket av brukshyppighet i dag. Jeg vil også bruke dem som en del av grunnlaget for «stikkprøvene» for fordeling av betydninger. For det andre, er en mindre del av det totale kildegrunnlaget bøker. Jeg har inkludert bokdelen

til Nasjonalbibliotekets nettbibliotek hovedsaklig fordi det gir mulighet til å finne de tidligste beleggene i norsk skriftspråk. Her har jeg relativt enkel tilgang til kilder som går tilbake til 1400-tallet.

Som jeg gjennomgikk i kapittel 3, vil engelsk påvirkning i dag i realiteten si innflytelse fra USA. Derfor har jeg valgt korpus som baserer seg på engelsk fra amerikanske kilder som datagrunnlag for den engelske delen av undersøkelsen. I tillegg er disse verdens mest omfattende annoterte korpora for det engelske språket tilgjengelig i dag.

Resultatene av denne undersøkelsen vil strengt tatt ikke kunne sies å gjelde annet enn nettopp det materialet som blir beskrevet. Jeg vil ikke generalisere ut i fra teksttypene i mitt kildemateriale og påstå at funn her har full gyldighet for språkbruk som helhet. Den uformelle dagligtalen, enten i tale eller skrift,⁵² er fraværende i mitt materiale. Allikevel har vi sett at Sköldberg, Vinje og Benneche Osvold argumenterer både for avisteksten som *normagent* (Sandøy 2008, 177) og som speiling av språkbrukeres normalspråk. Med støtte i disse argumentene mener jeg at resultatene mine vil kunne antyde tendenser og fellestrekk i en mer generell språkbruk. Dette kan i neste omgang bidra til å fylle ut bildet av engelsk språkpåvirkning på norsk.

For å undersøke et så stort tekstmateriale som mulig, har jeg valgt fire forskjellige samlinger av tekst som norsk kildemateriale. Disse er *Norsk aviskorpus (bokmål)*, *Nasjonalbibliotekets nettbibliotek* med *NB N-gram*, Retrievers nyhetsarkiv *Atekst* og *HaBit Norwegian Web 2015 Bokmål*. Som kilder for engelsk, har jeg valgt *Corpus of Historical American English* og *Corpus of Contemporary American English*.

5.2.1.1 Norsk kildemateriale

Norsk aviskorpus (bokmål), som jeg kaller *NAKB*, er et elektronisk korpus med tekstmateriale fra norske bokmålsaviser. Jeg vil benytte meg av den statiske *Corpuscle*-versjonen av korpuset med litt over 1,5 milliarder ord, annotert med avistittel og dato,⁵³ som strekker seg fra oktober 1998 til september 2015 (CLARINO 2016).

Nasjonalbibliotekets nettbibliotek, heretter kalt *NBNB*, har verdens største samling av litteratur utgitt i Norge, eller litteratur skrevet av norske forfattere. Det søkbare tekstmaterialet består av en ekspanderende fulltekstsamling av digitaliserte bøker og papiraviser som

---

⁵² Diskusjonen om hvor grunnleggende skillet mellom tale og skrift er, har jeg ikke anledning til å ta her. Jeg vil allikevel påpeke at Sandøy (2005, 94) hevder at dette skillet er mest sant når det gjelder pragmatiske vilkår. For grammatikken mener han det er «vanskelig å peike på nødvendige ('naturgitte') forskjellar».

⁵³ Dette korpuset er ikke tagget med morfosyntaktisk informasjon.

oppdateres fortløpende. Avissamlingen av riks- og lokalaviser er så godt som komplett fra 1763 og fram til i dag, og består per 22.03.18 av 1.703.499 eksemplarer. Bokdelen inneholder 497.373 bøker per 22.03.18, og består av skjønnlitteratur og sakprosa som strekker seg tilbake til 1482 (Nasjonalbiblioteket 2017). Denne tekstsamlingen er ikke et lingvistisk korpus. Den har ikke alle mulighetene et korpusverktøy gir, men den har en stor fordel til bruk i diakrone undersøkelser, spesielt for datering av tidlige belegg. Verktøyet *NB N-gram* er et annet søkeverktøy fra Nasjonalbiblioteket som gir muligheten til å finne og sammenligne frekvensen av ord og flerordsforbindelser i et diakront perspektiv. Det strekker seg fra 1810 til og med september 2013. Grunnlaget for søket er store deler av det digitaliserte bok- og avismaterialet til Nasjonalbiblioteket. Jeg har, som gjennomgått i 5.2.1, valgt å avgrense grunnlaget til avisdelen, som består av omkring 23 milliarder ord. Fordelen med dette verktøyet for mitt formål, er at det kan gi relativfrekvens 200 år tilbake i tid. En ulempe i mitt tilfelle er at det begrenser antall søkbare ordformer i en forbindelse til tre (Nasjonalbiblioteket 2015).

Før jeg går videre vil jeg ta med Sandøys kritikk mot å *kun* inkludere de største og mest etablerte avisene som grunnlagsmateriale. Han hevder at det i en kritisk tilnærming er det nettopp disse avisene «ein burde oversjå» (Sandøy 2005, 101) på grunn av at disse «sensurerer» språkformen gjennom normering. Han mener at det er «dei usensurerte og språklig friare publikasjonane som det kunne vere nyttig å få vete noe om når ein vil nærme seg «folkets røst» (ibid.). Det er denne tankegangen som er grunnen til at de to neste kildesamlingene også er inkludert som grunnlag for studien.

Atekst er et mediearkiv levert av medieanalysebyrået Retriever. Det er en dynamisk og ekspanderende samling av norske redaksjonelle artikler. Materialet er bredere enn i NAKB og NBNB. En del er hentet fra digitaliserte papirbaserte medier som riks-, regional- og lokalaviser, tidsskrifter, magasiner, fagpresse og nyhetsbyrå. En annen del er en omfattende samling av artikler fra redaksjonelle nettsteder, noe transkripsjon fra kommersiell TV og radio og noen blogger. Per 22.03.18 er det 70.352.476⁵⁴ norske artikler i arkivet, som strekker seg fra 1945 og fram til i dag (Retriever 2017). Dette er ikke et språkvitenskapelig korpus. Treff angis i antall artikler med minst én forekomst, og ikke forekomst per ord. Frekvenstill fra denne samlingen oppgis prosentvis som treff i andel artikler av totalantallet.

---

⁵⁴ Per 22.03.2018 er antallet artikler fordelt slik: Nettavisartikler (43.095.788), papiravisartikler (26.691.729), TV/radio-transkripsjoner (56.968), blogginnlegg (285).

HaBit Norwegian Web 2015 Bokmål, heretter kalt *NWB*, er et statisk, morfosyntaktisk tagget⁵⁵ korpus på bokmål, ferdigstilt i 2017. Det inneholder 1,18 milliarder ord fordelt på 214.000 dokumenter, sanket inn fra norske nettsider februar 2015. Korpuset inneholder mye bloggtekster og andre tekster som er mindre normerte og mer talemålsnære enn redigerte avistekster.

5.2.1.2 Engelsk kildemateriale

Corpus of Historical American English, heretter kalt *COHA*, er verdens største morfosyntaktisk strukturerte korpus for historisk engelsk. Det er statisk, og strekker seg fra 1810 til til 2010, og gir god innsikt i engelsk språkbruksvariasjon. Det består totalt av noe over 400 millioner ord. Jeg har, som argumentert for i 5.2.1, avgrenset mitt grunnlag fra dette korpuset til å gjelde aviser og tidsskrifter/magasiner, til sammen 137.332.055 ord. Antall treff i dette korpuset blir oppgitt i tiårsintervaller (COHA 2018).

Corpus of Contemporary American English, heretter kalt *COCA*, er det største fritt tilgjengelige korpuset for moderne engelsk. Det er dynamisk, og blir med jevne mellomrom oppdatert med nytt materiale, sist desember 2017. Korpuset dekker perioden fra 1990–2017 og inneholder mer en 560 millioner ord, morfosyntaktisk annotert som COHA. Min avgrensning til aviser og tidsskrifter/magasiner utgjør (per 22.03.18) 230.349.520 ord. Antall treff blir her oppgitt i femårsintervaller (COCA 2018).

5.2.2 Referansemateriale

Som beskrevet i kapittel 5.1.1.1 om fremgangsmåten, er referanselitteratur en viktig del av metoden av flere grunner. Den er sentral for å sammenligne betydninger og bruk, den blir brukt i dateringsprosessen og den kan være nyttig for å vurdere graden av integrering. Under vil jeg kort presentere hvilke verk jeg benytter.

Generelt vil jeg si at vi i Norge har manglet gode fraseologiske oppslagsverk, og at både engelske, danske og svenske verk er bedre enn de vi har til rådighet i Norge. Jeg må nevne at nylanseringen av *Det Norske Akademis ordbok* kom 24. januar 2018, godt ut i arbeidet med denne oppgaven. Dette var en kjærkommen revisjon.⁵⁶

---

⁵⁵ Tagget med Oslo-Bergen-taggeren (Johannessen et al. 2012).

⁵⁶ Oppslagsverket var imidlertid uoffisielt tilgjengelig fra 21. desember 2017. Inntil denne store revisjonen av *Det Norske Akademis ordbok* var ingen av mine fraseologiske studieobjekter å finne som del av oppslag (heller ikke i *Bokmålsordboka*). Etter revisjonen var alle bortsett fra STÅ OPP MOT og NÅR DET KOMMER TIL inkludert. Etter å ha henvendt meg til NAOB og argumentert for at disse også godt kunne inkluderes, har begge blitt tatt inn i oppslagsverket, og jeg har fått æren for at NÅR DET KOMMER TIL har blitt innført som eget uttrykk under verbet KOMME, se korrespondanse under vedlegg II.

Bokmålsordboka, heretter kalt *BMO*, er en nettbasert definisjons- og rettskrivningsordbok for bokmål med rundt 65.000 oppslagsord. I dag er ordboka et samarbeidsprosjekt mellom Universitetet i Bergen og Språkrådet (BMO 2017).

Det Norske Akademis ordbok, heretter kalt *NAOB*, er en stor norsk diakron samtidsordbok, bygget på innholdet i *Norsk Riksmålsordbok* (NRO). Den gir et bilde av riksmål og bokmål fra rundt 1830 fram til i dag. Ordboken er beskrivende, og bruker sitateksempler med faktisk språkbruk fra rundt 6.000 litterære kilder – som skjønnlitteratur og sakprosa. For samtidsspråket er den normerende, og retter seg etter Språkrådets normering for moderat bokmål. Ordboken er en nettbasert tjeneste, og inneholder 225.000 artikler. Som bokutgivelse ville dette tilsvart 12 bind (NAOB 2018).

Ordbog over det danske Sprog, heretter kalt *ODS*, er en historisk ordbok over det danske riksspråket fra 1700 til ca. 1950. Den nettbaserte tjenesten har 188.000 oppslagsord, og verket er redigert med klassisk dansk litteratur som hovedkilde (ODS 2018).

Den Danske Ordbog, heretter kalt *DDO*, beskriver ordforrådet i dansk fra rundt 1955 og fram til i dag. Den nettbaserte ordboken er bygget på et balansert korpus hvor det er lagt særlig vekt på å få allmenn- og talespråket representert. Ordboken har rundt 100.000 oppslagsord, ca. 42.000 språkbrukseksempler, omkring 141.000 sitater, og nesten 13.000 faste uttrykk (DDO 2018).

Svenska Akademiens ordbok, heretter kalt *SAOB*, er en meget omfattende historisk ordbok som beskriver svensk skriftspråk fra rundt 1520 til i dag. I papirformat har boken kommet ut i 37 bind. Den nettbaserte tjenesten inneholder rundt 490.000 oppslagsord, med grunnlag i omkring 9 millioner tekstutdrag fra 20.000 ulike litterære kilder (SAOB 2018).

Svensk ordbok, heretter kalt *SO*, er en definisjonsordbok som beskriver det allmenne ordforrådet i det moderne svenske språket.⁵⁷ Fokuset ligger på betydning og bruk i kombinasjon med historiske opplysninger, og grunnlaget er den leksikalske databasen hos Göteborgs Universitet. Nettjenesten har 65.000 oppslagsord, 100.000 språkbrukseksempler og 5.000 idiomer (SO 2018).

Oxford English Dictionary, heretter kalt *OED*, er regnet som det viktigste referanseverket for det engelske språket for hele den engelskspråklige verden. Den er både en samtidsordbok og en historisk ordbok. Som historisk ordbok er det den mest komplette oversikten vi har over engelsk språk. Nettversjonen har 600.000 oppslagsord, og den oppdateres jevnlig. Bruken av ordene godt beskrevet gjennom en omfattende oversikt over

---

⁵⁷ Definert som *nusvenskan*, fra rundt 1900.

betydninger, betydningsnyanser og fraseformer, rikt supplert med 3.5 millioner sitater med autentisk språkbruk fra et vidt spekter av kilder. Ordboken dekker en språkutvikling på over 1000 år fram til i dag (OED 2018).

5.2.3 Studieobjektene: Et utvalg mulige lån

Her vil jeg kort presentere mine studieobjekter – et utvalg «kandidater» som kan være lån fra engelsk. Tabell 5.2 viser relativfrekvens fra 2015 i to korpus, NAKB og NWB. I tillegg har jeg tatt med frekvens i Atekst, også for 2015, oppgitt i antall artikler med ett eller flere treff på søkestrengen som prosent av totalt antall artikler.

Et viktig poeng angående frekvensene i tabellen, er at de viser resultatene av søk på ord/ordkombinasjoner. Søkene kan ikke på forhånd avgrenses semantisk eller pragmatisk, og derfor reflekterer disse frekvensene søk på visse ordformer (jf. kap. 5.1.1.2). For å gjøre søkene så treffsikre som mulig er det for noen fraser gjort innsnevring i søket: For STÅ OPP FOR er resultater der frasen direkte etterfølges av infinitivsmarket *å* trukket fra. Dette er for å ikke inkludere tilfeller som *sto opp for å gå på skolen*, *står opp for seint* og lignende. Frasen jeg ønsker å kartlegge etterfølges nesten alltid av en nominalfrase.⁵⁸ For NÅR DET KOMMER TIL, er frekvensen av det faste uttrykket NÅR DET KOMMER TIL STYKKET trukket fra. For FEILE er de faste uttrykkene PRØVE OG FEILE og DET ER MENNESKELIG Å FEILE trukket fra.

For å forsøke å gi et så komplett bilde som mulig av hyppigheten av frasene, har jeg i denne tabellen inkludert resultatene av både et «løst» og et «fast» søk (jf. kap. 5.1.1.2). Forskjellen mellom frekvensen fra et løst og fast søk kan igjen gjenspeile graden syntaktisk fasthet for frasen (jf. kap. 4.3.3.1). Vi kan for eksempel se av tabellen at GJØRE EN FORSKJELL varierer fra 5,9 ppm («løst» søk) til 3,7 ppm («fast» søk) i NWB. Slike forskjeller *kan* være en kvantitativ måte å peke på at frasen kan tåle større syntaktisk variasjon. NÅR DET KOMMER TIL viser ikke stor forskjell (fra 26,1 ppm til 25,6 ppm i NWB, og tilsvarende liten forskjell i NAKB). Dermed kan dette indikere at frasen er syntaktisk temmelig fast.⁵⁹ Når dette er sagt, må det legges til at et løsere søk også kan øke andelen av feilaktige treff noe.

---

⁵⁸ Dette gjør riktignok at noen få tilfeller blir feilaktig ekskludert, som *stå opp for å forsvare*, *stå opp for å beskytte* og *stå opp for å redde* (NWB). Jeg har allikevel vurdert det slik at dette gir det beste bildet av frekvensen, da feilmarginen blir større ved å inkludere infinitivkonstruksjoner enn å ekskludere dem.

⁵⁹ Søk i NAKB og NWB viser at den lille syntaktiske variasjonen som frasen tillater, kan være setningsadverbialer mellom subjektet og verbalet, som FAKTISK, SÆRLIG, IKKE, VELDIG, KRAFTIG og VIRKELIG. Et eksempel er *når det faktisk kommer til*.

Tabell 5.2: Utvalgte mulige lån med relativfrekvens i 2015

Fraser og ord	Mulig engelsk opphav	Frekvens, NAKB		Frekvens, NWB		Treff, artikler, Atekst	
		«Løst»	«Fast»	«Løst»	«Fast»	«Løst»	«Fast»
GJØRE EN FORSKJELL	MAKE A DIFFERENCE	4,5 ppm	4 ppm	5,9 ppm	3,7 ppm	0,13%	0,11%
NÅR DET KOMMER TIL —	WHEN IT COMES TO —	16,3 ppm	15,8 ppm	26,1 ppm	25,6 ppm	0,49%	0,47%
STÅ OPP FOR/MOT —	STAND UP FOR/TO —	7,2 ppm	6,6 ppm	2,9 ppm	2,4 ppm	0,15%	0,14%
ADRESSERE —	ADDRESS —	—	1,6 ppm	—	2,6 ppm	—	0,05%
FEILE	FAIL	—	11,3 ppm	—	10,6 ppm	—	0,2%

Når det gjelder utvelgelsen, er den styrt av tre forhold. For det første, er den basert på observasjoner gjort i media og dagligtale. Den er hverken tilfeldig eller systematisk, men tar utgangspunkt i min lingvistiske intuisjon, for å sitere Fiedler (2017, 91) (se kap. 5.1). For det andre, er flere av uttrykkene diskutert i ulike populærfora som eksempler på anglisismer i norsk. Hegge (bl.a. 2013b, f, d, 2015) og Helene Uri (2013, 2016) har vært inne på bruken av flere av disse ordene og uttrykkene.⁶⁰ Jeg har, for det tredje, valgt frasene og ordene ut fra et inntrykk av at de øker i hyppighet. Bruksfrekvensen har ikke vært den avgjørende faktoren for utvelgelse, men fraser eller betydninger som opptrer lite jevnlig og svært sjeldent er ikke vurdert som kandidater.

Syntaktisk sett, er alle bortsett fra ett av studieobjektene verbfraser. NÅR DET KOMMER TIL er del av en adverbial leddsetning. Hvorfor jeg har endt opp med å studere flest verb og verbfraser, har tilsynelatende ingen annen forklaring enn at mitt eget språkhjerte ser ut til å være mest tiltrukket av disse. En annen grunn kan være at det er disse som er mest synlige på min språkradar, og som føles mest utstikkende i språket. Om det faktisk skulle være slik at én type ordklasse dominerer som kjerne i én type lån sammenlignet med andre typer lån, ville dette vært svært interessant å undersøke, men det vil ikke være en del av denne oppgaven.

⁶⁰ I vitenskapelig sammenheng har Andersen sett på GJØRE EN FORSKJELL og NÅR DET KOMMER TIL som mulige fraseologiske oversettelseslån til et foredrag ved Universitetet i Oslo i 2017 (Andersen 2017b). Gottlieb har behandlet NÅR DET KOMMER TIL som en anglisisme i konkurranse med nær-synonyme hjemlige uttrykk (Gottlieb 2012). Dette ble jeg klar over underveis i arbeidet med oppgaven.

5.3 Oppsummering av kapittel 5

I den første delen av dette kapitlet har jeg presentert *tverrlingvistisk korpusmetode* som en konsekvens av problemformuleringen og den teoretiske diskusjonen. Jeg har beskrevet hvordan min undersøkelse både har *deskriptive* og *analytiske* sider, og behandlingen av dataene har en *kvalitativ* og en *kvantitativ* side. Startpunktet for undersøkelsen er *den lingvistiske intuisjonen*, og fremgangsmåten forholder seg til identifikasjonskriteriene fra teorikapitlet. Videre, har jeg gått gjennom muligheter, utfordringer og avgrensninger ved datainnsamlingen. I andre del av kapitlet har jeg presentert materialet som er grunnlaget for den empiriske undersøkelsen. Her har jeg argumentert for nødvendigheten av et stort omfang og et så «ferskt» kildemateriale som mulig. I tillegg har jeg belyst bakgrunnen for valget av redaksjonelle tekster som hovedvolumet i mitt materiale, og diskutert i hvilken grad disse kan kalles en speiling av en allmenn bruk av språket. Til slutt har jeg presentert de utvalgte studieobjektene som er gjenstand for den empiriske undersøkelsen.

6. Empirisk undersøkelse og analyse

I dette kapittelet vil jeg behandle hvert og enkelt studieobjekt for seg, gjennom metoden fra kapittel 5. De teoretiske avgrensingene som er bakgrunnen for arbeidsdefinisjonene vil, sammen med identifikasjonskriteriene, være utgangspunktet for en drøfting av resultatene opp mot utgangspunktet – problemformuleringen. Til slutt vil jeg sammenfatte de viktigste funnene.

6.1 Analyse og diskusjon

6.1.1 Tilfellestudie I: Gjøre en forskjell

Dette uttrykket ble kanskje for alvor kjent for mange da Jonas Gahr Støre, den gang utenriksminister, i 2008 brukte det som tittelen på sin bok *Å gjøre en forskjell*. Støre var imidlertid ikke den første profilerte samfunnsaktøren som hadde benyttet seg av frasen. Kronprins Haakon hadde to år tidligere, i 2006, brukt det som tittel på et foredrag for skoleklasser (VG 2006). Her følger en konkordans:⁶¹

- 1-1 [...] Loven i Almindelighed gjorde en Forskjel imellem Forsæt og Udførelse. (*Banditten. En venetiansk Historie*, bok, 1832, s. 278)
- 1-2 [...] som antyder, at det vilde have gjort en Forskjel, 'hvis kongen havde været deres [...]' (*Morgenbladet*, 24.08.1873, s. 2)
- 1-3 [...] som sier at arbeidsgiverne skal gjøre en forskjell i de hvites og negres avlønning. (*Norges Kommunistblad* 12.03.1928, s. 4)
- 1-4 Om ikke det gjør en forskjell, så vet ikke jeg. (*Sandefjords Blad* 05.12.1963, s. 3)
- 1-5 [...] der jeg kan prøve kreftene mine og der også min generasjon kan gjøre en forskjell. (*Dagbladet* 25.09.1987, s. 4)
- 1-6 [...] at man betyr noe for noen, at man har noe å gi, at man gjør en forskjell. (*Valdres* 01.10.1996, s. 2)
- 1-7 Det gjør en forskjell om man ser en «fremmedkulturell» eller en «ny landsmann». (*Adresseavisen* 25.03.1999, s. 16)
- 1-8 Boken kan ikke unngå å gjøre en forskjell for den som leser den. (*Fædrelandsvennen* på nett 27.02.2003)
- 1-9 [...] så er det godt å se at det går an å gjøre en forskjell som politiker. (*Adresseavisen* 23.07.2004, s. 15)
- 1-10 På dette feltet har vi alle forutsetninger for å gjøre en forskjell av internasjonal betydning. (*Nordlys* 31.08.2006, s. 3)
- 1-11 Det gjorde en verden av forskjell. (*Dagbladet* 02.09.2007, s. 42)
- 1-12 Kjører du klimavote, gjør du en liten forskjell. (*Romerikes Blad* 03.08.2009, s. 10)
- 1-13 Gode lærere gjør en forskjell for barn og unge (*Skolemagasinet* på nett 19.03.2011)

⁶¹ Eksempel 1-1 til 1-6, 1-16 og 1-17 er hentet fra NBNB den 13.09.2017 og 15.04.2018, eksempel 1-7 til 1-10 er hentet fra NAKB den 06.09.2017 og eksempel 1-11 til 1-15 er hentet fra Atekst den 09.03.2016.

1-14 Mange av disse mener at det ikke gjør en forskjell om de stemmer eller ikke (*Lofotposten* 29.08.2013, s. 11)

1-15 Vi kan alle gjøre en forskjell for andre (*høyre.no* 01.01.2015)

Som oppstillingen over viser, har jeg funnet belegg for dette uttrykket i mitt kildemateriale tilbake til 1832, i en bok oversatt fra engelsk. Selv om denne frasen kan påvises nesten to hundre år tilbake i tid, er bildet allikevel sammensatt. For å belyse dette, må vi begynne hos det som kan regnes som en semantisk tilsvarende frase i engelsk, MAKE A DIFFERENCE. Aftenpostens Per Egil Hegge har spekulert i koblingen mellom denne og GJØRE EN FORSKJELL (Hegge 2009b, 2015), og et raskt søk på nettet viser at flere engasjerte norske språkbrukere også peker på det engelske uttrykket som forbilde. Oppslag i OED gir oss tre betydninger av denne engelske frasen:

- (a) With *between* (also †*of*). To draw a distinction between two or more things; to treat two or more things differently to one another. Also: to constitute a difference between two or more things.
- (b1) Usually in negative and interrogative constructions, and frequently with non-referential *it* as subject: to have a significant effect on a person or situation; to matter.
- (b2) Of a person: to have a positive, beneficial effect on a person, thing, or situation; to change something for the better.

Den første betydningen (a) er belagt i engelsk tilbake til 1536 (OED). Her står MAKE A DIFFERENCE med en preposisjonsfrase som refererer til ulikheten mellom to størrelser. Denne betydningen kan sies å ha en norsk semantisk parallell i frasen GJØRE FORSKJELL, brukt med preposisjonene *på*, *mellom* eller *i*, enten eksplisitt eller underforstått. Hjemlig brukes altså appellativet FORSKJELL uten den determinative kvantoren *en* i dette uttrykket. *Gjøre forskjell på* er belagt som innførsel, både i BMO og NAOB. Sistnevnte beskriver betydningen slik:

- (a) **gjøre forskjell på:** behandle ulikt, særlig behandle noen bedre enn andre

I mitt norske⁶² materiale finner jeg belegg for frasen i et historieverk fra 1595:

1-16 [...] Fordi den giorde ingen forskel paa Tidens leilighed. (*Cronica Johannis Carionis*, bok, 1595, s. 58)

Selv om den vanligste formen i norsk er med appellativet uten kvantor, finner jeg jevnt over belegg i materialet for det kvantifiserbare GJØRE EN FORSKJELL med betydningen som er

---

⁶² «Norsk» vil på slutten av 1500-tallet bety et lite normert dansk. Norge ble styrt fra København og dansk var følgelig embetsverkets bruksspråk. Eksempel 1-1 fra 1832 må også sies å være fra før tanken om å skille det norske skriftspråket fra dansk skjøt fart (Torp og Vikør 2014, 132ff).

knyttet til GJØRE FORSKJELL med preposisjonsfrase. 1-1 og 1-3 kan tjene som eksempel på denne bruken i norsk.

Den andre betydningen (b1) brukes uten preposisjonsfrase, og har en historie i engelsk fra 1708 (OED). I mitt norske materiale finner jeg eksempler som jeg mener tilsvarer denne bruken av frasen. Det er ikke uvanlig at den forekommer i negerende konstruksjoner (1-4, 1-14), og subjektet har ofte en referanse som kan uttrykkes som en nominal leddsetning. Konkordansen viser at frasen brukes i setninger med formelt og potensielt subjekt (1-2, 1-7, 1-14) (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 678 ff, 832 ff, 1014 ff). Demonstrativet som har den semantiske rollen som subjekt kan også være koblet til aktiviserte referenter som er i fokus fra tidligere ytringer i teksten (1-4, 1-11) (Svennevig 2009, 232). Finner vi denne betydningen beskrevet i norske oppslagsverk? Ikke i BMO, men i NAOB. Her er den inkludert ved relanseringen i 2018, riktignok i uttrykket *uten* kvantor:

(b1) **gjøre forskjell**: være av betydning, avgjørende (for en beslutning, oppfatning, et resultat e.l.)

Denne betydningen virker tydelig for GJØRE EN FORSKJELL i eksemplene 1-2, 1-4, 1-7, 1-8, 1-11 og 1-14 fra mitt materiale. Oppslaget i NAOB⁶³ tyder imidlertid på at bruken er mer vanlig i norsk uten kvantor, eller med *andre* kvantorer, slik som *gjøre noen forskjell*, eller det negerende *gjør ingen forskjell*, jf. også 1-16. Jeg har funnet belegg for denne frasen i 1852:

1-17 [...] Ætling af Harald Haarfagre berettiget til Kongenavn, og det gjorde ingen Forskel, om han var ægte eller uægte født (*Verdenshistoriens vigtigste Begivenheder i fragmentarisk Fremstilling*, bok, 1852, s. 170)

Den tredje betydningen (b2) brukes også uten preposisjonsfrase, med et første belegg i engelsk fra 1917 (OED). I denne bruken er subjektet en eller flere personer som har en positiv effekt, eller som forandrer noe til noe bedre. Av dette følger det at subjektet vil være en pronomen- eller substantivfrase, noe jeg også ser i konkordansen over. I mitt norske kildemateriale finner jeg at denne betydningen er ung, med et første belegg fra 1987 (1-5). Eksemplene 1-6, 1-9, 1-10, 1-12, 1-13 og 1-15 viser alle denne betydningen av frasen på norsk. Jeg mener 1-6 er interessant eksempel på introduksjonen av en ny betydning av en frase. Den bruken vi ser her, mener jeg tilsvarer det Johansson og Graedler kaller *omvendt støtte* (se kap. 4.4.3, Johansson og Graedler 2002, 225). Nye betydninger kan introduseres i norsk ved at disse direkte forut blir «støttet» av uttrykk med nær-synonyme betydninger som

---

⁶³ NAOB gir to sitater som eksempler på bruk under innførelsen av frasen GJØRE FORSKJELL: «[...] Som om det gjorde noen forskjell nå [...]» (Ketil Bjørnstad: *Fall*) og «[...] det gjør ingen forskjell, bare du bærer den» (Tor Åge Bringsværd: *Ikke fordi den har et svar, men fordi den har en sang*). Referansene har NAOB hentet fra *Leksikografisk Bokmålskorpus*.

allerede er kjent. Med et pragmatisk begrep vil vi kunne si at en referent som ikke forventes kjent blir introdusert i teksten med forklarende tillegg. Sett i et klassisk retorisk perspektiv kan dette eksempelet vise hvordan grep, som figuren *synonymi* (en oppramsing av ord eller fraser med tilnærmet lik betydning), blir benyttet for å innarbeide en ny betydning i språket. Er så denne betydningen å finne i noen av mine norske oppslagsverk? Den er ikke registrert i BMO, og var det heller ikke i NAOB før januar 2018. Her finner jeg denne gang bruken beskrevet under frasen med kvantoren *en*:

(b2) **gjøre en forskjell:** få (positiv) betydning

Beskrivelsen av denne betydningen i norsk er noe videre enn den engelske fra OED. I NAOB er ikke et personsubjekt forutsatt.

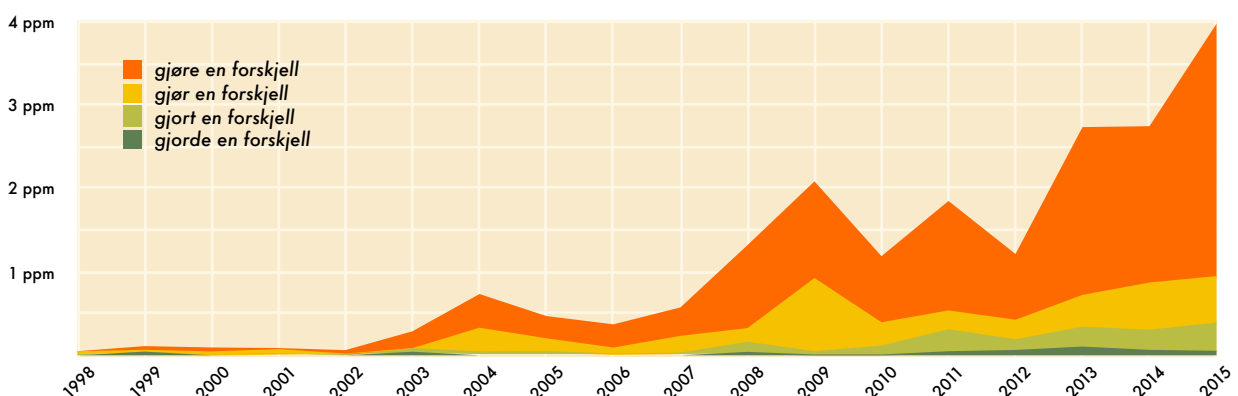
Svenskene har ikke med frasen i hverken SO eller SAOB, men i dansk referanselitteratur (DDO) er frasen et eget oppslag:

(b2) **gøre (en) forskel:** ved sin tilstedeværelse eller virksomhed betyde at noget forholder sig eller udvikler sig anderledes (og bedre) end ellers

Uttrykket med den determinative kvantoren *en*, GJØRE EN FORSKJELL, er altså ikke beskrevet i BMO, SO eller SAOB. Den er med i DDO og kun svært nylig inkludert i NAOB. Jeg har funnet belegg for at frasen har vært i norsk skriftspråk i nesten 200 år, men som figur 6.1 viser har den hatt en svært lav frekvens i språket fram til årtusenskiftet. Gjennomsnittet i perioden 1832–1999 ligger på 0,001 ppm (NB N-gram). Dette mener jeg gir en god forklaring på hvorfor denne frasen først i 2018 er inkludert i norsk referanselitteratur.

Når det gjelder brukstrenden for denne frasen etter årtusenskiftet, peker pilene oppover. Figur 6.1 viser utviklingen i NAKB fra 1998–2015. Frasen har tiltatt i frekvens fra nærmest null til rundt 4 ppm i 2015. Når vi nå har tre betydninger av denne frasen i norsk, er det mulig

Figur 6.1: Relativfrekvens NAKB, stablet

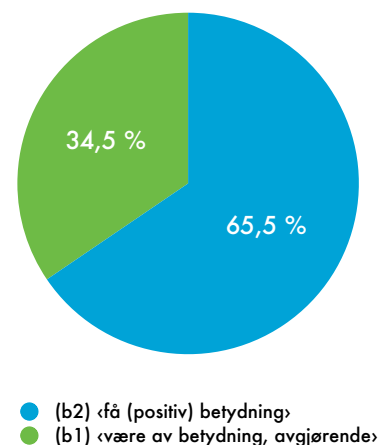
å påvise hvilke/hvilken betydning som har stått for hovedøkningen fra rundt midten av 2000-tallet? Grafen fra figur 6.1 viser også at det er infinitivformen som har stått for nesten all vekst i volumet. Nærmere undersøkelser viser at formen *å gjøre en forskjell* med infinitivmerke står for mesteparten av økningen. Den sammensatte formen *kan gjøre en forskjell* med modalverb utgjør også en markert del av økningen. I mitt materiale ser det ut som det er den yngste betydningen (b2) av frasen som i størst grad kan knyttes til infinitivkonstruksjoner. 1-8, 1-9 og 1-10 fra konkordansen er eksempler på slike.

At betydning (b2) synes å vinne terreng i alle former av verbet fra midten av 2000-tallet, er også inntrykket jeg sitter igjen med etter prosessen med ekserpering og gjennomgang av konkordanser. For å forsøke å tallfeste hvilken bruk som er mest vanlig i dag, har jeg gjennomført en stikkprøve. Dette er et tilfeldig utvalg av 100x2 tilfeller av frasen i bruk fra NAKB og NWB for 2015 (se kap. 5.1.1.2). Figur 6.2. viser at omtrent 2/3 av bruken tilskrives betydning (b2), mens resten er (b1).

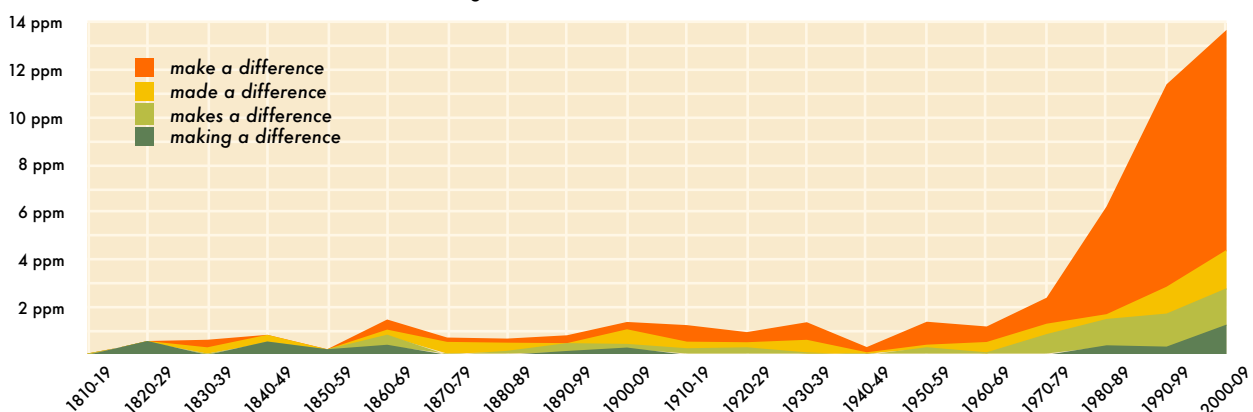
Ut fra kartleggingen av frekvens og betydninger kan jeg konkludere med at det er sannsynlig at det bruk (b2) «få (positiv) betydning» som i norsk har stått for det aller meste av økningen.

Hvordan er bruksfrekvensen av den tilsvarende engelske varianten av uttrykket? Jeg ser i kildematerialet fra COHA at frasen viser et oppsving som ligner på det norske, bortsett fra at denne trenden slår inn på 1960-tallet i engelsk (fig. 6.3). Denne «bølgen» i engelsk utgjør en signifikant økning fra 1,2 ppm i perioden 1960–69 til 13,7 ppm i 2000–09.

Figur 6.2: Betydninger av GJØRE EN FORSKJELL, NAKB og NWB, 2015

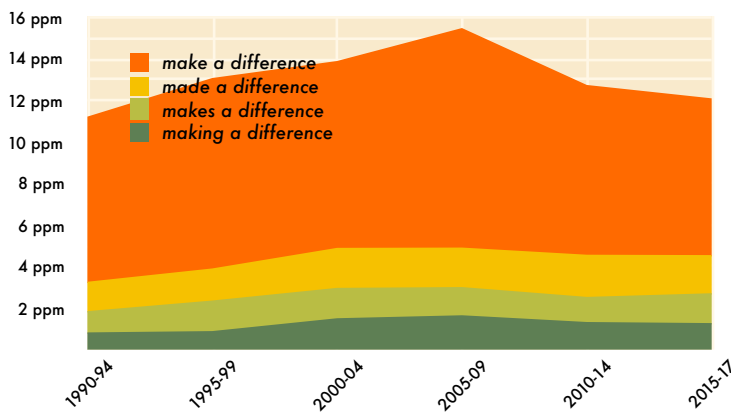

Figur 6.3: Relativfrekvens i COHA, stablet

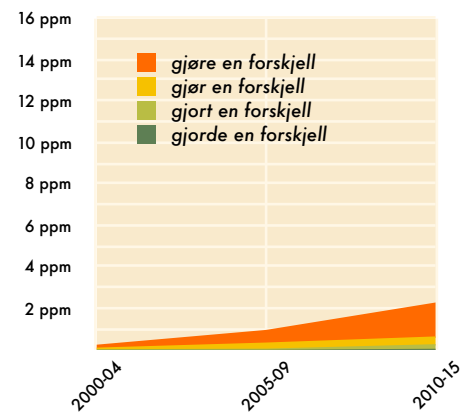

Sammenligner vi starten på disse to bølgene får vi en «reaksjonstid» på rundt 40 år fra engelsk til norsk. Dette mener jeg styrker argumentene for at den norske frasen er et produkt av språkkontakt, og kan regnes som et lån. Grafen viser i tillegg at uttrykket har vært innarbeidet i engelsk språkbruk mye lengre enn i norsk. Ut i fra dataene ser det også ut til at dette uttrykket er nesten seks ganger så vanlig i mitt engelske kildemateriale som i det norske materialet i dag. Jeg finner en gjennomsnittlig ppm på 12,4 i det engelske materialet fra 2010–17 mot omkring 2,3 ppm i norsk fra 2010–15 (fig. 6.4 og 6.5). Videre er det interessant å merke seg at det engelske uttrykket i COHA viser en nedadgående tendens sammenlignet med 2005–09, som er en foreløpig topp. Tendensen for det norske uttrykket i NAKB viser derimot en tiltagende stigning i dag.

Figur 6.4: Relativfrekvens i COCA, stablet

Figur 6.5: Relativfrekvens i NAKB, stablet

Er det norske uttrykket GJØRE EN FORSKJELL et lån av det engelske uttrykket MAKE A DIFFERENCE? For å kunne svare på dette spørsmålet må det empiriske materialet vurderes opp mot kriteriene for identifikasjon jeg gikk gjennom i kapittel 4.4.

Jeg har påvist en likhet i semantiske forhold ved å vise til nær-synonymitet mellom norsk bruk og engelske betydninger. Av formelle forhold, har vi en lik syntaktisk struktur med tilsvarende leksikalsk materiale, ord for ord – en mulig kalkering.

Når det gjelder funn av frasen i oppslagsverk, må det legges til grunn en antagelse som jeg har vært inne på i kapittel 4.4.4 om dateringskriteriet: Om en betydning som er påvist i norsk språkbruk er inkludert i et engelsk oppslagsverk, men ikke i et norsk, kan det tyde på ting. For det første, kan årsaken være at betydningen har en lengre historie i engelsk. For det andre, kan den være hyppigere brukt i engelsk enn i norsk. Begge deler kan være tilfelle. Antagelsen blir da at om en betydning som brukes i norsk språk er dokumentert i et engelsk oppslagsverk, men ikke i et norsk, kan dette bety at denne bruken av en frase eller et ord er et produkt av språkkontakt, og altså har sitt opphav i engelsk.

I mitt tilfelle er ikke frasen å finne i norsk referanselitteratur før i januar 2018, og da kun i NAOB. Dermed kan dette være en indikasjon på at uttrykket eventuelt er innlånt relativt nylig. At frasen kan ha blitt opplevd som en innovasjon i 1996 har jeg vist med eksempel 1-6 og den pragmatiske *støtten*. Det som helt klart taler *mot* en konklusjon om et lån – og langt mindre et nylig lån – er at jeg har belagt frasen i skrift tilbake til 1832.⁶⁴ Dette var en tid der både språkkontakten og den kulturelle innflytelsen fra engelsk var mindre intens enn i dag.⁶⁵ Dermed kunne det tenkes at den norske frasen er en parallell utvikling. Det som gjør denne muligheten *mindre* sannsynlig er at jeg finner uttrykket beskrevet også dansk referanselitteratur (jf. Fiedlers kriterium fra kap. 4.4.4). I tillegg har uttrykket hatt en forsvinnende lav frekvens i mitt norske kildemateriale fram til årtusenskiftet. Dette må også kunne regnes som en sannsynlig grunn til at det ikke har vært inkludert i norske oppslagsverk før nå – uttrykket har ikke vært frekvent nok til at det kan regnes som innarbeidet i norsk språkbruk.

Jeg har i kapittel 4.4.5 lagt til grunn en antagelse om at lignende frekvensutviklinger i en kontaktsituasjon kan styrke mistanken om et lån. En trend i det dominerende språket kan korrelere med en senere trend i språket som er utsatt for påvirkning. Hvis tidsspennet mellom disse utviklingene er relativt kort, sett i et språkhistorisk perspektiv, øker det muligheten for at den siste trenden kan være et produkt av språkkontakt. I dette tilfellet har vi to slike lignende trendutviklinger med et rundt 40 års intervall.

Jeg mener dermed at svaret på om frasen har sitt opphav i engelsk både må være ja og nei. Nøkkelen blir å skille mellom de tre betydningene. Bruk (a) eller, kanskje mer sannsynlig, bruk (b1) *kan* ha oppstått som et resultat av engelsk påvirkning, men med min empiri har jeg ikke nok grunnlag for å si noe om dette. Jeg mener derimot at jeg for den *tredje* betydningen (b2) har nok holdepunkter til å kalle denne et sannsynlig lån fra engelsk.

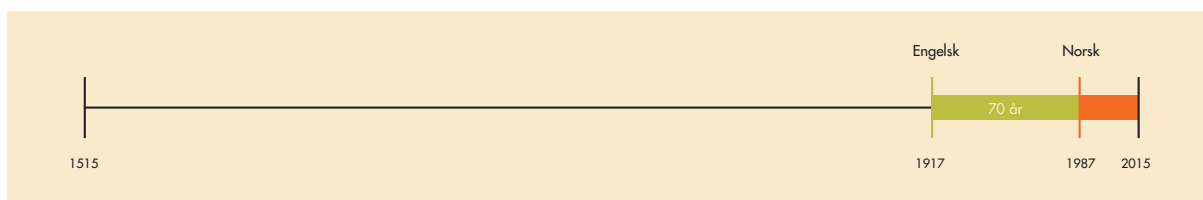
For det første, er denne bruken belagt tidligere i engelsk enn i norsk (fig. 6.6). For det andre, har jeg tidligere sannsynliggjort at det er denne betydningen som står for størstedelen av økningen i norsk, blant annet ved å poengtere at så godt som hele volumet består av infinitivformen med eller uten modalverb (fig. 6.1). Nettopp dette særtrekket ved trenden er også tilfellet i engelsk (fig. 6.3 og 6.4). I tillegg har en kartlegging vist at denne betydningen i 2015 er dominerende i mitt norske datagrunnlag (fig. 6.2).

---

⁶⁴ Som enkelttilfelle er det allikevel sannsynlig at det aller første belegget (1-1) er et lån, da det er hentet fra en oversettelse fra engelsk, jf. Fiedlers kriterium om *Anglo-American settings*, kap. 4.4.3.

⁶⁵ På 1800-tallet var ikke den kulturelle innflytelsen på Norge så ensidig som den er i dag. Tyskland kan også trekkes fram som et forbilde (Graedler 1998, 9, Torp og Vikør 2014, 330f). Se kapittel 3.

Figur 6.6: Første belegg av GJØRE EN FORSKJELL i betydning (b2) «få (positiv) betydning»

Når dette er lagt til grunn, virker det som om to forhold er sannsynlige. For det første, ser det ut som om bølgen i norsk er påvirket av i bølgen i engelsk. For det andre, ser det ut som oppsvinget i bruk av frasen kan tilskrives den tredje betydningen, både i engelsk og norsk. På dette grunnlaget mener jeg at svaret på om GJØRE EN FORSKJELL har sin kilde i engelsk er følgende: Én betydning av uttrykket – den betydningen som brukes i størst grad i norsk i dag og som viser en økende tendens – har sitt opphav i engelsk. Denne bruken av frasen kan kalles en anglisisme.

Hva er det som er lånt i dette tilfellet? Slik jeg har definert det (se kap. 4.3.2), virker det åpenbart at vi har å gjøre med et *betydningslån*. Det som også virker tydelig, er at det ikke er en helt ulik og ny betydning som legges til en eksisterende frase, men heller en utvidelse av allerede eksisterende betydninger. Sagt på en annen måte, kan man se på dette som et lån av en engelsk *betydningsutvikling*.

Streng tatt, kan dette ikke kunne kalles et fraseologisk oversettelselån, da denne nye betydningsutviklingen er lånt inn over 150 år etter (1987) at jeg har belagt frasen for første gang (1832). Allikevel mener jeg kombinasjonen av to forhold gjør det mulig å argumentere for GJØRE EN FORSKJELL som et fraseologisk oversettelselån: Den forsvinnende lave frekvensen opp til midten av 2000-tallet og eksistensen av formelt lignende uttrykk. Som jeg har vært inne på, gjør en gjennomsnittlig frekvens på 0,001 ppm at frasen *ikke* kan regnes som integrert i språket. Den vil da ikke være en del av normal diskurs og ukjent for de aller fleste språkbrukere (OED 2017). Når vi da i tillegg har formelt lignende uttrykk, som GJØRE FORSKJELL PÅ/MELLOM/I eller GJØRE FORSKJELL, kan mine tidlige belegg av GJØRE EN FORSKJELL sees på som varianter av disse.

Dermed mener jeg det er mulig å hevde at vi har en nydanning av en frase inspirert av engelsk, selv om formen er lik varianter som allerede eksisterer i norsk. Av dette følger det at jeg mener det er mest riktig å kalle GJØRE EN FORSKJELL for et *fraseologisk oversettelselån*.

6.1.2 Tilfellestudie II: Når det kommer til —

Søndag den 26. februar 2017 har nyhetsoppleseren Jon Gelius kommet til segmentet i Dagsrevyen der han henviser til saker som er verdt å lese på NRKs nettsider:

På våre nettsider, nrk.no, kan du lese at forgjengeren, Barack Obama, må se seg grundig slått av Trump når det gje... når det kommer til antall saker publisert i Norge. (NRK 2017, 10:51–11:00)

Jon Gelius ønsker mot slutten av ytringen å avsløre innenfor hvilket område Trump har slått Obama. Til dette bruker han en pragmatisk diskursmarkør for å introdusere et nytt emne (Svennevig 2009, 241). I individet Jon Gelius' språklige repertoar ligger det en rekke ulike måter å uttrykke seg på. For å rette oppmerksomheten mot et nytt emne har han valget mellom minst to fraser som har samme pragmatiske funksjon og nær-synonym betydning. Som eksempelet over viser, korrigerer Gelius seg selv. Av to uttrykk, starter han med det mest frekvente NÅR DET GJELDER (94 ppm), men ender opp med det nesten seks ganger mindre vanlige NÅR DET KOMMER TIL (16,5 ppm).⁶⁶ Mitt materiale viser også en annen forskjell på disse to uttrykkene, som kan være med å angi noe av bakgrunnen for hvorfor Gelius valgte å avvike fra den fastsatte normen i NRK. NÅR DET GJELDER viser en fallende bruksfrekvens, mens frasen NÅR DET KOMMER TIL viser en jevnt stigende tendens – den er i ferd med å bli mer populær. Her følger eksempler på hvordan den er brukt i mitt materiale:⁶⁷

- 2-1 Druckenskab er een allmindelige Synd / men at alle Menniske til denne Last skulle være geneyet / kand mand oc icke heller sige: Thi jo i det mindste maa Erlige Matroner oc Quindelige Kiøn være der udi at undskylde: Mens naar det kommer til Bandens Last / saa maa jeg med bemelte Prophete raabe: HErre / Guds Bespottelse hafver [...] (*Banders-, Suærens- oc Æders A.B.C*, bok, 1666, s. 117)
- 2-2 [...] for at vinde Gerde må Frej bortgive sit sværd, når det kommer til den store kamp, er han derfor våbenløs [...] (*Nordisk Mythologi. Forelæsninger*, bok, 1863, s. 404)
- 2-3 Gode heimer er viktigere enn gode skoler når det kommer til moralsk reising. (*VG* 30.07.1949, s. 12)
- 2-4 [...] en debatt som forsvaret på mange måter har stått svakt i. Men når det kommer til alvor, er den positive stemning langt overveldende. (*Lillehammer Tilskuer* 04.08.1971, s. 4)
- 2-5 [...] melkeku for staten, der alle partier fra SV til Høyre mener at ingen vet bedre en dem når det kommer til alkoholkonsum. (*Helgeland Arbeiderblad* 20.07.1993, s. 19)
- 2-6 De svarte hullene i president Bill Clintons hukommelse når det kommer til seksuelle sidesprang, kan ha sin høyest naturlige forklaring. (*Stavanger Aftenblad* 06.11.1998, s. 9)
- 2-7 [...] statistikk fra Statistisk sentralbyrå viser at Troms fylke ligger i bunnsjiktet når det kommer til likestilling. (*Nordlys* 23.09.1999, s. 2)
- 2-8 Det er når det kommer til andre sider av hans journalistikk at det svikter. (*Adresseavisen* 02.12.2000, s. 6)

⁶⁶ Tallene er fra NAKB for 2015.

⁶⁷ Eksempel 2-1 til 2-6 er hentet fra NBNB den 24.10.2017, eksempel 2-7 til 2-9 og 2-11 til 2-13 er hentet fra NAKB den 20.10.2017 og eksempel 2-10 og 2-14 til 2-17 er hentet fra Atekst den 09.03.2016.

- 2-9 [...] er ikke nordmenn blant Europas aller mest fornøyde når det kommer til velferdstilbudet heller. (*TV2 Nettavisen* 01.10.2005)
- 2-10 Men det meste gikk galt for TIL når det kom til den viktige siste tredelen av angrepene. (*Dagbladet* på nett 08.06.2008)
- 2-11 Velfundert mediekritikk er uten tvil på sin plass når det kommer til Kina-dekningen (*Morgenbladet* på nett 03.10.2008)
- 2-12 Tiltalte har tatt flere rasjonelle valg når det kommer til drapet. (*Adresseavisen* på nett 08.01.2010)
- 2-13 – Jeg er veldig avslappet når det kommer til hud [...] (*Se og hør* på nett 16.07.2012)
- 2-14 Når det kommer til suppe finnes det uendelig mange varianter og smaksvariasjoner. (*matoppskrift.no* 04.01.2013)
- 2-15 [...] sprenger skalaen når det kommer til innvendig plass. (*klikk.no* 09.02.2015)

Det første belegget (2-1) jeg har funnet er hentet fra en bok om banning fra 1666. Frasen har altså vært i skriftspråket vårt i lang tid, og kan altså ikke sies å være noen nyvinning i språket. Hvis vi sammenligner eksempel 2-1 med det siste eksempelet (2-15) fra 2015, kan det allikevel sies at frasens funksjon i teksten er annerledes. Forskjellen finner vi ved å se nærmere på hva *det formelle subjektet* i frasen kan hevdes å representere i teksten. Uttrykket påstås å ha sitt opphav i engelsk (Hegge 2004b, Språkrådet 2012, Hegge 2013f, e). Et godt sted å begynne kan derfor være med den engelske frasen WHEN IT COMES TO, som det er naturlig å trekke fram som et mulig pragmatisk og semantisk forbilde for NÅR DET KOMMER TIL. Oppslag på leksemet COME i OED viser at flere engelske betydninger er relevante for den norske bruken fra eksemplene over. Under innførselens seksjon III, *senses relating to time or the course of events*, brukt med preposisjonen *to*, er disse betydningene dokumentert:

- (a) To reach a particular point or stage of proceedings; to proceed to or arrive at a specified end, result, or outcome. Also with non-referential *it* as subject. Cf. to come to — 1a at Phrasal verbs 2.
- (b) To proceed to or reach a particular subject, matter, etc., in the course of a narration or line of reasoning; to reach the point of considering or addressing something. Also with †*at, on to*. Cf. when it comes to — at Phrasal verbs 2.

Denne bruken av verbet er i følge OED belagt tilbake til før 1400-tallet (a) og før 1200-tallet (b). Her er verbet og preposisjonen syntaktisk adskilt ved at *to* vil være kjerne i en preposisjonsfrase som fungerer som adverbial. Hele frasen har et eget oppslag under seksjonen for partikkelverb (*phrasal verbs*) med beskrivelsen *with prepositions in specialized senses*, under COME TO. Her vil preposisjonen *to* utgjøre verbalpartikkelen i det utvidede verbalet:

- (c) **when it comes to** —: (used to introduce or qualify a statement) so far as (a matter or subject) is concerned.

Denne betydningen er dokumentert i engelsk skriftspråk siden 1889 (OED).

Alle disse betydningene kan uttrykkes gjennom frasen WHEN IT COMES TO. Forskjellen mellom de tre betydningene i frasen, slik jeg ser det, er denne: I bruk (a) og (b) vil det formelle subjektet *it* uttrykke et forløp, og preposisjonsfrasen som utgjør adverbialet vil være et punkt i dette forløpet. Dette er enten et temporalt forløp,⁶⁸ altså en serie med hendelser, som betydning (a) gir uttrykk for, eller et narrativt rekkefølgeforløp i teksten, gjerne en argumentasjonsrekke slik betydning (b) beskriver. Dette siste er altså et forløp i selve diskursen. Med denne bruken vil frasen fungere som en pragmatisk diskursmarkør hvor forløpet, det formelle subjektet *it*, «stopper opp ved» (*comes to*) et emne. Den siste bruken (c) fungerer også som diskursmarkør, men her kan det være mer relevant beskrive det formelle subjektet *it* som et fokus som rettes mot et nytt emne. Det er rimelig å hevde at betydning (b) og (c) er relativt nært beslektet, da begge fungerer som diskursmarkører. Forskjellen er nettopp at (c) ikke eksplisitt forutsetter noe forløp, noen tankerekke eller gjennomgang som leder fram til et punkt. Av dette kan vi slutte at verbet COME her har fått en bleket betydning (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 56), med en svekket forbindelse til det temporale eller et rekkefølgeforløp. OED har i tillegg valgt å skille disse to måtene å bruke frasen på syntaktisk, ved å definere verbet og preposisjonen som *partikkelverb* under betydning (c), og altså et utvidet verbal som tar et nominalt objekt. Jeg mener bruk (a) til (c) illustrerer en gradvis sterkere grad av *leksikalisering* (ibid.) for kollokasjonen COME TO, og dermed også en synkende grad av komposisjonalitet (se kap. 4.3.3.1).

Hvis vi ser på konkordansen, mener jeg det er tydelig at vi har eksempler på alle disse betydningene i bruken av frasen NÅR DET KOMMER TIL. Jeg mener eksempel 2-2, 2-4 og 2-10 må kunne sies å gjenspeile bruken som er beskrevet i (a). I alle disse utdragene beskriver teksten et forløp som resulterer i noe. Det første belegget jeg har funnet i mitt materiale (2-1) vurderer jeg til å reflektere betydningen i (b) fra OED. Her er det en argumentasjonsrekke som tar for seg forskjellige synder man kan gjøre seg skyldig i, og frasen brukes diskursivt til å markere det punktet i gjennomgangen som gjelder «Bandens Last». Eksempelet 2-8 mener jeg også viser denne betydningen. Når det gjelder den tredje betydningen, hvor frasen brukes til å bringe pragmatisk fokus til et nytt emne og verbet med preposisjonen kan tolkes som partikkelverb, mener jeg de resterende eksemplene (2-3, 2-5 til 2-7, 2-9 og 2-11 til 2-15) viser denne bruken. Jeg har i denne gjennomgangen klart å belegge denne bruken av frasen til 1949 (2-3) i mitt norske kildemateriale. Dette er 60 år etter det OED oppgir som første bruk i engelsk skriftspråk. Om denne siste bruken (c) må det til slutt sies at selv om OED beskriver

---

⁶⁸ Jf. Lyons' begrep *deiktisk temporal referanse* (*deictic temporal reference*), brukt om verbtider (1995, 313). Mens Lyons begrep gjelder det morfologiske nivået, gjelder dette det pragmatiske nivået.

COME TO som partikkelverb, virker det ikke umiddelbart slik at KOMME TIL kan tolkes på samme måte på norsk. Jeg vil allikevel anføre følgende argument for å begrunne denne analysen: Med denne bruken må NÅR DET KOMMER TIL sies å semantisk tilsvare NÅR DET GJELDER på norsk. Dermed mener jeg det er tydelig at KOMME TIL har en egen leksikalisert, idiomatisk betydning som tilsvarer GJELDE i denne sammenhengen. Denne kan altså ikke reduseres til summen av betydningen av KOMME og TIL. Dermed er dette en fraseologisk enhet i henhold til karakteristikken i kapittel 4.3.3.1 og kan tolkes som et partikkelverb.

To av eksempler fra samlingen viser tydelig forskjellen mellom frasen med og uten diskursmarkerende funksjon. I eksempel 2-12 er narrasjonen, fortellingen, satt til fortid gjennom verbformen: «tiltalte har tatt flere rasjonelle valg». Tiden på verbet i neste del av ytringen er imidlertid ikke fortid, men nåtid: «når det kommer til drapet». Når denne mangelen på kongruens ikke oppleves som ugrammatisk, er det fordi de kan sies å tilhøre to ulike nivåer i teksten, og den fortellende stemmen skifter mellom disse nivåene. Her kan det være nyttig å hente fram litteraturteoretikeren Gérard Genettes begreper fra narrativ teori om *histoire (histoire)* og *diskurs (discourse)* som binære motsetninger (Lothe et al. 2007, 42). Den første delen av ytringen tilhører historienivået, de fortalte hendelsene, mens frasen *når det kommer til* er en diskursmarkør og tilhører diskursnivået i teksten. Den tilhører presentasjonen av det fortalte. Eksempel 2-10 viser det motsatte. Her er verbene bøydd i samsvar med hverandre. Historien er fortalt i preteritum, og formen **når det kom til* viser at frasen her er en del av den fortalte historien, og ikke en diskursmarkør. Her beskrives et forløp av hendelser (fasene i angrepene) som får et utfall i den fortalte historien («det meste gikk galt») ved et gitt punkt («den viktige siste tredelen»). Noe å notere seg her, er at denne frasen i følge gjeldende rettskrivningsnorm ikke er grammatisk korrekt. Det riktige ville være å bruke adverbet *da* i fortid.

Hvis det er uklart hvilket nivå frasen tilhører i teksten, kan vi tenke oss en utskiftningsprøve. Hvis ytringen fortsatt er meningsbærende om vi bytter ut det referansetomme *det* med et pronomen eller et demonstrativ som er koblet til referenter tidligere i teksten, vil frasen ikke være en diskursmarkør, men en del av den fortalte historien. La oss ta to av eksemplene fra oppstillingen som viser forskjellig bruk:

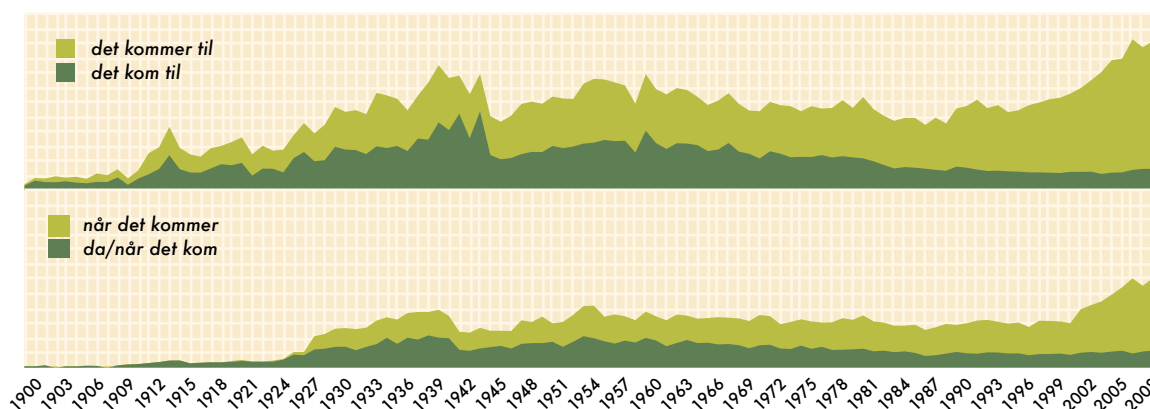
2-2b [...] for at vinde Gerde må Frej bortgive sit sværd, når han kommer til den store kamp, er han derfor våbenløs

2-13b *– Jeg er veldig avslappet når jeg kommer til hud [...]

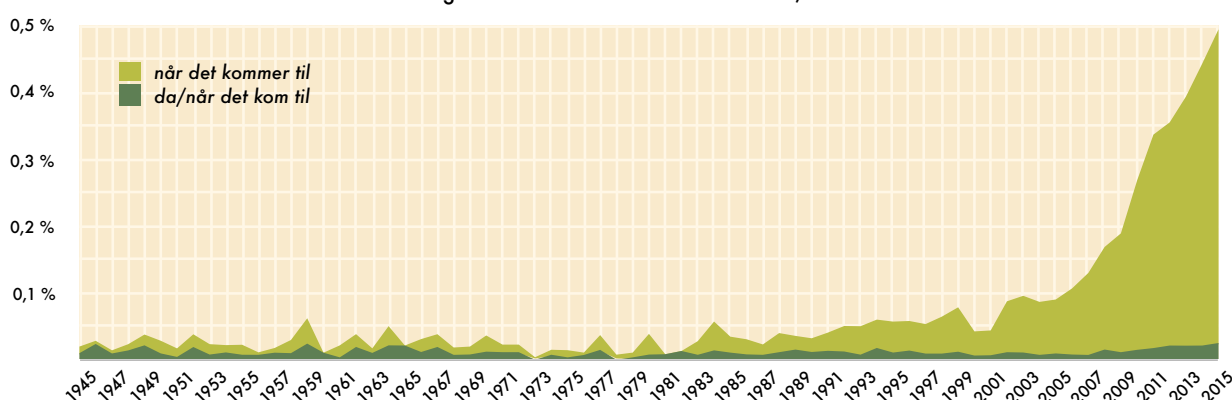
Hva det formelle subjektet kan hevdes å representere i teksten gir altså en pekepinn på hvilken funksjon frasen NÅR DET KOMMER TIL har. Jeg har med gjennomgangen over forsøkt å tydeliggjøre forskjellene som ligger i bruken av frasen i eksemplene fra materialet mitt.

En frekvenskartlegging (fig. 6.7 og 6.8)⁶⁹ av formene⁷⁰ *det kommer til*, *det kom til*, *når det kommer* og *da/når det kommer*, samt *når det kommer til* og *da/når det kom til* viser følgende: Fortidsformen er mest frekvent ved begynnelsen av århundret. Mot midten av århundret har begge formene økt i frekvens, og de brukes omtrent like hyppig. Formene følger hverandre relativt jevnt, og en fallende tendens blir mer tydelig fra midten av 50-tallet. Denne kan muligens i noen grad tilskrives det faste uttrykket DA DET KOM TIL STYKKET/NÅR DET KOMMER TIL STYKKET, se mer om dette under. Fra slutten av 80-tallet eller begynnelsen av 90-tallet endres tendensen. Her viser formene en divergerende frekvensutvikling, og

Figur 6.7: Relativfrekvens i NB N-gram, aviser, stablet

Figur 6.8: Treff i andel artikler i Atekst, stablet

⁶⁹ På grunn av NB N-grams begrensning til tre ordformer, er figur 6.7 delt i to. Relativfrekvensene er fjernet for å ikke forvirre, da disse vil vise en høyere frekvens enn for hele frasen. NAKB viser i 1998 henholdsvis 0,5 ppm for *da/når det kom til* og 2,5 ppm for *når det kommer til*. Figur 6.8 er tatt med for å vise hele frasens utvikling fra 1945–2015, selv om verdiene her er oppgitt i prosentvis andel treff i artikler i Atekst. Grunnlaget for denne figuren er treff der *da/når det kom/kommer til* ikke inngår i det faste uttrykket *da/når det kom/kommer til stykket*.

⁷⁰ Partisippformen *da/når det har kommet til* er utelatt, da kildematerialet viser en svært lav frekvens, kun åtte treff av rundt 1,5 milliarder ord i NAKB-korpuset.

nåtidssformen starter en markert vekst som etterhvert akselererer. I 2015 er det stor forskjell på frekvensen av disse to formene i mitt materiale (0,8 ppm mot 15,8 ppm i NAKB). Verbformen i frasen kan være i presens og reflektere alle betydningene jeg viser til fra OED, men når frasen brukes som diskursmarkør er preteritum svært uvanlig.⁷¹ Derfor mener jeg figur 6.8 er et indisium på at det er den diskursmarkerende funksjonen, (b) eller (c), som utgjør veksten i bruksfrekvens. Gjennomgangen av stikkprøver kan underbygge dette (fig. 6.9). Den viser at det er den siste diskursmarkerende funksjonen (c) som er svært dominerende i materialet i 2015.

Finnes det noen referanser til frasen i noen av de norske ordbøkene? Ikke i BMO, og NAOB hadde den ikke beskrevet før i februar 2018:

(c) **når det kommer til** ___: når det gjelder ___; hva ___ angår

Når det gjelder resten av Skandinavia, har jeg frasen beskrevet i danske DDO:

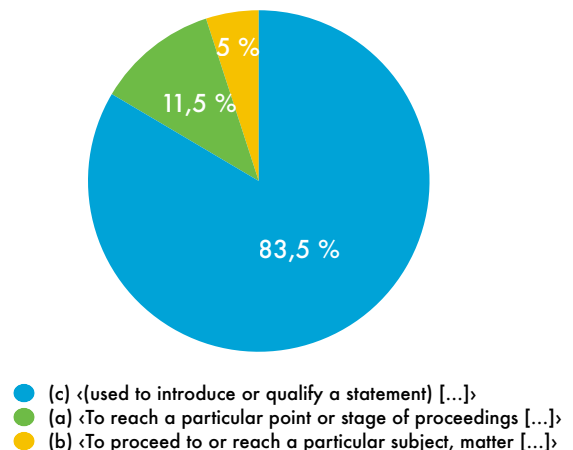
(c) **når det kommer til ..**: OVERFØRT hvad angår ..; når det drejer sig om ..

Av beslektede uttrykk, inngår imidlertid det faste uttrykket NÅR DET KOMMER TIL STYKKET OG det nær-synonyme uttrykket NÅR ALT KOMMER TIL ALT i begge norske ordbøker. Et engelsk uttrykk som må kunne tolkes som semantisk tilsvarende til disse, har en innførsel i OED:

(d) **when (also if) it comes to it** and variants: when (or if) the time comes for essential, decisive, or important action; should it become (absolutely) necessary; ultimately.

Dette er belagt i engelsk skriftspråk fra 1630 (OED). Slik jeg ser det, er dette uttrykket semantisk og pragmatisk svært beslektet med WHEN IT COMES TO, brukt i betydning (a) og (b) fra OED. Det skiller fra disse ved at dette er en fastere frase med en trangere bruk. Ut i fra årstallet for første dokumentasjon, er det naturlig å anta at betydningen er en utvikling fra den

Figur 6.9: Betydninger av NÅR DET KOMMER TIL, NAKB og NWB, 2015

⁷¹ Dette er, som jeg har vært inne på, fordi diskursnivået i teksten relaterer seg til en leser i nåtid. Min gjennomgang av konkordanser viser at diskursmarkøren *kan* ha en fortidsform hvis den refereres til som en del av en tidligere diskurs.

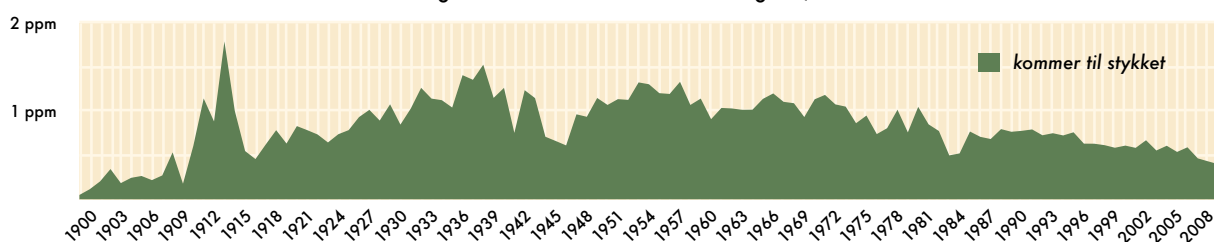

mindre faste bruken av frasen. I norsk kan jeg i mitt materiale belegge uttrykket NÅR DET KOMMER TIL STYKKET tilbake til 1794:

2-16 [...] man kunne dog slaaes som en brav Mand naar det kom til Stykket [...] (*Den militairiske Sophron til sine unge uerfarne Kammerater: En frie Oversættelse*, bok, 1794, s. 55)

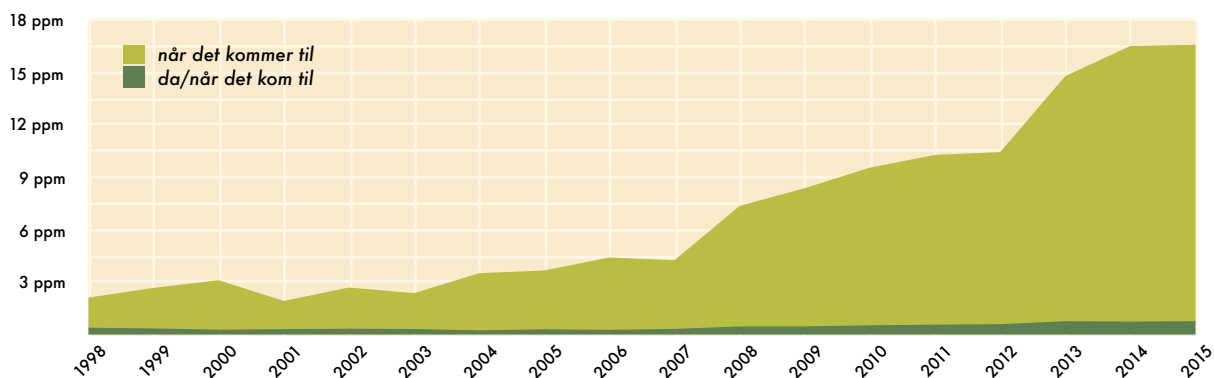
Tendensen i bruksfrekvens viser en slak bue fra 1900–2010 som først øker og deretter avtar (fig. 6.10). Dette kan være med på å forklare hvorfor denne frasen inngår i norske oppslagsverk og ikke (inntil svært nylig) den eldre konstruksjonen NÅR DET KOMMER TIL, da denne først har økt markert i frekvens i løpet av de siste 15 år (fig. 6.8).

Figur 6.10: Relativfrekvens i NB N-gram, aviser

Hvordan har så frekvensen av frasen NÅR DET KOMMER TIL utviklet seg de siste årene i mitt materiale? Figur 6.11⁷² viser at preteritumsformen, som ikke fungerer som diskursmarkør, har en lav frekvens i forhold til presensformen. Den har en ubetydelig utvikling fra rundt 0,4 ppm i 1998 til 0,8 ppm i 2015. Nåtidformen av frasen viser en jevn oppgang i bruk fra 1,7 ppm i 1998 til 3,9 ppm i 2007. Fra 2007 endrer takten seg, og økningen tiltar i styrke til 15,8 i 2015. Hvis vi sammenligner tendensen i figur 6.11 med figur 6.7 og 6.8 kan vi oppsummere med at en jevn oppgang i frekvens startet rundt slutten av 80-tallet for å

Figur 6.11: Relativfrekvens NAKB, stablet

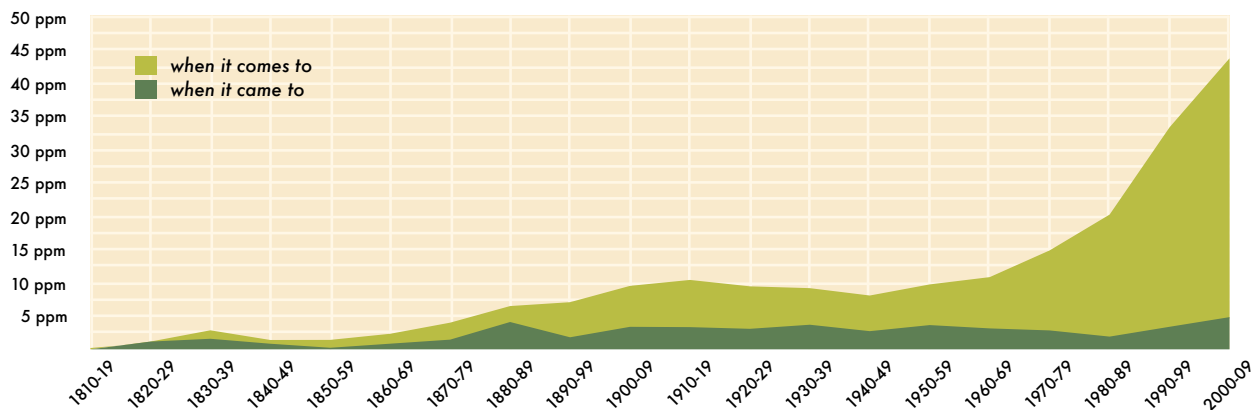

⁷² Grunnlaget for figuren er treff der *da/når det kom/kommer til* ikke inngår i det faste uttrykket *da/når det kom/kommer til stykket*.

så gå gjennom et taktskifte på midten av 2000-tallet, med en kraftig oppgang som fortsetter mot 2015.⁷³ Hva kan denne tiltagende oppgangen være et resultat av? Finnes det noen lignende engelsk utvikling i bruksfrekvens som kan være med på å sannsynliggjøre at bruken av frasen NÅR DET KOMMER TIL som diskursmarkør kan være et produkt av språkkontakt?

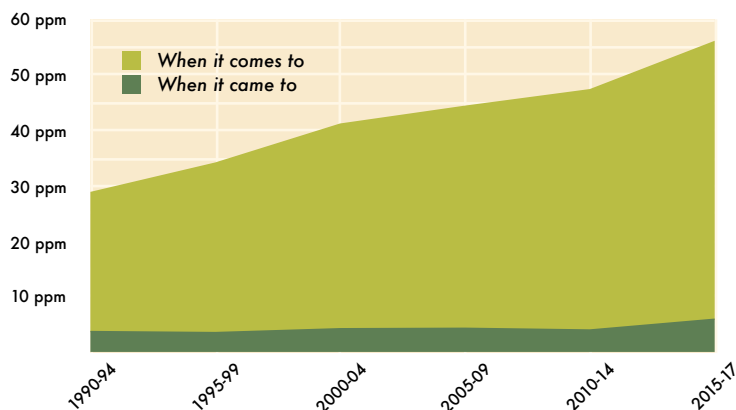
I det engelske kildematerialet finner jeg et trendbilde for frasen WHEN IT COMES TO som må kunne sies å korrelere med tendensen for frasen NÅR DET KOMMER TIL, forskjøvet med rundt 30 år. Figur 6.12 viser jevnt økende bruk av uttrykket fra 1850–59. Det når en topp

Figur 6.12: Relativfrekvens i COHA, stablet

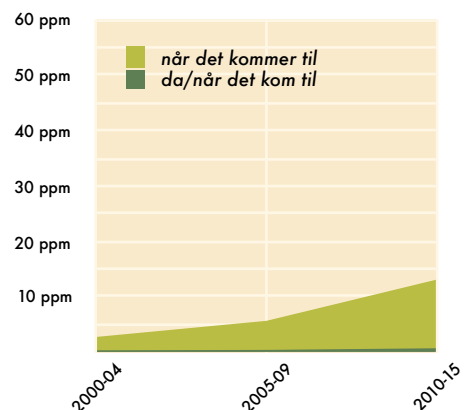

rundt 1910–19, og viser en svakt fallende tendens fram mot 1940–49. Så endres tendensen igjen til vekst som tiltar markert i styrke rundt 1960–69. Dette tolker jeg som svært likt den samlede tendensen vi kan lese ut av figur 6.11, 6.7 og 6.8 for det norske uttrykket.⁷⁴ Frasen har i mitt engelske kildemateriale en høyere frekvens enn i det norske (fig. 6.13 og 6.14).

Figur 6.13: Relativfrekvens i COCA, stablet

Figur 6.14: Relativfrekvens i NAKB, stablet

⁷³ Dette taktskiftet kommer rundt 2005 i Atekst og rundt 2007 i NAKB.

⁷⁴ En sammenligning av disse to datasettene, forskjøvet med 30 år, viser en meget sterk positiv korrelasjon (Pearsons $r = 0,994$). Det er interessant at frekvensutviklingen for et språkfenomen i to forskjellige språk kan være så lik. Se vedlegg x for en visuell fremstilling av denne samvariasjonen.

Frekvensveksten i engelsk er ganske jevn fra 90-tallet og fram til i dag. I norsk fortsetter veksten oppover med økt takt, som forventet ut i fra den historiske trendlinjen fra engelsk. Uttrykket var i mine kilder brukt gjennomsnittlig omkring 10 ganger mer i engelsk enn i norsk fra 2000–04, mens det samme forholdet senere har skrumpet til rundt 4 ganger så mye, hvis vi sammenligner COHA 2010–17 med NAKB 2010–15.

Går det an, basert på min gjennomgang av frasen NÅR DET KOMMER TIL, å sannsynliggjøre at denne i norsk er et resultat av kontakt med engelsk, og altså et lån? Jeg mener noen forhold gjør det vanskelig å slå dette fast, mens andre forhold igjen styrker argumentene for at den nettopp er et resultat av påvirkning fra engelsk.

De grunnleggende kriteriene, de som i utgangspunktet skaper mistanken, er oppfylt: Frasen brukes på samme måte i norsk og engelsk, både med hensyn til betydninger og pragmatisk funksjon. I tillegg er det morfosyntaktiske mønsteret likt – det kan se ut som en oversettelse.

Det som taler i mot at dette er et lån, er at jeg har belagt frasen brukt som diskursmarkør i skriftspråket som var gjeldende i Norge hele 350 år tilbake i tid. Det må imidlertid sies at skriftspråket fra bøger i 1666 (dansk) sier svært lite om normalspråket hos den jevne språkbruker på denne tiden.⁷⁵ Dessuten har jeg tolket bruken av frasen fra 1666 inn under den engelske betydningen (b) fra OED av COME TO, som går svært langt tilbake i engelsk skriftspråk. Jeg har riktignok *ikke* klart å belegge *hele* frasen, med formelt subjekt og diskursmarkerende funksjon, i engelsk tidligere enn 1879 (OED). At frasen i denne formen skulle dukke opp tidligere i danske kilder, kan tale mot at dette er et lån fra engelsk. Uttrykket er i dag å finne i danske oppslagsverk (DDO), og det er godt eksemplifisert i engelske ordbøker (OED). I norske ordbøker har det vært fraværende inntil 2018. Det siste kan kunne forklares med den lave bruksfrekvensen i norsk inntil helt nylig.

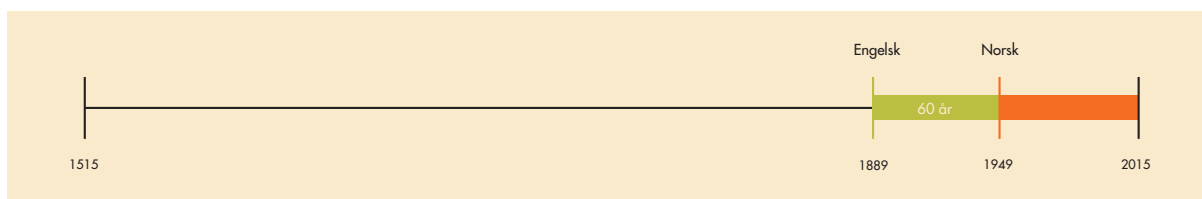
Jeg har tidligere sannsynliggjort at den store veksten av frasen i norsk må kunne tilskrives betydning (c) fra OED. Denne bruken som diskursmarkør er belagt 50 år tidligere i engelsk enn jeg har klart i min undersøkelse av norsk kildemateriale (fig. 6.15, jf. dateringskriteriet, kap. 4.4.4)

Det er ut i fra min empiri vanskelig å si noe om bruken av uttrykket i eksempel 2-1, 2-2, 2-4 og 2-10 kan være lån fra engelsk. Jeg mener derimot at det er sannsynlig at de

---

⁷⁵ I 1666 var Norge under Danmark, hvor kongen nettopp hadde kuppet all makt og gjort seg eneveldig. Embetsverket var styrket – stort sett rekruttert fra København – og i dette standssamfunnet var skriftspråket først og fremst for embetsstanden og byborgerne. Selv om lese- og skriveferdighetene hos bøndene var økende etter innføringen av reformasjonen, kan ikke skriftspråket på noen måte sies å gi et bilde av det allmenne språket i befolkningen. Bøndene snakket sin norske dialekt. (Dyrvik 2011, 163, Torp og Vikør 2014, 132)

Figur 6.15: Første belegg av NÅR DET KOMMER TIL som diskursmarkør med partikkelverb.

resterende eksemplene fra konkordansen kan regnes som resultater av språkkontakt med engelsk, og altså, lån. Konteksten viser at det er tydelig at disse har den pragmatiske funksjonen som diskursmarkør, og jeg har tolket dem til å falle innenfor betydning (c) fra OED. Trendprofilen for disse mener jeg sannsynliggjør både at det er et lån og selve låneretningen. Ikke bare har veksten i det engelske materialet funnet sted forut for veksten i det norske materialet, jeg mener det er svært interessant å se at trendbildene er såpass like. De følger hverandre både med nedganger, oppganger og intensitet – og forskyvningen, «reaksjonstiden», på rundt 30 år holder seg stort sett konstant.

Fra et frekvensperspektiv kan det også bli vanskeligere å konkludere igjen. Både verbformen *kommer* (999 ppm i NAKB, 2015) og preposisjonen *til* (13750 ppm i NAKB, 2015) er av de mest frekvente ordene i norsk. Kollokasjonen *kommer til* (231,9 ppm i NAKB, 2015) forekommer også hyppig. Dette mener jeg må kunne sies å øke sannsynligheten for at det kan oppstå novasjoner i norsk uavhengig av utviklingen i engelsk – en parallell utvikling. Frasen NÅR DET KOMMER TIL kan heller ikke sies å skille seg ut som en syntaktisk uvanlig konstruksjon i norsk (jf. kap. 4.4.2). At frasen er registrert i dansk referanselitteratur, gjør en parallell utvikling mindre sannsynlig igjen.

Ut i fra drøftingen over, mener jeg det er mest sannsynlig at den mest nylige bruken (c) er et lån fra engelsk, og dermed en anglisisme. Flere sentrale kriterier er oppfylt, og jeg vil legge særlig vekt på de svært like trendprofilene som indikasjoner på et lån.

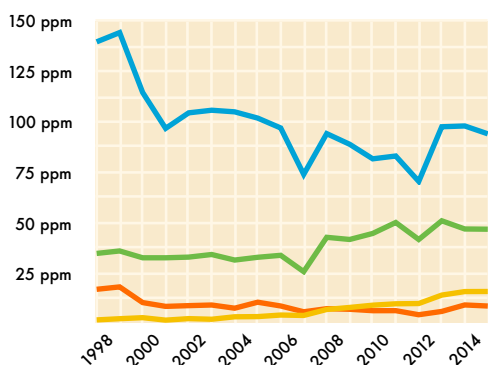
Hvis en viss bruk av denne frasen er et relativt nylig lån fra engelsk, hva er det som er lånt? Jeg har registrert frasen i mitt kildemateriale langt tilbake i tid.⁷⁶ Da er det vanskelig å argumentere for at vi har lånt *formen* – det morfosyntaktiske mønsteret. Har vi lånt en ny betydning, eller en ny pragmatisk funksjon? Som vist, er heller ikke den pragmatiske funksjonen, betydning (b), som markerer et punkt i en rekkefølge av argumenter eller en serie med emner i en diskurs, ny. Hvis det hverken kan hevdes at vi har lånt en kalkering av formen, betydningen eller funksjonen, men jeg allikevel hevder at dette er et lån, hva står igjen?

⁷⁶ I tiden forut for kildematerialet fra NAKB (1998) ser det ut som om NÅR DET KOMMER TIL har en relativt lav frekvens (fig. 6.7 og 6.8), men ikke så forsvinnende lav som GJØRE EN FORSKJELL. På grunn av begrensninger i NB N-gram kan jeg ikke få relativfrekvensen på frasen tilbake til 1810.

Selv om bruk (c) helt klart har fellestrekk med (b), er det allikevel forskjeller. Som nevnt, er den temporale rekkefølgedimensjonen semantisk svekket i bruken av KOMME TIL i (c). Frasen er her sterkere leksikalisert og den har en lavere grad av komposisjonalitet. Slik sett brukes den noe annerledes, og jeg mener dette må kunne kalles lån av en ny betydning, og altså et *betydningslån*. Det kan hevdes at det er mer riktig å kalle dette en betydningsutvikling i engelsk som øker i popularitet, og igjen inspirerer til en betydningsutvikling i norsk. Innenfor mine rammer av hva et lån og en anglisisme kan være, vil dette fortsatt kunne få merkelappen *lån fra engelsk*. Jeg mener imidlertid *ikke* det er belegg for å kalle denne nye bruken en *ny* fraseologisk enhet, og vil ikke kalle det et fraseologisk oversettelseslån.

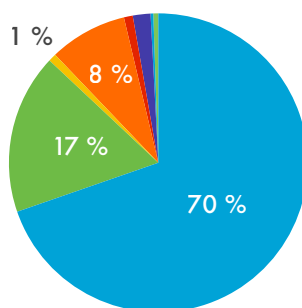
I norsk har vi flere nær-synonyme uttrykk som har samme funksjon som denne typen diskursmarkør. Inspirert av metoden fra Gottlieb (2012, 177) som igjen er inspirert av Johansson & Graedler (2002, 226 ff),⁷⁷ har jeg undersøkt disse frasenes andel av denne «kaka» i mitt kildemateriale. Påvirker utviklingen i frekvens fra figur 6.11 det relative forholdet til bruken av eksisterende uttrykk, eller kan det for eksempel tenkes at hele «kaka», dvs. denne diskursmarkerende funksjonen, har fått en større plass i språket? Hvis vi sammenligner figur 6.17 fra 1998 og figur 6.18 fra 2015, synes det tydelig at to fraser vinner terreng: MED TANKE PÅ (fra 17% til 28%) og NÅR DET KOMMER TIL (fra 1% til 9%). Dette er særlig på bekostning av MED HENSYN TIL og NÅR DET GJELDER. Figur 6.16 viser denne utviklingen i ppm. Bruken av alle disse frasene er definitivt overlappende, men siden de adverbiale leddsetningene og preposisjonsfrasene har forskjellig syntaks, kan de ikke under alle omstendigheter erstatte hverandre. Derfor er det fristende å tolke utviklingen slik at NÅR

Figur 6.16: Sammenligning, relativfrekvens NAKB

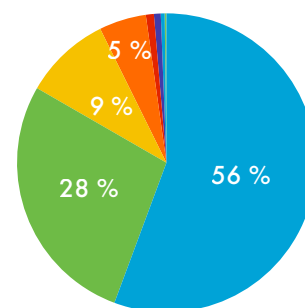

● NÅR DET GJELDER   ● MED TANKE PÅ   ● NÅR DET KOMMER TIL   ● MED HENSYN TIL/MHT
● NÅR DET ER SNAKK/TALE OM   ● HVA ANGÅR   ● NÅR DET HANDLER OM   ● NÅR DET DREIER SEG OM

Figur 6.17: Prosentvis andel i bruk som diskursmarkør, NAKB, 1998

Figur 6.18: Prosentvis andel i bruk som diskursmarkør, NAKB, 2015

⁷⁷ Se kapittel 5.1.1.1, punkt 11, for mer om denne metoden.

DET KOMMER TIL spiser seg inn på NÅR DET GJELDER, og at MED TANKE PÅ stjeler fra MED HENSYN TIL. Relativt sett, er det den nye engelskinspirerte frasen som har klart størst økning, med en mangedoblet bruk. Hele «kaka», frekvensen av alle frasene sammenlagt, har skrumpet noe inn, med en trend som viser rundt 200 ppm i 1998 og rundt 170 ppm i 2015.

6.1.3 Tilfellestudie III: Stå opp for/mot —

I likhet med GJØRE EN FORSKJELL er uttrykket STÅ OPP FOR tatt i bruk av aktører fra det øverste sjiktet i samfunnet. Kong Harald valgte å ordlegge seg med denne frasen i nyttårstalen sin fra 2007, da han ville formidle at vi ikke måtte miste troen på at enkeltmennesker, «som tør å stå opp for det de tror på» kan forandre verden (NRK 2007, 13:22–13:32). Amnesty International Norge (2012) gjorde kanskje frasen STÅ OPP MOT mer kjent, da de brukte *Stå opp mot urett!* som sitt slagord for *TV-Aksjonen* i 2012.

STÅ OPP FOR/MOT blir diskutert som anglisismer, blant annet i Morgenbladet og i Aftenposten. I Morgenbladet slås det fast at uttrykket er engelsk og at bruken viser en mangel på «stil». Aftenposten karakteriserer det også som et engelsk lån, og videreformidler en lesers motstand mot «alt for motepregede» uttrykk. Artiklene har flere felles synspunkter. Den store forskjellen mellom dem er imidlertid denne: De er publisert med 76 års mellomrom. Morgenbladets redaktør C. J. Hambro trykte sine tanker i 1937, mens Per Egil Hegge skrev om dette i 2013 (Hambro 1937, Hegge 2013d). Dette viser at et uttrykk kan oppleves som innlånt og «motepreget» over relativt lang tid, før det får fotfeste eller eventuelt glir ut av bruk igjen. La oss se noen eksempler på denne frasen i kontekst:⁷⁸

- 3-1 [...] men hvis de blot have den Idé, at det er en god Tid «til at staa op» for en høiere Betaling [...] (*Drammens Tidende* 16.11.1853, s. 2)
- 3-2 Den mand, som altid staar op for sine principer [...] (*Nordisk Tidende* 24.11.1898, s. 1)
- 3-3 [...] og han overvandt flere mindre flokke, som stod op mot ham. (*Norges historie i fortællinger for skolen og hjemmet*, bok, 1907, s. 38)
- 3-4 [...] ikke tør staa op for sin inderste overbevisning. (*Hønefoss og Oplands Socialdemokrat* 02.10.1919, s. 2)
- 3-5 [...] at det enkelte medlem må stå op for sin rett. (*Arbeider-Avisa* 02.05.1935, s. 3)
- 3-6 Pikene er ikke redde for å stå opp for sine rettigheter. (*Nordisk Tidende* 04.09.1952, s. 8)
- 3-7 Ein modig mann som i vinter freista stå opp mot uretten i likningsnemnda, fekk nervesamanbrott [...] (*Nordlands Avis* 22.10.1968, s. 2)
- 3-8 [...] heve deg over dem, bite dem i deg/kaste dritt tilbake på dem som provoserte dem fram. «Stå opp for deg sjø!»: Marker deg og dine behov [...] (*Klassekampen* 11.11.1988, s. 3)
- 3-9 – Jeg står opp for laget når det trengs [...] (*Dagbladet* 22.12.1998, s. 33)

⁷⁸ Eksempel 3-1 til 3-8 er hentet fra NBNB den 09.11.2017, eksempel 3-9 og 3-10 er hentet fra NAKB den 10.11.2017 og eksempel 3-11 til 3-15 er hentet fra Atekst den 08.03.2016.

- 3-10 Men jeg har alltid stått opp for det jeg tror på [...] (VG 09.10.2003, s. 58)
- 3-11 Sto opp for kollega, ble sjøl mobbet (Fagbladet 01.03.2007, s. 30)
- 3-12 Imam: – Unge homofile muslimer må stå opp mot sine foreldre (VG på nett 31.10.2010)
- 3-13 Stå opp mot urett – bli bøssebærer! (sarpsborg.kommune.no 02.10.2012)
- 3-14 – Jeg skal fortsette å stå opp for pelsdyrnæringa. (Stjørdalens Blad på nett 10.12.2014)
- 3-15 Stå opp for politifaget (Politiforum 24.03.2015, s. 4)

Selv om disse to frasene hos enkelte språkbrukere i dag er diskutert som fremmed og motepreget, viser konkordansen at jeg kan belegge STÅ OPP FOR i mitt norske materiale tilbake til 1853, altså over 160 år tilbake i tid (3-1). Den eldste dateringen for STÅ OPP MOT er fra 1907 (3-3).

Det tidligste eksempelet stammer fra utenriksnyheter fra Storbritannia i Drammens Tidende, og kan være en oversettelse av engelsk tekst (jf. Fiedlers pragmatiske kriterium om *Anglo-American settings*, kap. 4.4.3). Fra et språkbrukerperspektiv kan det være interessant å merke seg at uttrykket er satt i anførselstegn. Dette signaliserer at frasen er fremmed og i liten grad psykologisk integrert hos språkbrukeren. Dermed er det også en form for pragmatisk distansemerking som i diskursen viser at uttrykket ikke hører naturlig hjemme i språket (se kap. 4.4.3). Ved introduksjon av nye ord og uttrykk kan bruk av anførselstegn være en integreringsstrategi i en tidlig fase, ofte sammen med parafraser eller etablerte nær-synonyme uttrykk. Dette ser vi eksempel på i 3-8 fra 1988. Her mener jeg vi ser bruk av anførselstegn sammen med det Johansson & Graedler (2002, 223) kaller *støtte*: Den fremmede frasen blir etterfulgt av en forklaring for å lette forståelsen. I dette tilfellet kan vi også vise til *omvendt støtte* (ibid., 225), da det kan hevdes at konteksten i forkant av frasen kan kvalifisere til en parafrase over uttrykket. At frasen er markert som fremmed både i 1853 og i 1988 i mitt materiale kan indikere at den i løpet av disse 130 årene ikke kan sies å være opplevd som integrert i språket. En frekvenskartlegging vil eventuelt kunne underbygge dette.

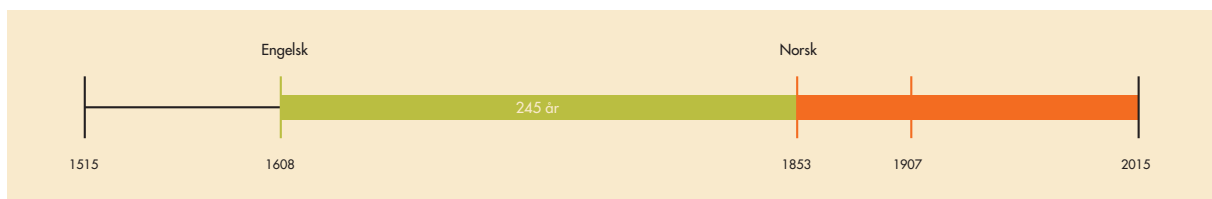
Siden frasene over tid er diskutert som påvirkning fra engelsk, er det relevant å konsultere OED for å se hvordan eventuelle nær-synonyme fraser er ført inn her. Med utgangspunkt i eksemplene fra mitt norske kildemateriale, kan to engelske fraser sies å ha et tilsvarende semantisk innhold. Disse finnes under partikkel verbet STAND UP, brukt sammen med preposisjonene *for* eller *to* som kjerner i preposisjonsfraser som utfylling til verbet:

- (a) **to stand up for:** to defend, support, take the part of, champion (a person, a cause, etc.).
- (b) **to stand up to:** to confront or encounter boldly. Also *U.S.*, ‘to meet fairly and fully (an obligation, one’s word or promise)’ (Webster, 1911). Also with impersonal subj.: to endure or withstand.

OED dokumenterer bruken av (a) i Shakespeares *Kong Lear* fra 1608. Bruken av (b) belegges til før 1625. Dermed er dette uttrykket belagt hele 245 år tidligere i mitt engelske enn i mitt norske materiale (3-1) (fig. 6.19).

Jeg mener det er rimelig å beskrive bruken av uttrykket i eksempel 3-1, 3-2, 3-4 til 3-6, 3-8 til 3-11, 3-14 og 3-15 fra mitt norske kildemateriale som tilsvarende bruken beskrevet i (a) fra OED. På samme måte mener jeg at betydningen fra (b) må kunne tilskrives frasen i eksemplene 3-3, 3-7, 3-12, 3-13.

Figur 6.19: Første belegg av STÅ OPP FOR/MOT

Er frasene STÅ OPP FOR/MOT beskrevet i norske ordbøker? De er ikke en del av BMO. Som med de foregående studieobjektene, var de heller ikke en del av NAOB før ved revisjonen i januar 2018, og da ble kun STÅ OPP FOR ført inn. Senere er begge inkludert:⁷⁹

- (a) **stå opp for:** støtte (noe(n))
- (b) **stå opp mot:** yte motstand mot (noe(n))

I danske referanseverk (DDO) er frasene egne oppslag:

- (a) **stå op for:** forsvere eller kæmpe for en person eller en sag
- (b) **stå op imod/mod:** sætte sig op imod eller nægte at adlyde

I svensk (SAOB) er frasene ført inn under oppslaget for STÅ:

- (a) **stå upp för ngn l. ngt,** framträda till försvar för ngn l. ngt, ställa upp för ngn l. ngt.
- (b) **stå upp (e)mot ngn l. ngt,** resa sig mot ngn, sätta sig upp emot ngn l. ngt

Partikkelverbet STÅ OPP i kollokasjon med preposisjonen *for* er ikke uvanlig i norsk. Den forekommer f.eks. i ytringene *stå opp for å gå på skolen* eller *stå opp for seint*. To forhold skiller imidlertid disse eksemplene fra eksemplene i konkordansen. For det første, er ikke partikkelverbet brukt figurativt, slik det er i konteksten fra mitt kildemateriale. For det andre, er det semantiske innholdet i preposisjonen forskjellig. I eksemplene fra konkordansen brukes *for* i betydningen <i favør av> eller <til fordel for>, og *mot* brukes med motsatt fortegn, i betydningen <i disfavør av> eller <til ulempe for>. I tale ville denne bruken vanligvis være

⁷⁹ Se personlig korrespondanse med Kunnskapsforlaget, vedlegg II.

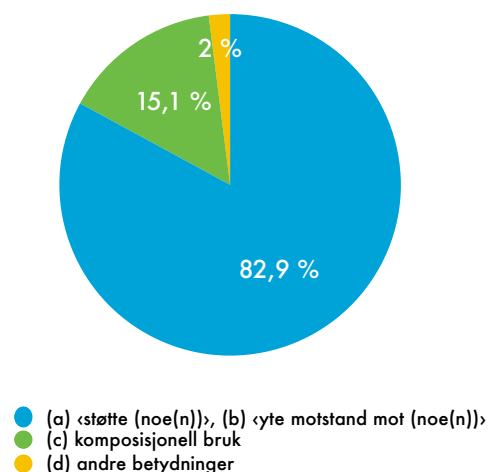

trykksterk. Den trykksvake bruken av *for* i de bokstavelige eksemplene har andre betydninger. Av lignende fraser i norsk, vil jeg nevne den formelt lignende og semantisk beslektede kollokasjonen STÅ FOR, som kan beskrives som å «ta ansvar for egne meninger eller handlinger».

Når det gjelder STÅ OPP i kollokasjon med *mot*, har vi også en bokstavelig bruken i eksempler som *planken sto opp mot veggen*, men her kan ikke *sto opp* regnes som et partikkelverb. *Sto* har en enverdig – monovalent – verbvalens, og *opp mot veggen* er en preposisjonsfrase i et fritt adverbial (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 661ff). I gjennomgangen av konkordansene i ekserperingsprosessen finner jeg noen få tilfeller av STÅ OPP MOT, brukt i betydningen til andre formelt og semantisk lignende fraser. Dette gjelder SETTE SEG OPP MOT, SETTE OPP MOT HVERANDRE eller STÅ I MOT.

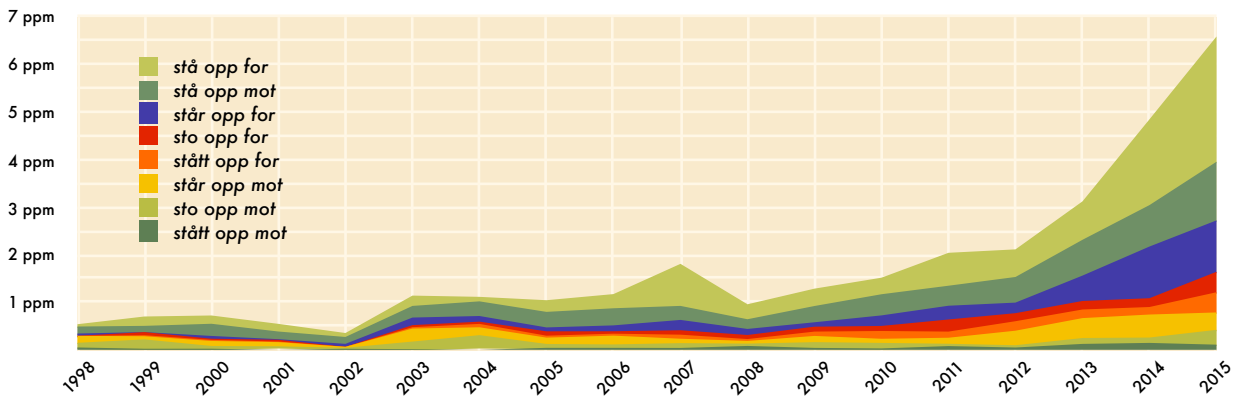
Som eksempelsamlingen viser, brukes frasene STÅ OPP FOR og STÅ OPP MOT i norsk med én betydning hver (bortsett fra noen svært få unntak, kommentert over). Det som kan være interessant i dette tilfellet, er å se på forholdet mellom bruken av uttrykket (den leksikaliserte frasen) og komposisjonell bruk (f.eks. den bokstavelige bruken nevnt tidligere). Stikkprøvekartleggingen viser at det i 2015 overveiende var *uttrykket* som ble brukt (fig. 6.20) ved forskjellige former av STÅ OPP FOR/MOT. Her er det verdt å merke seg at det var forskjeller i de to datagrunnlagene for denne undersøkelsen. I avismaterialet (NAKB) var tilfellene så godt som utelukkende bruk av frasen (97%), mens i tilfellene fra bloggttekster o.l. (NWB) var denne andelen 69%.

Figur 6.20: Bruk av STÅ OPP FOR/MOT, NAKB og NWB, 2015

Hvor mye er uttrykkene brukt i mitt norske materiale? Selv om jeg har funnet belegg for STÅ OPP FOR fra 1853, har den en svært lav frekvens i store deler av perioden fram til 2015. Frekvensen for begge frasene ligger i gjennomsnitt på 0,079 ppm fra 1900 og fram til midten av 1980-tallet (NB N-gram). Deretter øker bruken noe, og fra 2010 til 2015 ser jeg en markert endring av tendensen. Fra 2010 til 2015 tiltar frekvensen i NAKB for alle formene samlet fra 1,6 ppm til 6,6 ppm (fig. 6.21). At min kartlegging viser en svært lav frekvens fram til midten av 1980-tallet, må kunne sies å – langt på vei – forklare hvorfor uttrykket er brukt med anførselstegn både i 1853 og i 1988 i min konkordans. Mine kvantitative data reflekterer

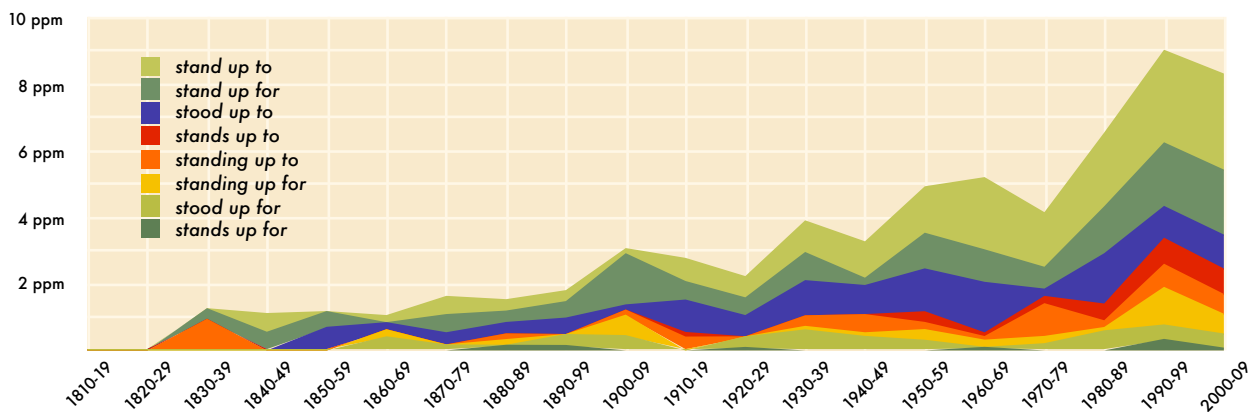
Figur 6.21: Relativfrekvens NAKB, stablet

nettopp at frasene *ikke* kan sies å være integrert i språket i denne perioden. De siste årene viser derimot en begynnende tendens til at bruken av frasen spres, og at den dermed ikke vil oppleves som like fremmed.

Disse frasene har heller ikke i mitt engelske kildemateriale hatt en høy frekvens, selv om de brukes hyppigere i engelsk enn i norsk. Kartleggingen fra COHA (fig. 6.22) viser at trendprofilen har vært relativt jevnt stigende fra 1820-årene til 2000-årene, kanskje med en

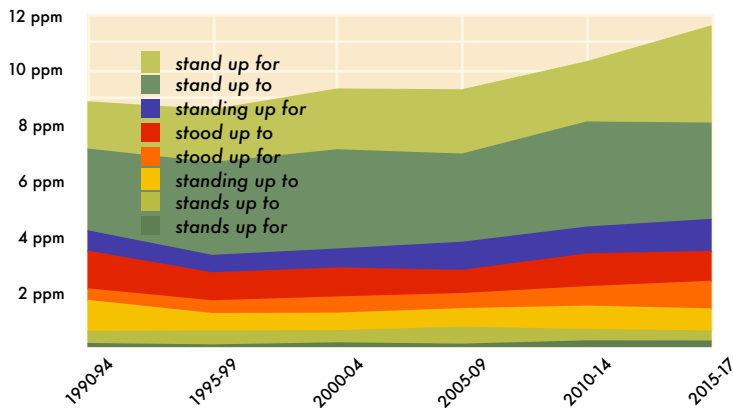
Figur 6.22: Relativfrekvens i COHA, stablet

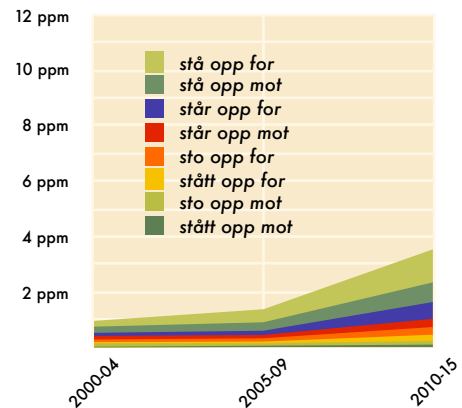
noe tiltagende tendens fra midten av 1900-tallet. Igjen ser vi en økning i popularitet i mitt engelske materiale (fra 1970- til 1980-tallet) omtrent 30 år forut for den tiltagende tendensen i det norske materialet (fra 2000- til 2010-tallet). I tillegg viser Figur 6.23 og 6.23 at frasene de siste femten årene har hatt en generelt høyere frekvens i COCA enn i NAKB.

Hvilke holdepunkter har jeg for påstanden om at disse uttrykkene er lånt fra engelsk? Frasene har nær-synonyme fraser i engelsk, og morfosyntaksen kan tolkes som kalkert. Første bruk av frasene kan dateres mye tidligere i engelsk enn i norsk. De mangler beskrivelse i BMO, og er først inkludert i NAOB helt nylig. At frasene er registrert både i svensk og dansk referanselitteratur gjør en parallell utvikling mindre sannsynlig. Den kvantitative utviklingen av bruken har fellestrekk med tilfellet GJØRE EN FORSKJELL: For det første, kan STÅ OPP FOR/

Figur 6.23: Relativfrekvens i COCA, stablet

Figur 6.24: Relativfrekvens i NAKB, stablet

MOT bare sies å være helt sporadisk i bruk til ut på 2000-tallet. Dette kan påvises gjennom eksplisitt markering av fremmedhet med anførselstegn, samt lav frekvens. For det andre, tiltar deretter frekvensen markant, og en slik tilsvarende «bølge» kan påvises i engelsk omtrent 30 år tidligere. Jeg har riktignok belagt frasen STÅ OPP FOR tilbake til 1853, men her er det tydelige tegn på at den i dette enkelttilfellet er et fraseologisk oversettelseslån: Først er det konteksten, som er utenriksnyheter fra Storbritannia, og deretter bruken av anførselstegn.

Dermed mener jeg, ut i fra oppsummeringen over, det er rimelig å hevde at det er sannsynlig at STÅ OPP FOR/MOT er dannet som fraseologiske enheter etter modell av STAND UP FOR/TO. Disse må altså kunne kalles *fraseologiske oversettelseslån*, og, med det, anglisismer.

6.1.4 Tilfellestudie IV: Adressere —

Språkrådet kårer hvert år «årets nyord». I 2016 ønsket de å uhøytidelig sende signaler om hvilke ord de mente ble brukt «feil, eller for mye», og kåret «årets fyord» (Språkrådet 2016). Verbet ADRESSERE havnet på denne listen. I Heggens språkspalte i Aftenposten har dette ordet vært en gjenganger i en årrekke, og kritikken rettes ofte mot politikere eller myndighetspersoners «gale» bruk av verbet (Hegge 2004a, 2008, 2009a, 2010, 2013a, b, g, c). For å forsøke å tydeliggjøre på hvilke forskjellige måter dette verbet brukes i norsk, vil jeg starte med bruken som *ikke* skaper debatt.

ADRESSERE har kommet til norsk gjennom fransk, av senlatin ADDIRECTIARE. Dette ordet er sammensatt av preposisjonen *ad* og en avledning av *directus*, perfektum partisipp av verbet DIRIGERE (NAOB). Den franske formen er satt sammen av preposisjonen *à* «til» og DRESSER «rette» (BMO). Ved å adressere *retter* vi altså noe til noen eller noe. I NAOB gjenfinner vi denne handlingen i de to første betydningene i oppslaget ADRESSERE:

- (a) **adressere:** forsyne (noe) med (ens) adresse
- (b) **adressere:** rette; henvende

Hun adresserte brevet er et eksempel på bruk (a). Her ser verbets valens ut til å være toverdig, eller bivalent. Det tar ett nominalt ledd som utfylling i tillegg til subjektet. Når det er sagt, mener jeg det er gode grunner til å argumentere for at verbet egentlig er treverdig, eller trivalent. Det typiske for treverdige verb er at

[...] subjektet viser til den som utfører en handling, et indirekte objekt viser til en mottaker, og et direkte objekt til en gjenstand som har blitt overført e.l. [...]. Ved mange treverdige verb [...] kan man i stedet for to nominale ledd ha et nominalt ledd og en preposisjonsfrase. (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 661f)

Jeg mener at ADRESSERE krever et nominalt ledd og en preposisjonsfrase som utfyllinger. Det semantiske innholdet i verbet viser til en prosess som forutsetter en avsender, et objekt og en mottaker. Selv om ikke preposisjonsfrasen er uttrykt, mener jeg at den semantisk sett må kunne tolkes til å være underforstått. Etymologisk sett har også en preposisjon vært med på å danne verbet. Dermed vil eksempelet over kunne hevdes å ha dette innholdet: *Hun adresserte brevet [til noen/noe]*.

Når verbet brukes om retning og henvendelse (b) er det tydelig at verbet er treverdig, eller trivalent. Det tar to ledd som utfyllinger i tillegg til subjektet – et nominalt ledd og en preposisjonsfrase. Preposisjonsfrasen er nødvendig for å peke ut retningen eller målet for henvendelsen. *Han adresserte spørsmålet til partilederen* kan være et eksempel på denne bruken.

Disse måtene å bruke verbet på har ikke oppstått nylig i norsk. I mitt materiale finner jeg eldst belegg for verbet i betydning (a), <forsyne (noe) med (ens) adresse>, fra Holbergs komedie *Jean de France* fra 1722, utgitt i bokform i 1723, i en tid da dansk var skriftspråket i Norge:⁸⁰

4-1 [...] vil I skrive mig til / da kand I adressere Brevet *a la Mad. la Fleche* [...] (*Comoedier Sammenskrevne for Den nye oprettede Danske Skue-Plads*, bok, 1723, s. 285)

Videre er det igjen Holberg som i 1729 sørger for det eldste belegget også for bruk (b), <rette; henvende>. Her er det brukt refleksivt:

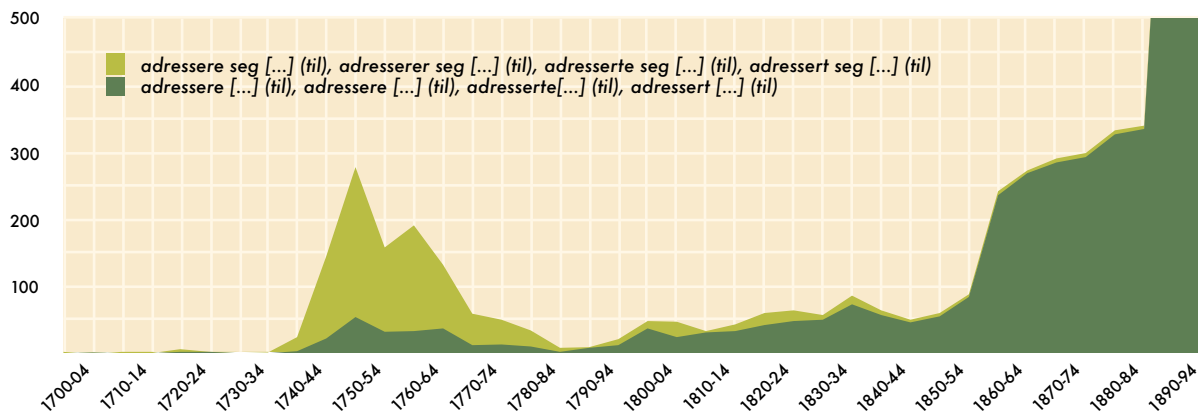
---

⁸⁰ Eksempel 4-1 og 4-2 er hentet fra NBNB den 17.01.2018. I eksempel 4-1 er det interessant å merke seg at denne skriftformen (med dobbel d) ligger nærmere den latinske (og engelske). Delene i sammensetningen er tydelige, med den latinske/danske/norske preposisjonen *ad* <til>, og *dressere*.

- 4-2 [...] paaanke enten af parterne dommen, da adressere de sig ved en memorial til Raadstuen, hvor dommen examineres og sagen endelig decideres. (*Dannemarks og Norges Beskrivelse*, bok, 1729, s. 529)

Denne refleksive bruken, *adressere seg [...] (til)*, ser i mitt materiale ut til å være den hyppigste bruken av verbet i de tidligste skriftlige beleggene fra 1700-tallet, mens den ikke-refleksive bruken først øker i omfang utover siste halvdel av 1800-tallet (fig. 6.25).⁸¹

Figur 6.25: Absoluttfrekvens i NBNB, stablet

Når både Språkrådet og Hegge slår fast at en viss bruk av ADRESSERE på norsk er et resultat av påvirkning fra engelsk, er det hverken bruk (a) eller (b) de sikter til. Bruken begge har lite til overs for kan sees i kontekst i denne konkordansen:⁸²

- 4-3 Kravet om leverandøruavhengighet adresserer problemet datakommunikasjon i betydningen data- og programoverføring [...] (*Dagens Næringsliv* 19.08.1987, s. 7)
- 4-4 [...] adresserer overhodet ikke de viktige problemene og utfordringene vi står overfor [...] (*Aftenposten* 01.09.1989, s. 14)
- 4-5 Uansett utfallet av møtet, er det et viktig tiltak forbundet adresserer. (*Bergens Tidende* 30.12.1996, s. 14)
- 4-6 Regjeringen må adressere problemet med konkrete tiltak. (*Dagens Næringsliv* 13.01.1997, s. 9)
- 4-7 [...] ble faren for klimaendringer satt på den internasjonale agenda og adressert av både politikere, forskere og miljøorganisasjoner. (*Dagbladet* 25.11.1997, s. 51)
- 4-8 De grunnleggende problemstillingene vi adresserer nå [...] (*Aftenposten* 14.04.1999, s. 29)
- 4-9 – De vil adressere strukturen i bransjen og det som har skjedd og skjer med Aker Maritime. (*Dagens Næringsliv* på nett 01.11.2000)
- 4-10 opprettholdt ønsket om å adressere potensielle muligheter. (*Dagens Næringsliv* på nett 26.07.2002)
- 4-11 [...] at de burde skamme seg og adressere de interne problemene i den katolske kirken. (*Oppland Arbeiderblad* på nett 15.12.2003)

⁸¹ På grunn av belegg fra før 1810, er datagrunnlaget for denne figuren er hentet gjennom Nasjonalbibliotekets nettbibliotek. Her har jeg ikke noe grunnlag for å regne ut relativfrekvens. Absoluttfrekvens vil i dette tilfellet si treff i antall verk (bøker eller aviser). Da hensikten ikke er å illustrere hyppigheten i forhold til størrelsen på korpus, men heller å sammenligne to utviklinger, mener jeg ikke absoluttfrekvens er uegnet i dette tilfellet.

⁸² Eksempel 4-3 til 4-7 er hentet fra NBNB den 09.01.2018, eksempel 4-8 til 4-10 og 4-15 er hentet fra NAKB den 10.01.2018 og eksempel 4-11 til 4-14, 4-16 og 4-17 er hentet fra Atekst den 08.03.2016.

- 4-12 [NN] unnlater å adressere saken [...] (*Aftenposten* 20.09.2006, s. 46)
- 4-13 [...] vår skole ikke gjør nok for å adressere holdninger [...] (*Blikk på nett* 04.12.2007)
- 4-14 Er den nye ministeren istand til å adressere «elefanten i rommet»? (*Aftenposten* på nett 27.06.2012)
- 4-15 Fallende produksjonsvekst og høyt kostnadsnivå er problemer vi har adressert tydelig i plattformen vår [...] (*Dagsavisen* 26.11.2013, s. 8)
- 4-16 [...] Statens pensjonsfond utlands (SPU) viktigste redskap for å adressere klimaspørsmål. (*senterpartiet.no* 03.12.2014)
- 4-17 DFI vil adressere forfallet i ungdomsfotballen (*Akershus Amtstidene* på nett 02.03.2016)

Det semantiske innholdet i verbet fra eksemplene over kan ikke sies å tilsvare betydning (a) eller (b). Inntil svært nylig fantes ikke denne betydningen i noe norsk oppslagsverk, men med lanseringen av den reviderte NAOB i januar 2018 må bruken fra konkordansen sies å være beskrevet:

- (c) **adressere**: bringe på bane; ta opp; behandle; gripe an

Det tidligste belegget for denne betydningen i skriftlig norsk har jeg belagt til 1987 (4-3), noe som gjør denne bruken til en nyskaping på linje med GJØRE EN FORSKJELL (også 1987). I danske oppslagsverk (DDO) er en nær-synonym betydning inkludert under ADRESSERE:

- (c) **adressere**: tage fat på eller håndtere en sag eller situation, især i et forsøg på at løse et problem el.lign

DDO oppgir denne bruken til å være kjent i dansk fra 1992. Svenskene (SO) har også en nær-synonym beskrivelse, her oppgitt til å være kjent i bruk siden senest 1994:

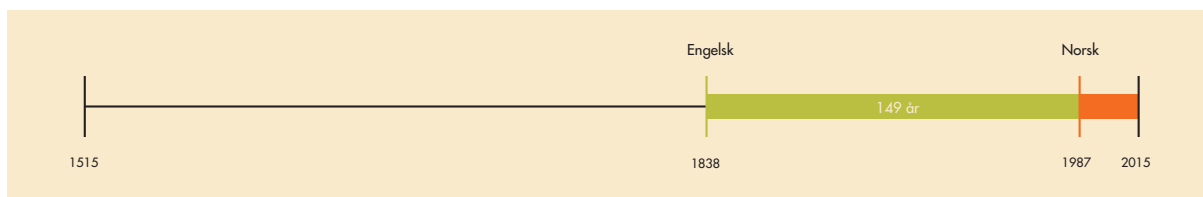
- (c) **adressera**: ta itu med och försöka lösa

Betydningene som er beskrevet i skandinaviske oppslagsverk, og som vi ser i konkordansen fra datagrunnlaget mitt, så vi tidligere var hevdet å stamme fra engelsk. Referanselitteraturen setter selv ingen adresse på inspirasjonen for den skandinaviske bruken. Går vi til OED, viser oppslag imidlertid at ADDRESS har en betydning som som må kunne sies å reflektere bruken i de norske eksemplene fra konkordansen. Den sorterer under innførselens hovedbetydning IV: *⟨To turn or orientate (something); to turn to face, confront⟩*.

- (c) **address**: *trans.* To take on as a topic for discussion or inquiry, or as a problem to be solved; to deal with, tackle, or confront.

Denne bruken er belagt i engelsk fra 1832, altså nesten 150 år før en lignende bruk kan påvises i norsk (fig. 6.26). Ut i fra eksemplene i det norske materialet, ser vi at ADRESSERE her er bivalent, eller toverdig. Det krever et nominalt ledd som objekt. Disse nominalfrasene er i

Figur 6.26: Første belegg av ADRESSERE i betydning (c) «bringe på bane; ta opp; behandle; gripe an»

mitt materiale abstrakte størrelser, ofte med et vagt, eller noe uklart semantisk innhold. Eksempler kan være *problemene og utfordringene* (4-5), *de grunnleggende problemstillingene* (4-8), *strukturen i bransjen* (4-9), *potensielle muligheter* (4-10), *saken* (4-12), *holdninger* (4-13) og *elefanten i rommet*⁸³ (4-14). Som oppstillingen viser, brukes verbet ofte i politisk diskurs eller samfunnsdebatt, og det kan argumenteres med at behovet for å være *vag* eller *generell* ofte er tilstede i disse sammenhengene.

Polysemien ved verbet ADRESSERE gjør altså at vi finner bruk både med treverdig og toverdig valens i norsk. Dette åpner for en syntaktisk tvetydighet. La oss hente fram eksempelet fra betydning (b): *Han adresserte spørsmålet til partilederen*. Er verbet treverdig, betyr dette at han retter spørsmålet til partilederen. Her finner vi nominalfrasen *spørsmålet* som angir hva som rettes, og preposisjonsfrasen *til partilederen* som peker ut retningen. Har verbet derimot betydning (c) og er toverdig, betyr setningen at han bringer spørsmålet til partilederen på bane, og tar det opp til behandling. Da tar altså verbet nominalfrasen *spørsmålet til partilederen* som utfylling. I den første tolkningen sendes spørsmålet til partilederen, i den andre kommer det fra partilederen selv.

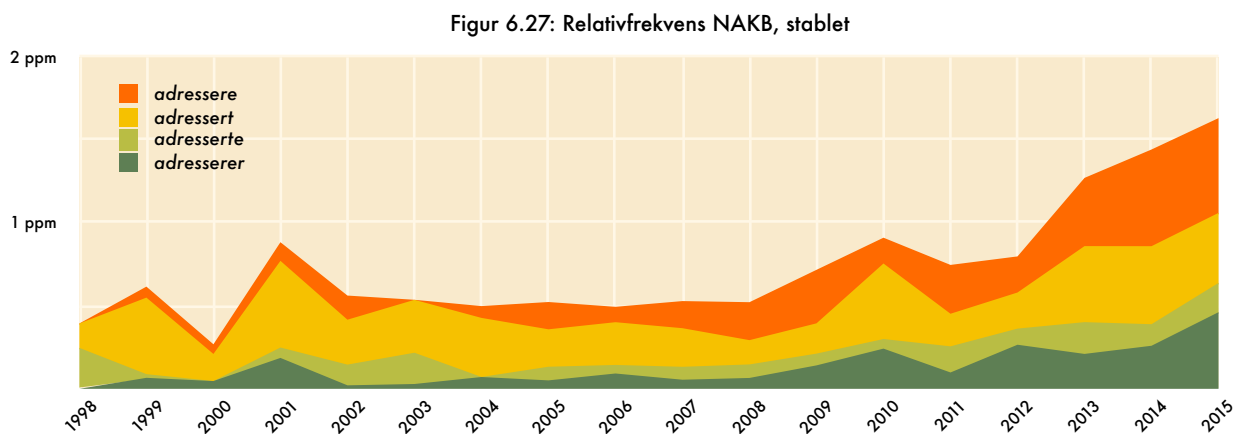
Hvordan har så bruksfrekvensen til denne frasen utviklet seg i mitt materiale? Vi så tidligere (fig. 6.25) at en refleksiv bruk var mest frekvent i den aller tidligste bruken av verbet i norsk. Min kartlegging av den bivalente bruken⁸⁴ i det norske kildematerialet viser lav frekvens i norsk. Inntil helt nylig (2012–13) har brukshyppigheten vært en del av frekvensbånd 4 (0,1–1,0 ppm). Slike ord er ikke en del av dagligtalen, men heller assosiert med noe vi kan kalle en «utdannet diskurs». Ord med denne frekvensen gjenkjennes av de fleste, men kan ofte ha anvendelse begrenset til mer spesialiserte domener og registre enn ord med en høyere frekvens (OED 2017). Jeg mener eksempelsamlingen fra mitt norske grunnlag

⁸³ Denne nominalfrasen er sannsynligvis et fraseologisk oversettelseslån. Det semantiske «fremmedhetskriteriet» må sies å være oppfylt (se kap. 4.4.1), da en elefant knapt kan sies å ha en sentral plass i nordmenns referanseapparat. En kulturelt tilpasset variant kunne kanskje ha vært noe sånt som HVALEN I ROMMET?

⁸⁴ Jeg har kartlagt frekvensen av fire former av verbet ADRESSERE. Passivformen *adresseres* er ikke med fordi den gav svært få treff. Jeg har deretter trukket fra treff hvor preposisjonen *til* opptrer innen fire posisjoner i høyrekonteksten. På denne måten har jeg søkt å isolere en bivalent bruk av verbet.

passer denne beskrivelsen. Som jeg har vært inne på, er ofte bruken begrenset til politikk, samfunn- og næringsliv.

NAKB (fig. 6.27) viser at den bivalente bruken av ADRESSERE (som ikke forutsetter preposisjonsfrase med *til* som kjerne) har tiltatt fra 0,4 ppm i 1998 til 1,6 ppm i 2015. Min kartlegging viser her et trendbilde med en stabil hyppighet fram til rundt 2008. Herfra øker frekvensen fram mot 2015. Hvis vi ser på hvilke former som utgjør hoveddelen av økningen, er det tydelig at det er infinitivsformen *adressere* og presensformen *adresserer*.

Kan dette fortelle oss noe videre om hvilken betydning som dominerer i denne utviklingen? Jeg har undersøkt hvilke appellativer vi finner hyppigst i kollokasjon med de forskjellige formene av ADRESSERE i 2015⁸⁵. Alle former hadde enten *problemet*, *problemer*, *utfordringene* eller *utfordringer* som mest vanlige kollokatorer. Dette tyder på samtlige former av verbet i 2015 er mest brukt i betydning (c), «bringe på bane; ta opp; behandle; gripe an». Ut i fra mine eksempler fra konkordansen kan det imidlertid se ut som om en større andel av bruken av denne betydningen er med infinitivs- eller presensform.

En annen måte å undersøke hvilken bruk som dominerer, er stikkprøven av 100x2 tilfeldige eksempler fra kildematerialet NAKB og NWB for 2015.⁸⁶ Resultatene var at 56,5 % av betydningene var (c), 27 % var (a), 12 % (b) og 4,5 % var andre betydninger (fig. 6.28).

I sum mener jeg den diakrone utviklingen av den bivalente bruken av verbet, samt kollokasjons- og betydningskartleggingen, indikerer følgende i mitt norske materiale: Den bivalente bruken av verbet ADRESSERE har økt i hyppighet siden rundt 2008, og det er

⁸⁵ Treff innen fire posisjoner i høyrekonteksten for ADRESSERE i NWB. All bruk er regnet med, også trivalent bruk med preposisjonsfrase som utfylling til verbet.

⁸⁶ All bruk er regnet med, også bruk med preposisjonsfrase som utfylling til verbet.

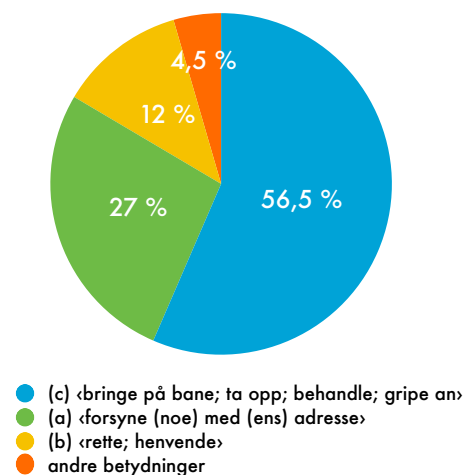

sannsynlig at volumet i økningen hovedsaklig består av betydning (c), eksemplifisert i konkordansen.

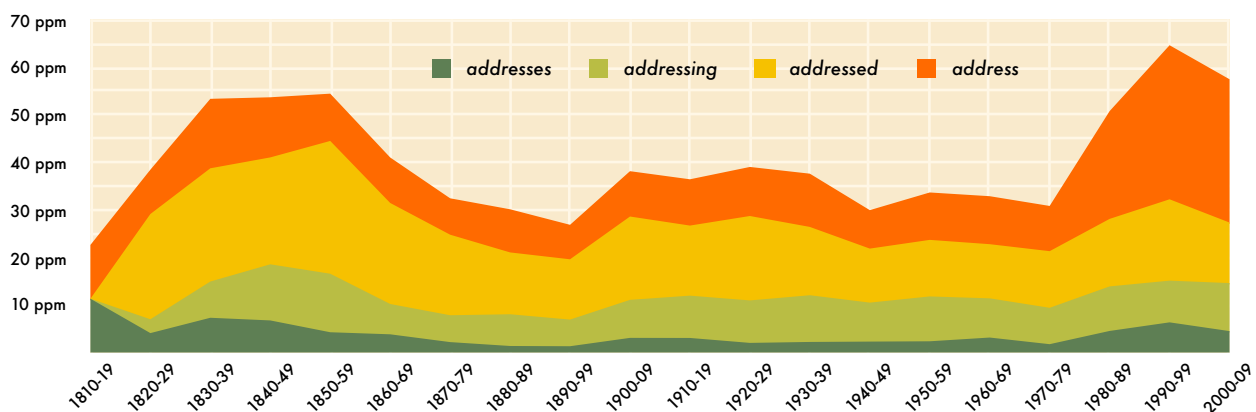
Hva skyldes det at denne bruken (c) kom inn i språket vårt på slutten av 80-tallet, og har vist en økende brukstendens, i hvert fall siden 2008? Kan det tilskrives påvirkning fra engelsk, som Språkrådet og Aftenpostens Hegge mener? La oss se på hvordan den bivalente, eller toverdige, bruken av verbet ADDRESS⁸⁷ har utviklet seg i mitt engelske materiale (fig. 6.29)

Det første vi kan legge merke til er hvor mye mer vanlig dette verbet er i engelsk enn i norsk. Det ligger innenfor frekvensbånd 6 (10–100 ppm), som utgjør 1 % av alle ord i engelsk. Her ligger for eksempel adjektiver for grunnfargene⁸⁸ (OED 2017). Det har gått fra å være over 100 ganger vanligere (NB N-gram/COHA) til rundt 70 ganger vanligere i engelsk enn i norsk i perioden 2010–14/15 (NAKB/COCA). Når det gjelder den diakrone utviklingen – trendbildet – ser vi to topper med ca. 140 års mellomrom.⁸⁹ Selv om begge toppene strekker seg mot omkring 55–65 ppm, er det allikevel en viktig forskjell mellom dem. Av figuren ser vi 1800-tallstoppen hovedsaklig skyldes fortidsformen *addressed*. Volumet i toppen på slutten av årtusenet utgjøres av infinitivs- og imperativsformen *address*. Nærmere undersøkelser av eksempler på den bivalente bruken av *addressed* fra perioden på midten av 1800-tallet i COHA viser

Figur 6.28: Betydninger av ADRESSERE, NAKB og NWB, 2015

Figur 6.29: Relativfrekvens i COHA, stablet

⁸⁷ Jeg har her kartlagt frekvensen av former av verbet ADDRESS. Jeg har deretter trukket fra treff hvor preposisjonen *til* opptrer innen fire posisjoner både i venstre- og høyrekonteksten. På denne måten har jeg søkt å isolere en bivalent bruk av verbet i engelsk.

⁸⁸ Unntakene er svart og hvit, som er mer frekvente.

⁸⁹ Disse to toppene kommer på midten av 1800-tallet og på 1990-tallet.

substantivfrasene beskriver mennesker. Det kan eksempelvis være pronomener, som *him*, *her* eller *them*, appellativer som *the man*, *the citizens* eller *the public*, eller proprier. Dette viser at 1800-tallstoppen av denne bruken av verbet i engelsk må kunne sies å tilskrives denne betydningen (OED):

(d) **address:** *trans.* To direct spoken words to (a person); to speak directly to.

På norsk er denne betydningen ved 2018-revisjonen også lagt til i NAOB. Den utgjør omkring 4 % av betydningene ADRESSERE brukes med i mitt materiale i 2015:⁹⁰

(d) **adressere:** henvende seg til; tale til

Når det gjelder den andre toppen på 1990-tallet i det engelske materialet, er det rimelig å regne med at økningen i frekvens hovedsaklig skyldes betydning (c) fra OED, som er nærsynonymt med det norske «bringe på bane; ta opp; behandle; gripe an». Dette kan understøttes med at materialet fra COCA i perioden 1990–2017 viser⁹¹ at de mest vanlige appellativkollokatorene for ADDRESS var *issues*, *problem*, *issue*, *problems* og *concerns*. Som jeg også indikerte fra det norske materialet, som kollokasjonskartleggingen viser, og som dermed figur 6.29 også indikerer, opptrer betydning (c) oftere med formene *address* eller *addressing*.

Ut i fra min gjennomgang her, mener jeg det er rimelig å hevde at jeg har påvist en økning av betydning (c), med en bivalent, toverdig, bruk av verbet, både i det engelske og det norske materialet. I engelsk ser det ut til at den begynner på 70-tallet (fig. 6.30), og i norsk ser den ut til å begynne rundt 2008 (fig. 6.27, 6.31).⁹² Dette gir en tidsforskyvning på rundt 30 år. Denne bruken i engelsk flatet litt ut på 90-tallet, for å så tilta mer og mer i bruk utover 2000-tallet (fig. 6.30). Det er interessant å merke seg at verbet i denne betydningen aldri før er brukt så mye i engelsk som i dag (109,6 ppm i 2015–17).

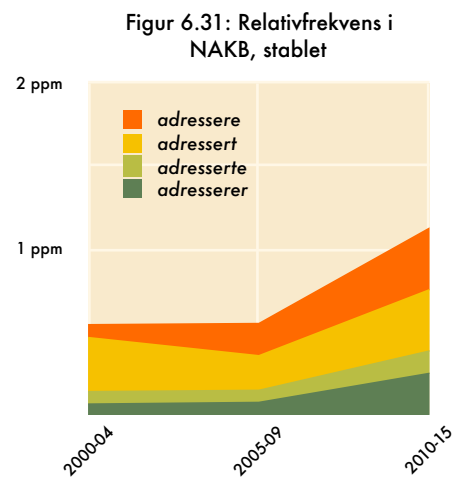
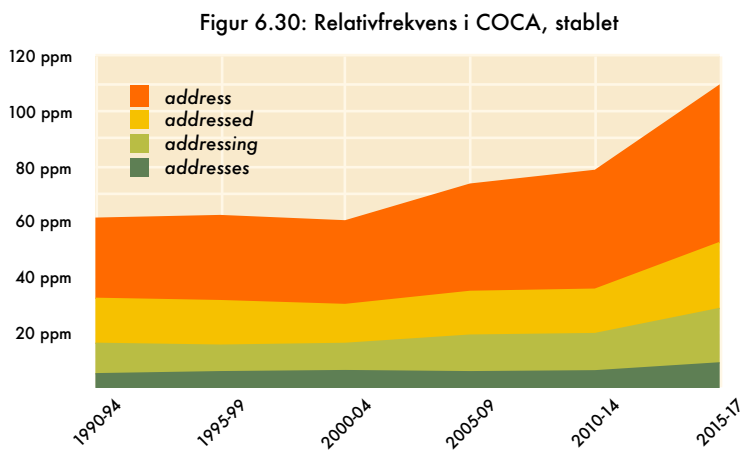
Hvilke argumenter har jeg til støtte for påstanden om at bruken av ADRESSERE som vist i konkordansen er et resultat av påvirkning fra engelsk, og altså et lån? For det første, er denne bruken belagt nesten 150 år tidligere i skriftlig engelsk enn i norsk, noe som sier at retningen for påvirkningen må være fra engelsk til norsk, og ikke omvendt. For det andre, har denne bruken av verbet en mye høyere frekvens i engelsk enn i norsk. Bruken er relativt vanlig i engelsk, mens den i norsk er mer sjelden, og til en viss grad bundet til en mer spesialisert

---

⁹⁰ NWB, 2015. Inkludert i figur 6.28 under *andre betydninger*.

⁹¹ Treff innen fire posisjoner i høyrekonteksten for ADDRESS i COCA. All bruk er regnet med, også trivalent bruk med preposisjonsfrase som utfylling til verbet.

⁹² Siden det engelske verbet er så mye mer frekvent enn det norske, er ikke skalaen på figurene i samme størrelsesforhold, da utviklingen i figur 6.31 ville vært vanskelig å se.

diskurs. For det tredje, har jeg påvist tiltagende frekvensutviklinger i de to kildematerialene som har likhetstrekk. Den engelske utviklingen løper omkring 30 år forut for den norske. For det fjerde, har vi formlikhet i tillegg til nær-synonyme betydninger i ADRESSERE og ADDRESS.

Dette siste argumentet bringer på bane det faktum at begge disse formene et resultat av språkkontakt med fransk. Kan det derfor allikevel vise seg at det ikke er noen sammenheng mellom betydningsutviklingen av disse verbene i engelsk og norsk, til tross for de lignende trendbildene? Hva er sannsynligheten for at det kan være parallelle utviklinger?

For å forsøke å gi et svar på dette, vil jeg vende tilbake til verbvalensen og muligheten for underforståtte utfyllinger til verbet, som diskutert tidligere om betydning (a). Det er interessant å merke seg at OED legger betydning (c) under hovedbetydningen <to turn or orientate (something); to turn to face, confront>. Det må kunne hevdes at denne har semantiske likhetstrekk med betydning (b) fra NAOB, <rette; henvende>. Her brukes verbet, som tidligere vist, trivalent, med en nominalfrase og en preposisjonsfrase som utfylling til verbet. Denne betydningen har også en refleksiv bruk som strekker seg nesten 300 år tilbake i tid i skriftlig norsk (dansk). Her vil den utfyllende nominalfrasen være det refleksive pronomenet *seg*. Dermed mener jeg det er mulig å se en tydelig forbindelse mellom denne bruken på norsk og den nye bruken (c) fra 1987. Som et tankeeksperiment mener jeg vi kan sammenligne betydning (b) og (c) på denne måten, hvor begge tolkes trivalent:

- (b) ?De adresserte seg til spørsmålet
- (c) De adresserte [seg] [til] spørsmålet

I den siste betydningen er det refleksive pronomenet og preposisjonen underforstått. I denne tolkningen vil de ha samme semantiske struktur med to utfyllinger til verbet i tillegg til subjektet. Hvis det er slik at bruk (c) i norsk er en entydig utvikling fra (b), må dette kunne hevdes å være et argument *mot* at ADRESSERE, slik det brukes mest i dag, er fra engelsk.

Når det er sagt, er det flere forhold som svekker dette argumentet. For det første, kan det nok innvendes at det ikke er dekning for å hevde at (c) *egentlig* er trivalent, når man må påstå at så mye ikke er eksplisitt uttrykt. For det andre, har jeg ikke noe belegg for at (b) brukes slik eksemplet over viser. Bruk (b) forutsetter en kommunikasjonsprosess hvor mottaker er noe som representerer levende vesener, og ikke et objekt, som *spørsmålet*. For det tredje, kan ikke tolkning (c) sies å omfatte hele betydning (c) slik den er beskrevet i oppslagsverk og slik bruken fremstår i mitt materiale. Den mangler den aktive komponenten som ligger i å *behandle, gripe an, eller løse* noe. Selv om jeg mener at tankeeksperimentet viser et slektskap mellom betydningene, synes det tydelig at betydningsinnholdet som dreier seg om kommunikasjonsprosessen mellom avsender og mottaker har blitt svekket – for ikke å si borte – i den moderne bruken av ADRESSERE. For det fjerde, må det anses som svært usannsynlig at en bruk som nærmest har forsvunnet ut av språket for 240 år siden (fig. 6.25) skulle være opphavet til en utvikling som ender med en ny bruk som blomstrer opp rundt årtusenskiftet. Et siste argument mot en parallell utvikling er beskrivelsen av betydningen i annen skandinavisk referanselitteratur fra land som også er i kontakt med engelsk.

En parallell utvikling er altså svært vanskelig å argumentere for. Dermed mener jeg at andre argumenter må telle sterkere. Den relativt nye bruken (c) av verbet ADRESSERE jeg ser i mitt norske materiale må derfor kunne sies å høyst sannsynlig være et lån fra engelsk, en anglisisme.

Som jeg har gjort rede for, utgjør altså selve lånet fra kildespråket til mottakerspråket i dette tilfellet en ny betydning. Her ser vi ingen nydanning av ord- eller fraseologisk materiale og lånet må kunne kalles et *betydningslån*. Det synes også tydelig at dette heller ikke i dette tilfellet er en helt løsrevet og annerledes betydning som legges til de ADRESSERE hadde fra før. Det kan argumenteres med at man i den nye bruken av verbet *retter* fokus mot et område, i den hensikt å behandle eller løse noe. Dermed kan det her hevdes at vi egentlig igjen låner en *betydningsutvikling* fra engelsk. I dette tilfellet mener jeg det også er tydelig at andre semantiske forhold, som *valensmønstre*, overføres.

6.1.5 Tilfellestudie V: *Feile*

I norsk kan vi regne FEILE som to forskjellige verb. De er beslektet, og har riktignok samme etymologi, men bøyes forskjellig og har forskjellig tonemrealisering i presens. Det verbet jeg *ikke* vil fokusere på, er det toverdige verbet vi i dag vanligvis forbinder med sykdom – *det å feile noe*. Dette er en utvikling fra <mangle> (NAOB). Til behandling i denne tilfellestudien er

betydningen som kan knyttes til «gjøre feil» eller «mislykkes» e.l., som bøyes *feilet* i preteritum og perfektum partisipp, og som har tonem 2 i presens. Siden disse verbene har samme opphav, mener jeg det kan argumenteres med at begge kan knyttes til grunnbetydningen «være eller bli mangelfull», som er første innførte hovedbetydning i OED.

Verbet har vi fra nedertysk FEILEN, som har fått det fra fransk FAILLIR, som igjen har det fra det latinske FALLERE (BMO , NAOB). Ordets historiske vandringer har resultert i to ulike verb i norsk med samme latinske opphav – FEILE og FALLERE.⁹³

Bruken av FEILE i norsk er blant annet kjent gjennom det faste uttrykket DET ER MENNESKELIG Å FEILE,⁹⁴ som må kunne sies å gi verbet andektige konnotasjoner knyttet opp til menneskenaturen. Når en datamaskinen gir beskjed om at installasjonen, oppdateringen eller innloggingen *feilet*, har den da avslørt seg som moralsk utilstrekkelig eller – rett og slett – menneskelig? Dette er selvfølgelig et spøkefullt retorisk spørsmål. Forklaringen ligger i andre betydninger, en betydningsutvikling, eller muligens – *et lån*. La oss se på en eksempelsamling fra materialet mitt:⁹⁵

- 5-1 Saa at al Himmel oc Jord skal undergaa / før end dette Raad skal glippe eller feile (*En Predicken* [...] ⁹⁶, bok, 1570)
- 5-2 [...] den som førte nasjonen inn i krigen i Vietnam og feilet i å bringe krigen til en slutt. (*Arbeiderbladet* 10.08.1968, s. 2)
- 5-3 [...] over at de nordisk landene feilet i å ta det initiativet alle regnet med ville komme. (*VG* 17.11.1975, s. 7)
- 5-4 Til bæreselen trengte man materialer som «feilet» når det skulle [...] (*Dagsavisen Arbeiderbladet* 25.10.1997, s. 42)
- 5-5 Vi ville nok fått kritikk hvis prosjektet feilet. (*VG* 07.08.1998, s. 12)
- 5-6 Mens 'Forever'-albumet til Spice Girls feiler miserabelt på salgslistene rundt i verden antyder gruppa nå [...] (*Dagsavisen* 17.11.2000, s. 25)
- 5-7 Landslagslege NN skjønner ikke at John Carew har feilet den medisinske testen i Fulham (*Dagbladet* 08.01.2002, s. 28)
- 5-8 [...] Filmen er full av gode intensjoner, men feiler med et sammensurium av klisjeer [...] (*VG* 03.05.2002, s. 48)
- 5-9 [...] det er mulig å få enhver vest til å feile en test, sier forskningssjef [...] (*Aftenposten* 09.11.2003, s. 20)
- 5-10 Belfast-avtalen er død; den har feilet; den er borte, fastholder han. (*Klassekampen* på nett 04.05.2005)
- 5-11 [...] fordi sektornæringene feiler med å ivareta naturmangfoldet. (*Dagbladet* 12.07.2008, s. 50)

⁹³ FALLERE har kommet til norsk gjennom italiensk (NAOB). Det er interessant å merke seg at FALLÉRA også var et ord i norrønt (fra latin) som hadde disse betydningene: 1. «fare med svik; svike». 2. *fallérast*, «ta i miss, ta feil; misgjøre [forse] seg; gleppe» (Heggstad et al. 2008).

⁹⁴ SAOB oppgir uttrykket til å stamme fra Marcus Tullius Cicero, og altså en del av vår felles vestlige kulturarv.

⁹⁵ Eksempel 5-1, 5-2, 5-4 og 5-6 er hentet fra NBNB den 03.04.2018, eksempel 5-5, 5-8, 5-11 og 5-13 er hentet fra NAKB den 01.04.2018 og eksempel 5-3, 5-7, 5-9, 5-10, 5-12, 5-14 og 5-15 er hentet fra Atekst den 31.03.2018.

⁹⁶ Bokens fullstendige tittel er *En Predicken som vaar vdi Erlig oc Velbyrdig Mands oc strenge Ridders Her Maagens Gyldenstiernis Begræffuelse vdi Kiøbenhaffn på den siætte dag Martij Aar*.

- 5-12 [...] om du feiler et oppdrag er det ikke game over. (*gamer.no* 29.11.2011)
- 5-13 Ambisjonen om at skolen skal utjevne sosiale forskjeller har feilet ettertrykkelig. (*Dagens Næringsliv* på nett 15.06.2012)
- 5-14 [...] at de blågrønne har feilet helt katastrofalt [...] (*Tønsberg Blad* på nett 30.12.2015)
- 5-15 Til tross for at korianderurten feilet, så feilet ikke krydderet. (*bramat.no* 15.04.2017)

Som eksempel 5-1 viser, kan jeg belegge dette verbet i mitt materiale for første gang i skriftlig norsk i 1570. Det er altså et ord som har vært en del av språket lenge. Bruken av dette verbet er ikke, så vidt jeg har kommet over, vært diskutert som en anglisisme tidligere. For å begynne undersøkelsen av en eventuell forbindelse til engelsk vil jeg sammenligne forekomstene av FEILE i konkordansen med bruk av det engelske FAIL.

Det eldste belegget mitt (5-1) tolker jeg til å falle under den første hovedbetydningen i OED, *⟨to be or become deficient⟩*, og da spesielt:

- (a) To prove deficient upon trial. †Of fighting men: To give way (before an enemy). Of a material thing: To break down under strain or pressure (arch.). Of a rule, anticipation, sign: To prove misleading.

Denne bruken kan belegges i OED til før 1400-tallet. Som jeg var inne på, er dette en gammel betydning som kan hevdes å ha semantiske fellestrekk med begge verbene vi har i moderne norsk. Sånn sett er det ikke en bruk jeg skal undersøke her, men jeg mener det er naturlig å ha den med som et første belegg.

OED oppgir flere betydninger under hovedbetydning III, *⟨to fall short in performance or attainment⟩*, som kan sies å tilsvare bruken av resten av eksemplene i samlingen:

- (b) *intr.* To make default; to be a defaulter; to come short of performing one's duty or functions.
- (c) *intr.* To be unsuccessful in an attempt or enterprise. Const. *to* with *inf.*; also *in*. Said of persons; occasionally of the means.
- (d) Of an action, design, etc.: To miscarry, not to succeed.
- (e) *trans.* To be unsuccessful in (an examination).

For å begynne med (b), så mener jeg eksempel 5-11 og 5-14 i konkordansen kan tolkes til å reflektere denne betydningen. Her har vi et personlig subjekt som ikke strekker til i sin oppgave eller funksjon, og bruken konnoterer moralske sider ved menneskenaturen. Den påpeker en feilbarlighet, det å ha *mangler*. Dermed kan vi se forbindelsen til det andre verbet, det å *feile noe*. Syntaktisk er verbet intransitivt – det tar ikke objekt. Sagt med semantiske begreper, er verbet *enverdig*, eller *monovalent* – det har ingen valensbundne ledd som utfylling til verbet. Preposisjonsfrasen *med å ivareta naturmangfoldet* (5-11) og adverbfrasen

helt katastrofalt (5-14) er altså et frie adverbialer. I norsk er betydningen (NAOB) eksemplifisert med DET ER MENNESKELIG Å FEILE og innført som:

- (b) **feile:** handle uriktig, galt; begå feiltrinn

Denne betydningen er belagt fra 1340 i skriftlig engelsk (OED), og med bakgrunn i alderen på ordspråket, er det grunn til å anta at den er gammel også i norsk. Jeg har belagt den i mitt materiale til 1817:

5-16 [...] at Overretten har feilet i denne Dom, at den altsaa er, efter mine Begreper, uretfærdig [...] (*Det Norske Nationalblad* 23.06.1817, s. 29)

Jeg finner bruken også i svensk (SO) og dansk (ODS) referanselitteratur:

- (b) **fela:** göra sig skyldig till fel, särsk. i fråga om uppträdande synda
- (b) **fejle:** afvige fra ell. forsynde sig imod det rigtige; handle ell. tænke urigtigt ell. ufuldkomment; begaa fejl

Når det gjelder bruk (c), mener jeg 5-2 og 5-3 er eksempler på denne. Semantisk sett, har disse eksemplene et personlig subjekt og et form for forsøk eller en oppgave som ikke har lykkes. Med denne bruken krever heller ikke verbet noen utfylling, og er monovalent. Syntaktisk er peposisjonsfrasene *i å bringe krigen til en slutt* (5-2), *i å ta det initiativet alle regnet med ville komme* (5-3) frie adverbialer. I norsk (BMO) er denne betydningen illustrert med frasen PRØVE OG FEILE, og innført i som:

- (c) **feile:** gjøre feil, mislykkes

OED oppgir denne bruken også til å være belagt fra 1340 i skriftlig engelsk. I mitt norske materiale har jeg et belegg fra fotballens verden, fra en av Branns hjemmekamper i 1920:

5-17 Bergstad spillet meget bra men han feilet meget i skuddene (banens skyld). (*Bergens Tidene* 02.06.1920, s. 5)

I svenske (SAOB) og danske (DDO) ordbøker er også denne bruken registrert:

- (c) **fela:** begå fel
- (c) **fejle:** gøre noget forkert; begå fejl

Det er ellers interessant å merke seg at SO kobler denne betydningen til sport, og spesielt hestesport:

- (c) **fela:** göra sig skyldig till fel, spec. om tävlingshäst

Mitt første belegg av denne betydningen (5-17) er også sportsrelatert, og stikkprøven av bruken av FEILE i NAKB fra 2015 knytter om lag halvparten av tilfellene opp mot sport, med en overvekt av hestesport.

Betydning (d) har upersonlig subjekt, og OED oppgir den til å gjelde en prosess eller handling (*action*), eller en utforming av noe, en konstruksjon (*design*). Flesteparten av eksemplene i min samling viser denne bruken – både 5-4, 5-5, 5-6, 5-8, 5-10, 5-13 og 5-15. Syntaktisk er det en intransitiv bruk – altså et, semantisk sett, monovalent verb. Som eksemplene viser kan en *utforming* eller *konstruksjon* som subjekt være både abstrakter (5-5, 5-10, 5-13) og konkrete (5-4, 5-6, 5-8, 5-15). Vi finner denne bruken beskrevet i norsk referanselitteratur (NAOB) slik:

(d) **feile**: svikte; slå feil; mislykkes; gå galt

Dette er riktignok en videre betydning enn den engelske, og vil kunne omfatte både bruk (c) og (d) fra OED, da den ikke skiller mellom personlig og upersonlig subjekt. I engelsk er første bruk datert til rundt 1394 (OED). Denne bruken er gammel også i norsk. Jeg har et belegg i mitt materiale fra 1764:

5-18 Men det har tillige bemæstred sig heele Europæ forsømte Handel. Det har fejlet for de andre.
(*Norske Intelligenssedler* 04.04.1764, s.6)

Jeg kan ikke se at en bruk som åpner for upersonlig subjekt er beskrevet i noen av mine svenske oppslagsverk. Det er det derimot i DDO:

(d) **fejle**: gå galt; mislykkes; slå fejl

I eksempel 5-4 finner vi bruken av anførselstegn. Dette er en pragmatisk distansemerking som kan tyde på at denne bruken ikke er psykologisk integrert i språket (se kap. 4.4.3). Siden bruken med upersonlig subjekt har en lang historie i norsk, mener jeg bruken av anførselstegn i denne relativsetningen *kan* skyldes at subjektet er et konkret appellativ (*materialer*), og at dette oppleves som uvanlig på norsk. Dette kan understøttes av referanselitteratur, som, i den grad denne har eksempler på upersonlig subjekt, kun viser abstrakter som subjekt i denne betydningen (NAOB). Jeg har heller ikke i mitt materiale klart å finne gamle belegg på bruken av FEILE med konkrete appellativer som upersonlig subjekt.

Den siste bruken jeg finner eksempler på i konkordansen, gjelder betydning (e) fra OED. Syntaktisk er dette en transitiv bruk. Semantisk sett, krever verbet ett ledd som utfylling utover subjektet – det er toverdig, eller bivalent. Eksemplene 5-7, 5-9 og 5-12 må sies å vise

denne bruken. At et verb som normalt er intransitivt i noen tilfeller står med objekt, beskriver *Norsk referansegrammatikk* for «i mange tilfeller en ny utvikling, og [at] bruken kan virke noe avvikende» (1997, 665). Det slår meg at man ved å legge til en preposisjon etter verbalet vil få en konvensjonell, intransitiv variant av samme bruk:

5-12 [...] om du feiler et oppdrag er det ikke game over. (*gamer.no* 29.11.2011)

5-12b [...] om du feiler i et oppdrag er det ikke game over.

Man kan riktignok ikke hevde at det semantiske innholdet er nøyaktig det samme. I det autentiske sitatet 5-12 viser verbet en toverdlig egenskap, ved at handlingen (*feiler*) til subjektet (*du*) virker inn på objektet (*et oppdrag*). I eksempelet med preposisjonsfrase viser det enverdige verbet til en prosess (*feiler*) som skjer med subjektet (*du*).⁹⁷ Den transitive måten å bruke verbet på er ikke innført i noen av mine norske referanseverk, ei heller i mine svenske eller danske ordbøker. Ut i fra beskrivelsen fra OED og eksemplene fra samlingen over, mener jeg at nær-synonyme uttrykk på norsk vil være *ikke klare* eller *ikke bestå*. Denne transitive bruken er beskrevet i skriftlig engelsk fra 1906 (OED), og den virker ung mitt norske materiale. Jeg har ikke klart i belegge den tidligere enn 2002 (5-7).

I eksempel 5-6, 5-13 og 5-14 ser vi konstruksjoner hvor adjektiver er brukt som modifierende adverb (*feiler miserabelt*, *feilet ettertrykkelig*, *feilet helt katastrofalt*). Slike konstruksjoner er heller ikke nye på norsk:

5-19 Han har feilet stort, det er sandt [...] (*Stavanger Aftenblad* 07.05.1907, s. 4)

Allikevel mener jeg at bruken av adjektivet MISERABEL som adverb må sies å være svært uvanlig⁹⁸ i norsk. I engelsk, derimot, har dette en bruk i frasen FAIL MISERABLY (OED).

Samlingen av eksempler i begynnelsen av kapittelet reflekterer *ikke* hvilke betydninger som er mest brukt i norsk i dag, men er plukket ut for å vise ulike bruk som kan ha likhetstrekk med engelsk. Hvilken bruk var så den mest vanlige i mitt norske materiale i 2015? En stikkprøvekartlegging (fig. 6.32) viser at betydning (c) med personlig subjekt er sterkt dominerende (78,5 %). Andelen av denne betydningen er like i de to korpusene, men det er én forskjell. Som nevnt over, er det i avismaterialet i NAKB er en stor overvekt av sportsrelatert bruk (50 av 78), og da særlig hestesport og fotball. I NWB er dette ikke tilfelle

⁹⁷ Når ett og samme verb kan være transitivt eller intransitivt uten endring i form eller bøyning, kan det være et *ergativt* verb. Dette forutsetter at subjektet for det intransitive verbet er objektet for det transitive (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 668f). Denne bruken av FEILE kan vurderes som «ergativ»: *Du feilet oppdraget* svarer til *oppdraget feilet*. Det kan allikevel ikke kalles et ergativt verb, da subjektet i det intransitive verbet ikke alltid har samme semantiske rollen som objektet i det transitive verbet, *patients*. Ofte har subjektet i det intransitive verbet FEILE rollen som *agens*.

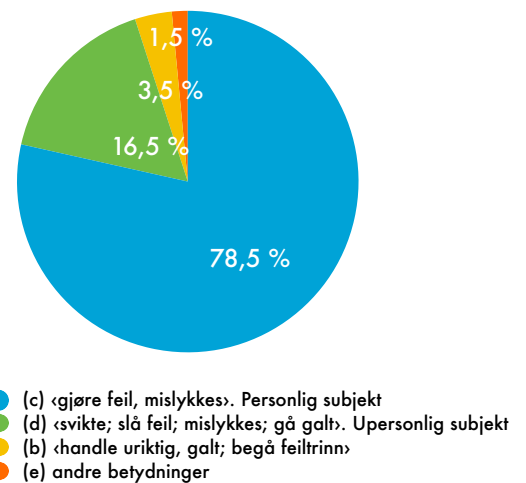
⁹⁸ Søk i NAKB gir totalt 226 treff på nøytrumsformen *miserabelt*. Manuell kontroll viser at kun syv av disse treffene er bruk som adverb. Seks av disse er del av frasen FEILE MISERABELT, og ett av treffene er *bommer miserabelt*.

(6 av 79). Betydning (d) med upersonlig subjekt kommer som nummer to (16,5 %) og betydning (b) som nummer tre (3,5 %). Vi kan forøvrig også legge merke til at den transitive bruken (e) er fraværende, og må anses som svært lite frekvent i norsk.

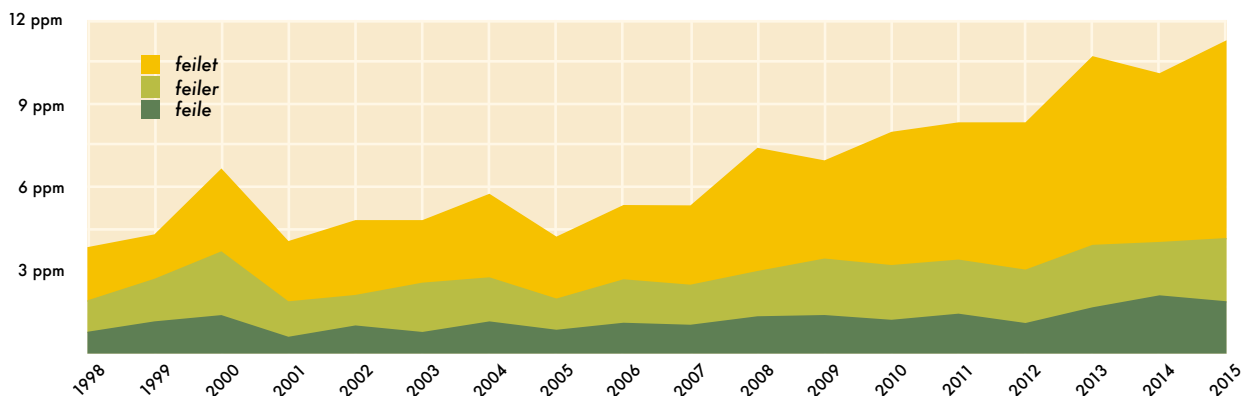
Hvor hyppig forekommer bruken av FEILE i mitt norske materiale? I NAKB hadde det i 2015 en hyppighet på 11,3 ppm. Jeg ser en lignende frekvens på 10,3 ppm i NWB (se tab. 5.2, kap. 5.2.3). Dette betyr at det så vidt kommer innenfor frekvensbånd 6 (10–100 ppm), som viser at det ikke er en del av dagligtale, men heller ikke så sjeldent at det bare har en spesialisert bruk. Den diakrone utviklingen viser en økning fra 3,8 ppm i 1998, med en tiltagende tendens rundt midten av 2000-tallet. Verbformen som står for hoveddelen av økningen er fortid (preteritum eller perfektum partisipp), uten at jeg i dette tilfellet kan knytte den til én spesifikk betydning. Det eneste som virker tydelig gjennom stikkprøvene fra 2015, er at infinitivsformen synes svært sjelden i sportsdiskurs.⁹⁹

Figur 6.33 viser altså at FEILE har kommet en god del mer i bruk i mitt materiale siden 1998. I norsk vil bruk som tilsvarer det engelske FAIL i flere tilfeller parafraseres ut fra kontekst, men det finnes allikevel fraser eller ord som kan karakteriseres som nær-synonyme «rivaler» i norsk. Blant disse finner vi MISLYKKES, GJØRE FEIL, SLÅ FEIL og GÅ GALT¹⁰⁰ fra

Figur 6.32: Betydninger av FEILE, NAKB og NWB, 2015

Figur 6.33: Relativfrekvens NAKB, stablet

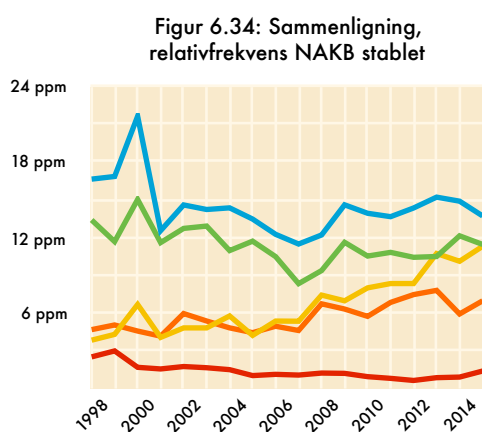

⁹⁹ Ingen av de til sammen 59 tilfellene av bruken i idrettskontekst hadde infinitivsformen av verbet. Stikkprøven er plukket ut av til sammen 200 tilfeldige forekomster fra NAKB og NWB i 2015.

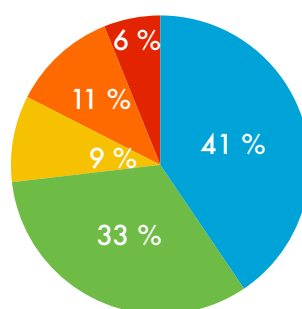
¹⁰⁰ SVIKTE er også oppført som nær-synonymt, men her vil den transitive bruken som dreier seg om å være «upålitelig», «illojal» eller «ikke trofast» mot andre også regnes med, og dette mener jeg i større grad enn de andre «konkurrerende» uttrykkene vil skape et uriktig bilde.

betydningene i ordbokoppslagene. Kan utviklingen av bruken av FEILE fra figur 6.33, relativt sett, kunne sies å «spise» seg inn på noen av disse uttrykkene?

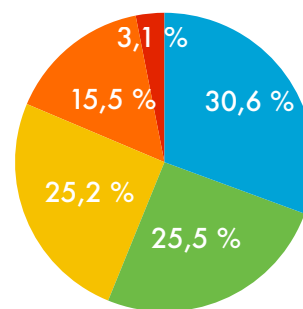
Figur 6.35 og 6.36 viser den relative andelen de forskjellige uttrykkene har av «kaka», med utgangspunkt i relativfrekvensen de har i materialet i 1998 og 2015. Figur 6.34 viser en sammenligning av frekvensen over tid. Alle uttrykkene har *sunket* i bruksfrekvens, unntatt FEILE og GJØRE FEIL, som har *økt*. Av disse har FEILE hatt den klart største økningen, fra 9 % i 1998 til 25,2 % i 2015. I dag (2015) ser det ut til at former av FEILE forekommer like hyppig som former av MISLYKKES. Jeg mener det er nærliggende å tolke figur 6.34, 6.35 og 6.36 som en indikasjon på at FEILE kan ha tatt over noe av bruken til de «konkurrerende» uttrykkene.¹⁰¹ Totalt har bruken av alle disse uttrykkene (alle frekvensene sammenlagt) holdt seg relativt stabil, med en liten økning fra omtrent 41 ppm i 1998 til rundt 45 ppm i 2015.

Figur 6.35: Prosentvis andel i bruk, NAKB, 1998

Figur 6.36: Prosentvis andel i bruk, NAKB, 2015

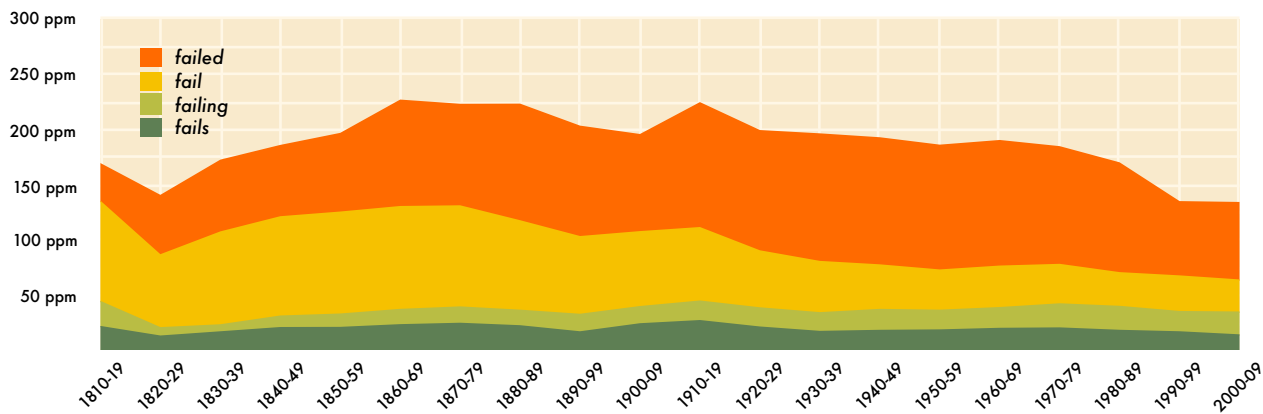

● GÅ GALT ● MISLYKKES ● FEILE ● GJØRE FEIL ● SLÅ FEIL

Kan den være tiltagende bruken i norsk være påvirket av engelsk? For å forsøke på svare på dette, vil jeg først se på frekvensen i mitt engelske materiale. Det vi først kan legge merke til, er at dette verbet er relativt vanlig (fig. 6.37). Frekvensen varierer mellom 227 ppm (1860-tallet) og 135 ppm (2000-tallet). Dette gjør at bruken av FAIL plasserer seg i frekvensbånd 7 (100–999 ppm). Ord med denne hyppigheten utgjør kun 0,18 % av alle ord i engelsk (se tab. 5.1, kap. 5.2.1), og står for mange semantisk grunnleggende konsepter i språket. Eksempler kan være WOMAN, HAND, ANIMAL, SMALL, OLD og GOOD (OED 2017). I engelsk er altså dette verbet en del av dagligspråket.

¹⁰¹ Dette vises tydeligst for bruk med upersonlig subjekt, med en nedgang både i GÅ GALT, MISLYKKES og SLÅ FEIL. Med personsjunkt, som er mest vanlig i mitt materiale, er dette mer uklart. Det at forskjellige parafraseringer og noen typer bruk av SVIKTE ikke er med, gjør bildet mer ufullstendig.

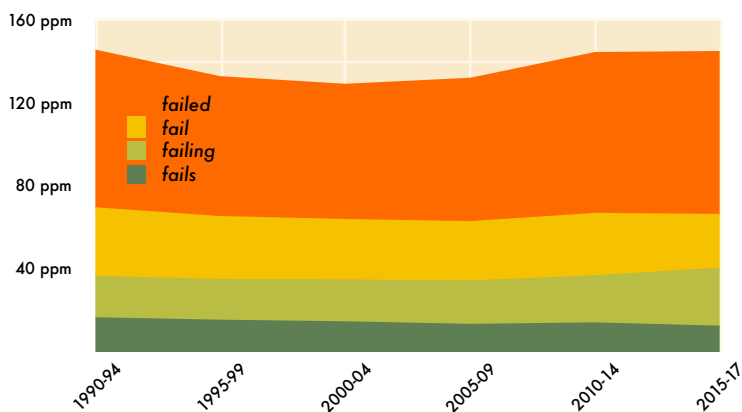
Figur 6.37: Relativfrekvens i COHA, stablet

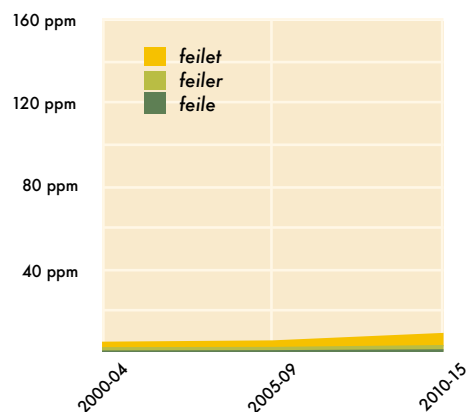
Når det gjelder utviklingen, viser trendprofilen et hovedtrekk med en svakt avtagende bruk fra omkring 170 ppm på 1810-tallet til rundt 135 ppm på 2000-tallet. I mellom finner vi to topper, en fra 1860–1889 og en på 1910-tallet. Den viser også at infinitivs- og imperativsformen *fail* først står for hovedvolumet, men at fortidsformen *failed* utgjør mest av bruken etterhvert. Jeg kan ikke i mitt materiale se at én form av verbet kan knyttes mer til en betydning enn en annen. Figur 6.38 viser en stabil utvikling – en utflating – fra 1990-tallet og fram til i dag.

Det kan *ikke* sies å være noen trekk i selve frekvensutviklingen som kan støtte et argument om at engelsk skulle påvirke utviklingen av den norske bruken. Det finnes to topper av økt engelsk bruk i profilen, men disse ligger relativt langt tilbake i tid – den siste på 1910-tallet. En likhet er at det, relativt sett, er fortidsformen FAILED/FEILET som har vunnet terreng i begge disse kildematerialene. Selv om frekvensen har vært noe dalende, er verbet fortsatt i hyppig bruk i engelsk i dag (145 ppm, se fig. 6.38), og høy frekvens må sies å øke sannsynligheten for at vi kan plukke opp språktrekk fra engelsk. Figur 6.38 og 6.39 vises i samme skala, og illustrerer forskjellen i hvor vanlig dette verbet er i de to språkene.

Figur 6.38: Relativfrekvens i COCA, stablet

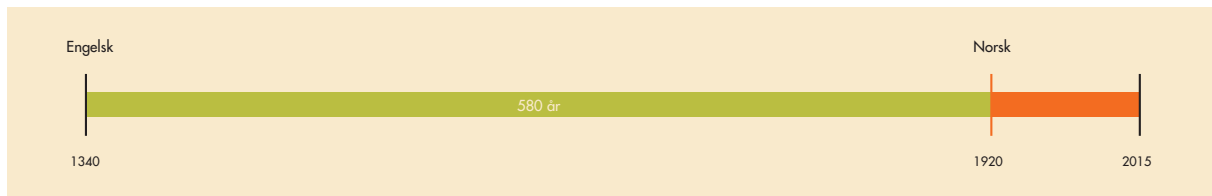

Figur 6.39: Relativfrekvens i NAKB, stablet

I tillegg til dette, hvilke argumenter kan legges til grunn for at én eller flere av betydningen av FEILE er et lån fra engelsk – en anglisisme? For det første, har FEILE og FAIL rent formelle likheter. For det andre, har jeg i min eksempelsamling påvist fem forskjellige betydninger eller betydningsnyanser i norsk som finnes i engelsk. Én av dem ikke er registrert i norsk, svensk eller dansk referanselitteratur. For det tredje, kan følgende hevdes: Siden det er FEILE som øker mest i konkurranse med semantisk lignende uttrykk i norsk og FAIL synes å være det klart mest foretrukne uttrykket i engelsk,¹⁰² kan dette øke sannsynligheten for et lån. For det fjerde, er all engelsk bruk belagt før bruken i det norske kildematerialet mitt. Når det er sagt, virker det som om mye av bruken av FEILE er gammel i norsk, og at min datering begrenses av kildematerialet mitt. To av betydningene, (c) og (e), har jeg riktignok ikke klart å belegge før 1900-tallet.¹⁰³ For det femte, finnes det noen pragmatiske forhold som kan støtte

Figur 6.40: Første belegg av FEILE i betydning (c) <gjøre feil, mislykkes> med personsubjekt

opp under argumentet om et lån. Verbet opptrer i, eller i forbindelse med, fraser som kan være fraseologiske oversettelseslån fra engelsk, som *feilet i å bringe krigen til en slutt* (5-2) (BRING — TO EN AND) eller *feile miserabelt* (5-6) (FAIL MISERABLY). I eksempel 5-4 brukes det anførselstegn som distansemarkør for å signalisere fremmedhet. Eksempel 5-12 er hentet fra et domene – dataspill – hvor språkbrukeren i stor grad blir presentert for engelsk språk.

Selv om disse argumentene kan øke sannsynligheten for et mulig lån, mener jeg at det er vanskelig å konkludere i dette tilfellet. Særlig at bruken av flere betydninger av FEILE er gamle i norsk og at det ikke finnes noen nylig tiltagende brukstendens i engelsk, gjør dette vanskelig. To av betydningene, <gjøre feil, mislykkes> (c) og <ikke klare; ikke bestå> (e), ser ut til å være av noe nyere dato, etter at engelsk har begynt å få økt innflytelse. Den transitive bruken (e) ser ut til å være svært uvanlig i norsk, og eksemplene 5-7, 5-9 og 5-12 kan derfor ikke sies å være representative for bruken av FEILE. For betydning (c) kan følgende scenario tenkes: Denne betydningen har en forbindelse til sport, både gjennom mitt kildemateriale, mitt første belegg og innførselen i svensk referanselitteratur (SO). I løpet av siste del av 1800-tallet

¹⁰² Mine oppslag i OED viser at nær-synonyme betydninger formuleres gjennom parafraaser, og det synes ikke å finnes et ord eller uttrykk med lignende betydningsinnhold som kommer i nærheten av hyppigheten til FAIL i engelsk, jf. figur 6.38.

¹⁰³ Bruk (c) er belagt til 1920 og bruk (e) til 2002 i mitt materiale.

utviklet sport seg i England til en viktig komponent i et samfunn med kortere arbeidsdager og mer fritid. Profesjonell fotball har sitt opphav her (Merriman 2010, 779f). Som nevnt i kapittel 3, mener Gottlieb (2004, 43) at «anglokulturen» påvirket oss gjennom borgerskapets vaner fra begynnelsen av 1900-tallet. Mitt engelske kildemateriale viser et oppsving i bruk fram mot 1910-tallet, og mitt første norske belegg er fra 1920 og fotball. Derfor mener jeg det er *mulig* at betydning (c) kan være lånt inn fra engelsk gjennom sportsuttrykk. Det kan hevdes at dette også kan angi noe av bakgrunnen for forskjellen mellom den mer høystilpregede bruken av verbet og sakstilen i mange nyere eksempler. Idretten kan ha fått bruken av FEILE «ned på jorda», så å si. Dette må forbli en påstand, da jeg her ikke har godt nok grunnlag til å sannsynliggjøre en slik sammenheng.

Dermed må spørsmålet om visse betydninger av FEILE kan sies å være anglismer i dette tilfellet fortsatt stå åpent. De *kan* være betydningslån, men de kan også være uavhengige betydningsutviklinger i norsk.

6.1.6 Sammenfatning av resultater og funn

Jeg vil her sammenfatte de viktigste funnene fra de fem forskjellige tilfellestudiene.

- Det er sannsynlig at bruken av fire av mine fem studieobjekter er lån fra engelsk (anglismer). Dette gjelder GJØRE EN FORSKJELL i betydningen «få (positiv) betydning», NÅR DET KOMMER TIL som diskursmarkør med partikkelverb, STÅ OPP FOR/MOT og ADRESSERE i betydningen «bringe på bane; ta opp; behandle; gripe an»
- Jeg har grunnlag for å kalle GJØRE EN FORSKJELL og STÅ OPP FOR/MOT for *fraseologiske oversettelseslån*. Her danner en morfosyntaktisk kalkering fra engelsk grunnlaget for en ny frase i norsk med en betydning og bruk tilsvarende den engelske. Jeg vil kalle NÅR DET KOMMER TIL og ADRESSERE for *betydningslån*. Disse er allerede integrert i språket som leksikalske enheter, og låner én eller flere nye betydninger. I tillegg synes det tydelig for mine studieobjekter at *pragmatiske funksjoner*, eller andre semantiske forhold, som *valensmønstre*, er egenskaper som overføres fra kildespråket ved innlån.
- Overføring av nye valensmønstre kan åpne for nye syntaktiske tvetydigheter. *Han adresserte spørsmålet til partilederen* betyr to forskjellige ting, avhengig av om verbet er toverdig (ny bruk) eller treverdig (gammel bruk).

- Jeg har ikke god nok empiri til å kunne avgjøre om visse betydninger av FEILE er lån fra engelsk.
- I alle tilfeller, bortsett fra STÅ OPP FOR/MOT, har studieobjektene allerede *før* lånet hatt beslektede betydninger norsk, som i dag også brukes parallelt i varierende grad. Tilfellet NÅR DET KOMMER TIL har fra før hatt en lignende diskursmarkerende funksjon i norsk. Eksistensen av beslektede betydninger og pragmatiske funksjoner gjør det aktuelt å beskrive påvirkningen som lån av *utviklinger* av allerede eksisterende trekk som også finnes i engelsk, for eksempel lån av en betydnings*utvikling*.
- Alle frasene har formelt og semantisk lignende fraser i norsk fra før (tab. 6.41).

Tabell 6.41: Formelt og semantisk beslektede fraser

Innlånte fraser	Eksisterende fraser
GJØRE EN FORSKJELL	GJØRE (NOEN, INGEN) FORSKJELL, GJØRE FORSKJELL PÅ
NÅR DET KOMMER TIL —	NÅR DET KOMMER TIL STYKKET
STÅ OPP FOR/MOT —	STÅ FOR, STÅ IMOT, SETTE SEG OPP MOT, SETTE OPP MOT (HVERANDRE)

- Det er nærliggende å tenke at allerede eksisterende beslektede betydninger, samt allerede eksisterende fraser kan gjøre integreringen av lån enklere, da en ny bruk kan oppleves som variasjon av noe kjent.

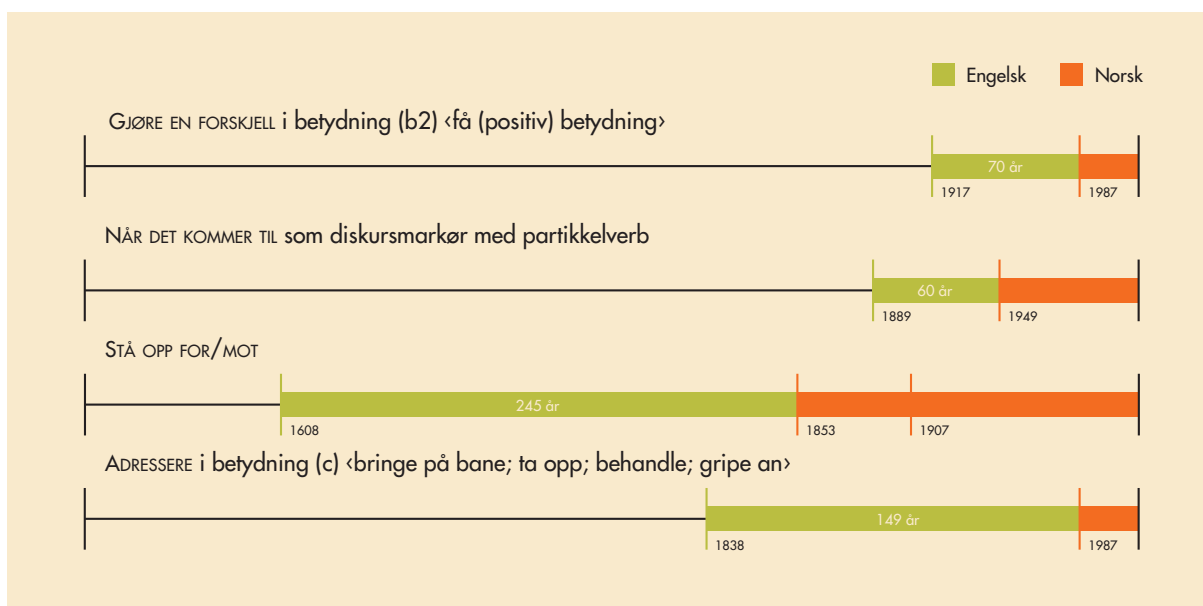
- De skriftlig beleggene av studieobjektene i det norske materialet er eldre enn forventet. Beleggene gjelder ikke nødvendigvis bruken eller betydningen som er mistenkt for å være et lån, men kan gjelde beslektet bruk eller betydning. Bruken som er regnet som lån har alle første belegg fra 1900-tallet, bortsett fra ett fra midten av 1800-tallet (tab. 6.42).

Tabell 6.42: Datering av første skriftlige belegg

Første belegg	Første belegg av lånt bruk	Fraser eller ord
1540	1920/2002?	FEILE
1666	1949	NÅR DET KOMMER TIL —
1723	1987	ADRESSERE —
1832	1987	GJØRE EN FORSKJELL
1853	1853	STÅ OPP FOR —
1907	1907	STÅ OPP MOT —

- Når det gjelder bruken jeg har sannsynliggjort som lån, er gapet i tid mellom første belegg i engelsk og første belegg i norsk er svært variabelt (fig. 6.43).

Figur 6.43: Differanse mellom første belegg i engelsk og norsk

- Alle bruk av studieobjektene har i mitt kildemateriale økt i omfang i perioden 1998–2015, noen i stor grad. I 2015 var NÅR DET KOMMER TIL mest, og ADRESSERE minst brukt (tab. 6.44).

- All bruk jeg har sannsynliggjort som lån viser en tiltagende frekvensøkning i engelsk – en økt popularitet – som løper mellom 30–40 år forut for en tilsvarende norsk «bølge». For NÅR DET KOMMER TIL er det en sterk korrelasjon mellom trendbildene¹⁰⁴ forskjøvet med 30 år.

Måten frasen tiltar kvantitativt i materialene ser svært lik ut.

- All bruk jeg har sannsynliggjort som lån tiltar sterkest i frekvens i mitt materiale fra midten av 2000-tallet eller senere.
- Ingen bruk jeg har sannsynliggjort som lån er beskrevet i BMO, og først inkludert i NAOB januar 2018 eller senere. Bruken er inkludert i dansk referanselitteratur, noe i svensk.
- Den bruken jeg har sannsynliggjort som lån ser ut til å utgjøre klart mesteparten av all bruk av ordene og frasene i materialet i 2015.

Tabell 6.44: Utvikling av relativfrekvens, NAKB

Fraser eller ord	1998	2015
FEILE	3,8 ppm	11,3 ppm
NÅR DET KOMMER TIL —	2,1 ppm	15,8 ppm
ADRESSERE —	0,4 ppm	1,6 ppm
STÅ OPP FOR/MOT —	0,5 ppm	6,6 ppm
GJØRE EN FORSKJELL	0,1 ppm	4 ppm

¹⁰⁴ Korrelasjonskoeffisienten (Pearsons r) er 0,994. Se vedlegg I for en visuell fremstilling av disse.

- For de studieobjektene som har klare nær-synonyme «rivaler» i norsk fra før, ser det ut som disse vinner terreng. De ser ut til å øke i bruk på bekostning av mer etablerte ord og uttrykk. NÅR DET KOMMER TIL øker fra 1% andel av bruken i 1998 til 9% andel av bruken i 2015. FEILE øker fra 9% i 1998 til 25,2% i 2015.

6.2 Oppsummering av kapittel 6

I dette kapittelet har jeg gjennomført den empiriske undersøkelsen og analysert resultatene gjennom fem tilfellestudier. Til dette har jeg brukt en tverrlingvistisk korpusmetode med et stort skriftlig datagrunnlag av autentisk språkbruk. Jeg har vurdert eksempler på bruk av studieobjektene fra kildematerialet opp mot bruk og betydninger beskrevet i engelsk, norsk, svensk og dansk referanselitteratur. I tilfeller med flere mulige betydninger, har jeg søkt å kartlegge de vanligste i 2015. I tillegg har jeg sammenlignet frekvensutviklinger i norsk med tilsvarende autentisk materiale fra engelsk. Hvis det eksisterte semantisk tilsvarende ord eller fraser i norsk, har jeg sammenlignet frekvensutviklingen av disse med det «rivaliserende» mulige lånet. Funnene i de forskjellige tilfellestudiene ble drøftet opp mot utgangspunktet – problemformuleringen – på bakgrunn av begrepsavklaringer og identifikasjonskriterier fra teorikapittelet. Til slutt har jeg presentert en sammenfatning av de viktigste funnene.

7. Avslutning

Utgangspunktet for denne oppgaven var fem ord og fraser. Jeg la i innledningen fram en hypotese om at bruk av disse kan anses som lån fra engelsk, selv om de består av norsk leksikalsk materiale. Hovedproblemformuleringen min var da om disse kunne sies å være anglisismer. Siden de fremstår som norske, ville jeg også undersøke hva som kan sies å være lånt. På grunnlag av dette ville jeg forsøke å kategorisere dem som enten *betydningslån* eller *fraseologiske oversettelseslån*. I tillegg ønsket jeg å se på frekvensutviklingen til de mulige anglisismene i forhold til etablerte nær-synonyme ord og uttrykk i norsk, hvis slike eksisterte.

7.1 Oppsummering og betraktninger

For å nærme meg et svar på problemformuleringen min, skisserte jeg først en kontekst for studien. Dette gjorde jeg ved å greie ut om forskning på området i kapittel 2 og deretter vise til bakgrunnen for engelsk innflytelse på norsk språk i kapittel 3. I den teoretiske drøftingen i kapittel 4 tok jeg utgangspunkt i spørsmålene *hva er lån*, *hva er en anglisisme* og *hva er betydningslån og fraseologiske oversettelseslån*? Disse spørsmålene var nødvendige å bringe klarhet i for å kunne svare på problemformuleringen. De la også føringer for hvilke kriterier som kan benyttes for å forsøke identifisere mine studieobjekter som lån. I kapittel 5 viste jeg hvordan en tverrlingvistisk korpusmetode kan brukes basert på slike identifikasjonskriterier. I den empiriske undersøkelsen i kapittel 6 hadde jeg et stort skriftlig datagrunnlag av autentiske norske tekster. Her vurderte jeg tilfeller av de mulige lånene opp mot bruk og betydninger i engelsk, norsk, svensk og dansk referanselitteratur, og sammenlignet frekvensutviklinger i norsk og engelsk materiale. Den kvantitative utviklingen i norsk ble også sammenlignet med utviklingen av semantisk tilsvarende etablerte ord og uttrykk i norsk, der dette var mulig.

Før jeg kommer til svaret på spørsmålene i problemformuleringen, vil jeg ta opp noen betraktninger rundt funn jeg har gjort underveis. Den forutinntatte forestillingen om at noe må være et lån fra engelsk, basert på synkrone forhold, som tverrlingvistisk likhet i form, innhold og funksjon, viser seg å ikke holde som argument alene. Bildet er mye mindre svart-hvitt enn ved første intuitive øyekast.

For det første, har undersøkelsen vist at disse ordene og frasene har flere typer bruk – de brukes med ulike betydninger og betydningsnyanser. Noe av dette kan være lån, mens annen bruk – ikke. For det andre, har jeg vist at flere av disse betydningene kan belegges en god del lenger tilbake i tid enn jeg hadde regnet med i utgangspunktet. Dette gjelder spesielt

frasene, hvor inntrykket mitt før studien var at de måtte ha unge røtter i norsk. Når dette er sagt, er bruken jeg regner som lån først påvist på 1900-tallet, bortsett fra STÅ OPP FOR (1853). I tillegg viste utviklingen i frekvens at de aktuelle betydningene av ordene eller frasene at de først har tiltatt markert i bruk fra rundt midten av 2000-tallet. Dette var tiåret da den digitale verden virkelig ble en del av hverdagen vår, og, som jeg tok opp i kapittel 3, må den teknologiske utviklingen sies å forsterke innflytelsen fra engelsk som verdens *lingua franca*.

En annen faktor som gjør bildet av eventuelle lån av fraser mer sammensatt, er eksistensen av formelt og semantisk lignende uttrykk som allerede er integrert i norsk. Alle de aktuelle frasene i undersøkelsen kan sies å ha slike. Når det gjelder selve integreringsprosessen fra et språkbrukerperspektiv, kan slike fraser tenkes å bidra til at nye lån lettere «glir» inn i språket, fordi en ny bruk kan oppfattes som variasjonen av noe kjent.

Dette bringer også spørsmålet om betydningsutviklinger på banen, og om disse eventuelt kan sies å være isolert til hvert enkelt språk – og altså parallelle – i stedet for lån. Jeg har vist at eventuelle lån må sies å være utviklinger av betydninger som allerede eksisterer for formelt identiske fraser eller ord, bortsett fra FOR STÅ OPP FOR/MOT. Derfor mener jeg et hovedfunn i denne studien er følgende: Det er aktuelt å karakterisere visse anglismer som lån av betydningsutviklinger, utløst av populariteten av tilsvarende utviklinger i engelsk. Sagt på en annen måte, mener jeg man kan hevde at en viss betydningsutvikling i engelsk katalyserer en lignende utvikling i norsk gjennom økt bruk i engelsk. Dette faller fortsatt innenfor arbeidsdefinisjonen min for *lån*, idet betydningsutviklingen i dette tilfellet må kunne anses som et element som kommer fra engelsk. I henhold til anglismedefinisjonen min, vil dette også kunne kalles en *anglisme*, idet det er en utvikling som er *inspired or boosted by English models*. Kan det allikevel være at disse utviklingene ikke er forbundet – at de er isolerte *parallelle* utviklinger? Jeg har påpekt to forhold i tillegg til at bruken er svært lik, som jeg mener taler *mot* dette. Den første er at frekvensutviklingene som kan knyttes til visse betydninger i flere tilfeller er svært like, og at en slik utvikling i engelsk løper 30–40 år forut for utviklingen i norsk. Den andre er at nær-synonyme betydninger for mine antatte lån er beskrevet også i dansk eller svensk referanselitteratur, eller begge steder.

Så til konklusjonen på hovedspørsmålet mitt. Jeg mener at jeg gjennom denne studien har sannsynliggjort at GJØRE EN FORSKJELL i betydningen ⟨få (positiv) betydning⟩, NÅR DET KOMMER TIL som diskursmarkør med partikkelverb, STÅ OPP FOR/MOT og ADRESSERE i betydningen ⟨bringe på bane; ta opp; behandle; gripe an⟩ er lån fra engelsk, og altså såkalte *anglismes*. Jeg mener også at studien har vist at jeg har indikasjoner på at visse typer bruk

av FEILE *kan* være lån fra engelsk. Jeg har imidlertid ikke god nok empiri i dette tilfellet til å konkludere på samme måte som i de andre tilfellene. Hovedkonklusjonen blir altså at for *fire* av studieobjektene må *visse* betydninger og en *viss* bruk kunne karakteriseres som lån fra engelsk. Jeg har også påvist at den bruken jeg mener er lånt klart utgjør mesteparten av all bruk av ordene og frasene i materialet i 2015. Altså er den *vanligste* bruken av disse fire studieobjektene i dag *lån*. Dette betyr også at det vil være en feilslutning å regne *all* bruk av disse som anglisisme.

Underveis i forsøket på å identifisere disse som anglisisme var det nødvendig å kartlegge hvor hyppig disse brukes i materialet mitt der dette var mulig. Tall fra NAKB vis at NÅR DET KOMMER TIL var mest brukt i 2015 (15,8 ppm), og ADRESSERE var minst brukt (1,6 ppm). Resultatene viser at alle studieobjektene har hatt en vekst i relativfrekvens – noen kraftig. De har helt klart kommet mer i bruk. Når det gjelder den bruken jeg har vurdert som lån, har tre av dem en så lav frekvens for 20 år siden (1998) at de da må regnes som svært lite kjente. Dette gjelder GJØRE EN FORSKJELL (0,1 ppm), STÅ OPP FOR/MOT (0,5 ppm) og ADRESSERE (0,4 ppm). NÅR DET KOMMER TIL har vært mer i bruk over lengre tid.

Når det gjelder hva som kan sies å være overført fra engelsk til norsk, mener jeg det er grunnlag for å hevde at i tilfellene GJØRE EN FORSKJELL og STÅ OPP FOR/MOT er det lånt inn en ny fraseologisk enhet i norsk gjennom substitusjon. Disse vil jeg altså kalle *fraseologiske oversettelseslån*. Tilfellene NÅR DET KOMMER TIL og ADRESSERE vil jeg karakterisere som *betydningslån*, hvor allerede integrerte leksikalske enheter får en ny betydning, eller *betydningsutvikling*, som jeg var inne på over. For NÅR DET KOMMER TIL er det tydelig at en viss type diskursmarkerende funksjon også kan sies å være overført fra engelsk. Det synes tydelig, spesielt for tilfellet ADRESSERE at semantiske egenskaper som *valens* også er en del av lånet.¹⁰⁵

I to av tilfellene, NÅR DET KOMMER TIL og FEILE, mente jeg at det klart fantes ord eller fraser i norsk som kunne sies å være nær-synonyme. De andre tilfellene krever en større grad av parafrasering for å uttrykke samme semantiske innhold, og kan sånn sett sies i større grad å fylle et semantisk «hull» i språket (Graedler 1998, 220). Undersøkelsen viste at NÅR DET KOMMER TIL og FEILE ser ut til å komme mer i bruk på bekostning av mer etablerte, «rivaliserende» ord og uttrykk.

Formålet med studien var å belyse en mindre *synlig* form for engelsk innflytelse og forsøke å identifisere fenomenet gjennom fem forskjellige eksempler. Språkpolitiske

---

¹⁰⁵ Dette gjelder også FEILE, selv om jeg ikke har klart å slå fast at en viss bruk av dette er lån.

myndigheter i Norge har lenge vært opptatt av leksikalske lån av enkeltord og domenetap, blant annet med mot såkalt «anglonorsk» (Johansson og Graedler 2002, 20). Jeg håper at dette arbeidet kan bidra til å øke oppmerksomheten rundt at språkendring som resultat av språkkontakt har mange former.

Arbeidet med studien har vist at dette er komplisert materie som det er vanskelig å komme til bunns i. De teoretiske rammene til rådighet har ingen etablert typologisk konsensus, og det finnes svært lite litteratur på området i Norge. Den teknologiske utviklingen gir stadig nye metodiske muligheter, men på grunn av lånenes «skjulte» natur er det også utfordringer med kvantitative kartlegginger. Allikevel mener jeg overordnede trendbilder med store datagrunnlag¹⁰⁶ gir klare indikasjoner som kan brukes i argumenter. Når alt dette er sagt, har selve forsøket og prosessen vært svært interessant. Både språkkontakt og fraseologi mener jeg er felt som kan sies å illustrere språkets uforutsigbare natur på en fascinerende måte. I kjernen av denne naturen ligger individets kreativitet i samhandling med andre.

Kan kunnskapen denne oppgaven har bidratt med brukes til noe? Funnene jeg har gjort og svarene jeg har fått, kan strengt tatt ikke sies å gjelde annet enn nettopp det kildematerialet som er undersøkt. Allikevel har jeg argumentert med at kildematerialet mitt må kunne sies å gjenspeile en form normalbruk av språket fordi det skal møte en gjennomsnittlig språkbruker på en forståelig måte og dekke et vidt spekter av temaer. Svarene og funnene i denne studien vil dermed også kunne indikere en utvikling i skriftspråket generelt. Når det er sagt, har arbeidet vist at det kan være en overrepresentasjon av disse uttrykkene i offentlige uttalelser hos aktører på toppen av samfunnet. Dette kan blant annet være kongelige, politikere og næringslivsledere. Selv om ikke grunnene til valg av uttrykk er undersøkt, mener jeg det ikke er urimelig i dette tilfellet å legge vekt på prestisjeelementet i engelsk som verdensspråk.

Etter å ha undersøkt disse objektene, må jeg slutte meg til Henrik Gottliebs oppfatning om at engelsk i dag påvirker alle nivåer i skandinaviske språk (2012, 174). Etter å ha sett hvordan f.eks. valensmønstre, pragmatiske funksjoner eller valget av ett uttrykk fremfor et annet påvirkes av engelsk, støtter jeg også Fiedlers tanke om at selve diskursen internasjonaliseres (2017, 98ff). I følge Fiedler, må *måten* vi bruker språket på kunne sies å ligne mer på engelsk. Dette er kanskje ikke overraskende når vår kommunikative kompetanse et prestisjespråk er stadig økende.

En innvending mot resultatene av studien kan være at den kun gjelder fem studieobjekter. Dette er selvfølgelig ikke nok til å påvise en generell utvikling i engelsk

---

¹⁰⁶ Her vil *de store talls lov* redusere unøyaktigheten i det presenterte dataene.

språkpåvirkning på norsk. Dette har heller ikke vært formålet med undersøkelsen. Jeg ønsket å rette fokus mot et lite studert felt i norsk språkforskning og, for å bruke Gottliebs metafor, forsøke å identifisere anglisismer «under overflaten». På grunn av deres mer indirekte og skjulte natur, var det nødvendig å gå mer i dybden og kartlegge bruken på flere måter. Det var ikke åpenbart *hva* som eventuelt var lånt. Et større prosjekt kunne kartlagt flere, og til slutt ført til en form for oversikt over slike fenomener i norsk. Deretter kunne man igjen ha fått et inntrykk av hvor vanlig slike anglisismer er, f.eks. i forhold til *direkte* importerte lånord og fraser. Dette bringer meg videre til neste – og siste – kapittel.

7.2 Forslag til videre arbeid

Det er spennende å se hvordan vi, gjennom kompetanse i et annet språk, endrer vårt eget. Den endringen har jeg forsøkt å påvise for et knippe ord eller fraser i denne oppgaven. Det å utvide vår forståelse av hva engelsk språkpåvirkning kan være, mener jeg er en viktig brikke i å opprettholde en bevissthet rundt vårt eget språk. Siden det særlig er forsket svært lite på lån på frasenivå, kan det stilles spørsmål ved hvor høy denne bevisstheten er i dag. Derfor oppfordrer jeg til en videre kartlegging av betydningslån og fraseologiske oversettelseslån. Dette er ikke minst viktig for å skaffe seg et mer komplett bilde av vårt forråd av ord og uttrykk – som igjen er gjenstand for normering og språkrøkt.

Hvem som bruker denne typen anglisismer, og *hvorfor*, er spørsmål jeg ikke har tatt opp. Er det f.eks. forskjeller her i forhold til bruk av lån med engelsk leksikalsk materiale? Dette kunne vært svært interessant å belyse i et sosiolingvistisk perspektiv.

Underveis i arbeidet med denne oppgaven ble det tydelig at den leksikografiske litteraturen i Norge i dag er mer mangelfull enn den engelske, danske eller svenske. Et gledelig skritt i riktig retning er nylanseringen av NAOB som kom i januar 2018. Jeg mener det er viktig at anglisismer av typen jeg har undersøkt her er beskrevet i referanselitteratur. At disse er inkludert, anerkjenner hvordan vi faktisk bruker språket vårt, og hvilke språk vi lar oss påvirke av. Derfor oppfordrer jeg til en videre satsning på fraseologiske enheter som en naturlig del av ordbøker. Frekvensinformasjon, slik OED har, er også nyttig. En direkte kobling mellom oppslaget og et balansert korpus, slik de danske ordboktjenestene ODS og DDO har, gjør verdifull innsikt i språkbruken lett tilgjengelig.

Et ønske for fremtiden er omfattende korpus annotert med semantisk og pragmatisk informasjon om betydninger og funksjon. Metodisk, hadde det lettet arbeidet og gjort undersøkelsene mer presise. Jeg innser at dette er en svært omfattende og tidkrevende jobb,

og at det kan være en utopi mer enn en realistisk mulighet i nær fremtid. Kunstig intelligens og maskinlæring utvikler seg i dag imidlertid raskt. En utviklet automatisert evne til semantisk og pragmatisk «forståelse» ville selvfølgelig vært svært verdifull.

Det jeg har foreslått i dette kapittelet er en forlengelse formålet med prosjektet mitt – å rette oppmerksomheten mot mindre åpenbare former for engelske lån. Siden engelsk har en global innflytelse, er anglisismeforskning et felt som knytter nordstikken opp mot andre språk og inviterer til samarbeid på tvers av landegrenser. En slik utveksling av kunnskap gjør det enklere å få et mer komplett bilde av avtrykkene språkkontakt med engelsk etterlater seg. Også av de avtrykkene som til forveksling ser norske ut.

Referanser

- Amnesty International Norge. 2012. «Stå opp mot urett!». Lest 30. november 2017. <https://www.amnesty.no/content/stå-opp-mot-urett>.
- Andersen, Gisle. 2014. «Pragmatic borrowing». *Journal of Pragmatics* 67: 17-33. doi: 10.1016/j.pragma.2014.03.005.
- Andersen, Gisle. 2017a. «A corpus study of pragmatic adaptation: The case of the Anglicism [jobb] in Norwegian». *Journal of Pragmatics* 113: 127-143. doi: 10.1016/j.pragma.2016.12.015.
- Andersen, Gisle. 2017b. «Phraseology in a cross-linguistic perspective: Borrowing of parallel developments?». Upublisert manuskript, 01. september 2017. PDF-fil.
- Andersen, Gisle, Cristiano Furiassi og Biljana Mišić Ilić. 2017. «The pragmatic turn in studies of linguistic borrowing». *Journal of Pragmatics* 113: 71-76. doi: 10.1016/j.pragma.2017.03.010.
- Anderson, Hephzibah. 2017. «How Americanisms are killing the English language». *BBC*, 6. september 2017. (Lest 29. mars 2018). <http://www.bbc.com/culture/story/20170904-how-americanisms-are-killing-the-english-language>.
- Anderson, Wendy og John Corbett. 2009. *Exploring English with online corpora: An introduction*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Barkema, Henk. 1996. «Idiomaticity and terminology: A multidimensional descriptive model». *Studia Linguistica* 50, (2): 125-160.
- Bloomfield, L. 1933. *Language*. Chicago: University of Chicago Press.
- BMO (Bokmålsordboka), s.v. «Adressere», lest 11. januar 2018. http://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+adressere&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&bokmaal=+&ordbok=bokmaal.
- BMO (Bokmålsordboka), s.v. «Feile», lest 03. april 2018. https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+feile&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&bokmaal=+&ordbok=bokmaal.
- BMO (Bokmålsordboka), s.v. «Forskjell», lest 12. januar 2018. http://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+forskjell&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&bokmaal=+&ordbok=bokmaal.
- BMO (Bokmålsordboka), s.v. «Oversettelseslån», lest 02. mars 2018. http://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+oversettelseslån&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&bokmaal=+&ordbok=bokmaal.
- BMO. 2017. «Bokmålsordboka». Lest 23. mars 2018. https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=bokmaal.
- CLARINO. 2016. «Norwegian Newspaper Corpus Bokmål». Lest 14. september 2017. <http://clarino.uib.no/korpuskel/clarino-metadata?identifier=avis-plain>.

- COCA. 2018. «Corpus of Contemporary American English». Lest 22. mars 2018. <https://corpus.byu.edu/coca/>.
- COHA. 2018. «Corpus of Historical American English». Lest 22. mars 2018. <https://corpus.byu.edu/coha/>.
- Cowie, Anthony P. 1998. *Phraseology: Theory, analysis, and applications*, redigert av A. P. Cowie. Oxford: Clarendon Press.
- Cowie, Anthony P. 1994. «Phraseology». *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, redigert av R. E. Asher og J.M.Y Simpson, 3168-3171, bd. 6. Oxford: Pergamon Press.
- DDO (*Den Danske Ordbog*), s.v. «Adressere», lest 11. januar 2018. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=adressere>.
- DDO (*Den Danske Ordbog*), s.v. «Fejle», lest 3. april 2018. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=fejle>.
- DDO (*Den Danske Ordbog*), s.v. «Gøre en forskel», lest 12. januar 2018. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=gøre+en+forskel>.
- DDO (*Den Danske Ordbog*), s.v. «Når det kommer til», lest 12. januar 2018. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=når+det+kommer+til>.
- DDO (*Den Danske Ordbog*), s.v. «Stå op for», lest 12. januar 2018. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=stå+op+for>.
- DDO (*Den Danske Ordbog*), s.v. «Stå op imod/mod», lest 18. januar 2018. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=stå+op+mod>.
- DDO. 2018. «Den Danske Ordbog». Lest 23. mars 2018. <http://ordnet.dk/ddo>.
- Dyrvik, Ståle. 2011. *Norsk historie 1536-1814: Vegar til sjølvstende*. Oslo: Samlaget.
- Fiedler, Sabine. 2012. «Der Elefant im Raum...» I *The Anglicization of European Lexis*, redigert av Cristiano Furiassi, Virginia Pulcini og Félix Rodríguez González, 239-259. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Fiedler, Sabine. 2017. «Phraseological borrowing from English into German: Cultural and pragmatic implications». *Journal of Pragmatics* 113: 89-102. doi: 10.1016/j.pragma.2017.03.002.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gläser, Rosemarie. 1998. «The Stylistic Potential of Phraseological Units». I *Phraseology: Theory, analysis, and applications*, redigert av A. P. Cowie, 125-143. Oxford: Clarendon Press.
- Goldberg, Adele E. 2013. «Constructionist Approaches». I *The Oxford handbook of construction grammar*, redigert av Thomas Hoffmann og Graeme Trousdale, 15-31. Oxford: Oxford University Press.

- Gottlieb, Henrik. 2004. «Danish Echoes of English». *Nordic Journal of English Studies. Special issue 3*, (2): 39-65. <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/njes/article/view/252/249>.
- Gottlieb, Henrik. 2012. «Phraseology in Flux. Danish Anglicisms beneath the Surface». I *The Anglicization of European Lexis*, redigert av Cristiano Furiassi, Virginia Pulcini og Félix Rodríguez González, 169-198. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Graedler, Anne-Line. 1998. «Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian». Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo.
- Graedler, Anne-Line. 2012. «The collection of Anglicisms». I *The Anglicization of European Lexis*, redigert av V. Pulcini, C. Furiassi og F. R. González, 91-109. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Graedler, Anne-Line og Stig Johansson. 1997. *Anglisismeordboka: Engelske lånord i norsk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Granger, Sylviane og Magali Paquot. 2008. «Disentangling the phraseological web». I *Phraseology: An interdisciplinary perspective*, redigert av Sylviane Granger og Fanny Meunier, 27-50. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Grosjean, François. 2010. *Bilingual: Life and Reality*. Cambridge: Harvard University Press.
- Görlach, Manfred. 2003. *English Words Abroad*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Hambro, Carl Joachim. 1937. «Margaret Mitchell: Tatt av vinden». *Morgenbladet*, 11. september 1937: 4. (Lest 15. november 2017). http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_morgenbladet_null_null_19370911_119_247_1.
- Haugen, Einar. 1950. «The Analysis of Linguistic Borrowing». *Language. Journal of the Linguistic Society of America* 26 (2): 210-31. doi: 10.2307/410058.
- Haugen, Einar. 1969. *The Norwegian language in America: A study in bilingual behavior*. 2 utg. Bloomington: Indiana University Press. Originalutgave, 1953.
- Hegge, Per Egil. 2004a. «Adressat». *Aftenposten*, 26. september 2004: 15. (Lest 17. januar 2018). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=1274>.
- Hegge, Per Egil. 2004b. «Anglisismer». *Aftenposten*, 02. juni 2004: 15. (Lest 15. mars 2016). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=85>.
- Hegge, Per Egil. 2008. «Riktig adressert?». *Aftenposten*, 13. mars 2008: 6. (Lest 15. mars 2016). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=3159>.
- Hegge, Per Egil. 2009a. «Feil adresse?». *Aftenposten*, 6. januar 2009: 6. (Lest 17. januar 2018). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=3452>.
- Hegge, Per Egil. 2009b. «Utgjort forskjell». *Aftenposten*, 17. januar 2009: 6. (Lest 5. april 2016). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=3461>.
- Hegge, Per Egil. 2010. «Riktig adresse». *Aftenposten*, 12. januar 2010: 6. (Lest 17. januar 2018). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=3822>.

- Hegge, Per Egil. 2013a. «Adressert hosteanfall». *Aftenposten*, 28. april 2013: 56. (Lest 9. januar 2018). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=4994>.
- Hegge, Per Egil. 2013b. «Det adresseres». *Aftenposten*, 21. januar 2013: 4. (Lest 15. mars 2016). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=4893>.
- Hegge, Per Egil. 2013c. «Grafisk statist». *Aftenposten*, 7. mars 2013: 4. (Lest 15. mars 2016). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=4939>.
- Hegge, Per Egil. 2013d. «Kaldblodig rettelse». *Aftenposten*, 29. januar 2013: 4. (Lest 15. mars 2016). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=4901>.
- Hegge, Per Egil. 2013e. «Lobbe og skrape». *Aftenposten*, 29. november 2013: 4. (Lest 5. april 2016). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=5211>.
- Hegge, Per Egil. 2013f. «Når det kommer». *Aftenposten*, 2. oktober 2013: 4. (Lest 25. oktober 2017). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=5152>.
- Hegge, Per Egil. 2013g. «Riktig adresse?». *Aftenposten*, 1. november 2013: 4. (Lest 17. januar 2018). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak?action=question&id=5182>.
- Hegge, Per Egil. 2015. «Gjøre forskjell». *Aftenposten*, 12. januar 2015: 10. (Lest 5. april 2016). <http://tux.aftenposten.no/spraak/spraak>.
- Heggstad, Leiv, Alf Torp, Marius Hægstad, Erik Simensen og Finn Hødnebo. 2008. «Falléra». *Norrøn ordbok*, 146, utg. 5. Oslo: Samlaget.
- Hymes, Dell Hathaway. 1972. «On Communicative Competence». I *Sociolinguistics: Selected Readings*, redigert av Janet Holmes og J. B. Pride, 269-293. Harmondsworth: Penguin Education.
- Höglin, Renée. 2002. *Engelska språket som hot och tillgång i Norden*. Bind 2002:561 av *TemaNord*. København: Nordisk ministerråd.
- Høst, Sigurd og Odd Frank Vaage. 2010. «Avislesing ikke lenger for alle». *Samfunnspeilet* 2010 (4). <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/avislesing-ikke-lenger-for-alle>.
- Jahr, Ernst Håkon. 1992. *Language contact: Theoretical and empirical studies*. Bind 60, *Trends in Linguistics, Studies and Monographs*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Johannessen, Janne Bondi, Kristin Hagen, André Lynum og Anders Nøklestad. 2012. «OBT+stat: A Combined Rule-Based and Statistical Tagger». I *Exploring Newspaper Language: Using the web to create and investigate a large corpus of modern Norwegian*, redigert av Gisle Andersen, 51-65. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Johansson, Stig. 2003. «Engelsk eller ikke engelsk – is that the question?» I *Med 'bil' i Norden i 100 år: Ordlaging og tilpassing av utalandske ord*, redigert av Helge Sandøy, 123-137. Oslo: Novus forlag.
- Johansson, Stig og Anne-Line Graedler. 2002. *Rocka, hipt og snacksy. Om engelsk i norsk språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kloss, Heinz. 1967. «‘Abstand Languages’ and ‘Ausbau Languages’». *Anthropological Linguistics* 9: 29-41.

- Kristoffersen, Gjert. 2005. «Vil det norske språk overleve?». *Aftenposten*, 30. januar 2005: 43. (Lest 30. mars 2018). <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/0QyEJ/Vil-det-norske-sprak-overleve>.
- Kulbrandstad, Lars Anders. 2005. *Språkets mønstre: Grammatiske begreper og metoder*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Labov, William. 1994. *Principles of linguistic change, volume 1: Internal factors*. Cambridge: Blackwell.
- Lomheim, Sylfest. 2008. «Står norsk språk «fjellstøtt»?». *Språkrådet*. Lest 30. mars 2018. <http://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2008/Staar-norsk-spraak-fjellstoett/>.
- Lothe, Jakob, Christian Refsum, Unni Solberg og Atle Kittang. 2007. *Litteraturvitenskapelig leksikon*. 2. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Lyons, John. 1995. *Linguistic semantics: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Løvås, Gunnar G. 2004. *Statistikk for universiteter og høyskoler*. 2 utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mackey, William. 1962. «The description of bilingualism». *Canadian Journal of Linguistics/Revue Canadienne De Linguistique* 7 (2): 51-85.
- Martí Solano, Ramón. 2012. «Multi-Word Loan Translations and Semantic Borrowings from English in French Journalistic Discourse». I *The Anglicization of European Lexis*, redigert av V. Pulcini, C. Furiassi og F. R. González, 199-215. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Matras, Yaron. 2009. *Language Contact*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- McEnery, Tony, Richard Xiao og Yukio Tono. 2006. *Corpus-Based Language Studies: An advanced resource book*. London: Routledge.
- Mel'čuk, Igor. 1998. «Collocations and Lexical Functions». I *Phraseology: Theory, analysis, and applications*, redigert av A. P. Cowie, 23-53. Oxford: Clarendon Press.
- Merriman, John. 2010. *A History of Modern Europe: From the French Revolution to the Present*. 3 utg. Bind 2. New York: W. W. Norton & Company.
- Moon, Rosamund. 1998. *Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach*. Oxford studies in lexicography and lexicology. Oxford: Clarendon Press.
- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Adressere», lest 11. januar 2018. <https://www.naob.no/ordbok/adressere>.
- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Anglisisme», lest 13. februar 2018. <https://www.naob.no/ordbok/anglisisme>.
- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Fallere», lest 07. april 2018. <https://www.naob.no/ordbok/fallere>.

- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Feile», lest 11. januar 2018. <https://www.naob.no/søk/feile>.
- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Forskjell», lest 12. januar 2018. <https://www.naob.no/ordbok/forskjell?elementRefid=59234741#59234741>.
- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Kalkere», lest 28. februar 2018. <https://www.naob.no/ordbok/kalkere>.
- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Komme», lest 12. januar 2018. https://www.naob.no/ordbok/komme_1?elementRefid=60482785#60482785.
- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Lån», lest 13. februar 2018. https://www.naob.no/ordbok/lån_2.
- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Oversettelseslån», lest 02. mars 2018. <https://www.naob.no/ordbok/oversettelseslån>.
- NAOB (*Det Norske Akademis ordbok*), s.v. «Stå», lest 12. januar 2018. https://www.naob.no/ordbok/stå_1?elementRefid=53618030#53618030.
- NAOB. 2018. «Det Norske Akademis ordbok». Lest 23. mars 2018. <https://www.naob.no>.
- Nasjonalbiblioteket. 2015. «NB N-gram». Lest 14. september 2017. http://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1/.
- Nasjonalbiblioteket. 2017. «Nettbiblioteket». Lest 14. september 2017. <https://beta.nb.no>.
- NRK. 2005. «Typisk norsk». TV-serie, sesong 2, del 6.
- NRK. 2007. «H.M. Kongens nyttårstale». TV-sending. 31. desember 2007.
- NRK. 2017. «Søndagsrevyen». TV-Sending. 26. februar 2017. <https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA03022617/26-02-2017#t=10m53s>.
- ODS (*Ordbog over det danske Sprog*), s.v. «Fejle», lest 30. mars 2018. <http://ordnet.dk/ods/ordbog?select=fejle,2&query=fejle>.
- ODS. 2018. «Ordbog over det danske Sprog». Lest 23. mars 2018. <http://ordnet.dk/ods>.
- OED (*Oxford English Dictionary*), s.v. «Fail», lest 03. april 2018. <http://www.oed.com/view/Entry/67654>.
- OED (*Oxford English Dictionary*), s.v. «Miserably», lest 09. april 2018. <http://www.oed.com/view/Entry/119529?redirectedFrom=fail+miserably#eid36678031>.
- OED. 2017. «Key to frequency». Lest 24. januar 2018. <http://public.oed.com/how-to-use-the-oed/key-to-frequency/>.
- OED. 2018. «OED Online». Lest 23. mars 2018. <http://www.oed.com>.
- Pulcini, V., C. Furiassi og F. R. González. 2012. «The lexical influence of English on European languages: From words to phraseology». I *The Anglicization of European Lexis*, redigert av V. Pulcini, C. Furiassi og F. R. González, 1-24. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Retriever. 2017. «Mediearkiv». Lest 15. september 2017. <https://www.retriever.no/product/mediearkiv/>.

- Røyneland, Unn. 2008. «Fleirspråklegheit». I *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*, redigert av Helge Sandøy, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Brit Mæhlum, 35-46. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Sandved, Arthur O. 2007. «Engelske lån som leksikografisk problem». *Språknytt* (1): 7-11.
- Sandøy, Helge. 1997. «Lånte fjører eller bunad? Om norsk skrivemåte av importord». Utgreiing for Kulturdepartementet og Norsk språkråd. Bergen.
- Sandøy, Helge. 2005. «Frå 'en levande organisme' til språklig 'usus'». I *Mot rikare mål å trå: Festskrift til Tove Bull*, redigert av Gulbrand Alhaug, Endre Mørck og Aud-Kirsti Pedersen, 93-106. Oslo: Novus forlag.
- Sandøy, Helge. 2008. «Skriftvariasjon». I *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*, redigert av Helge Sandøy, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Brit Mæhlum, 168-193. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Sandøy, Helge, Sine Halkjelsvik Bjordal, Agnete Nesse, Gjert Kristoffersen, Arne Torp, Philipp Conzett, Hans-Olav Enger, Endre Mørck, Tor Erik Jenstad, Eva Maagerø, Jan Ragnar Hagland, Anders Johansen, Jørgen Magnus Sejersted, Aslaug Veum og Stig Rognes. 2016. *Mønster*, redigert av Helge Sandøy. Bind 1 av *Norsk språkhistorie*, redigert av Helge Sandøy og Agnete Nesse. Oslo: Novus forlag.
- SAOB (*Svenska Akademiens ordbok*), s.v. «Fela», lest 31. mars 2018. https://svenska.se/saob/?id=F_0213-0301.9Z2F&pz=7.
- SAOB (*Svenska Akademiens ordbok*), s.v. «Stå», lest 12. januar 2018. https://svenska.se/saob/?id=S_13587-0001.N4xv&pz=7.
- SAOB. 2018. «Svenska Akademiens ordbok». Lest 23. mars 2018. <https://www.saob.se>.
- Sköldbberg, Emma. 2004. «Korten på bordet: Innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom». Doktorgradsavhandling, Göteborgs universitet.
- SO (*Svensk ordbok*), s.v. «Adressera», lest 11. januar 2018. <https://svenska.se/so/?id=00255&pz=7>.
- SO (*Svensk ordbok*), s.v. «Fela», lest 31. mars 2018. <https://svenska.se/so/?id=12507&pz=7>.
- SO. 2018. «Svensk ordbok». Lest 23. mars 2018. <https://svenska.gu.se/forskning/forskningsprofiler/lexikologi-och-lexikografi/lexikaliska-institutet/SO>.
- Språkrådet. 2012. «Svar på Facebook om uttrykksmåten 'når det kommer til'». Lest 31. oktober 2017. <https://www.facebook.com/Sprakradet.NO/posts/261700283917714>.
- Språkrådet. 2016. «Årets fyord». Lest 17. januar 2018. <http://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2016/arets-fyord/>.
- Språkrådet. 2017. «Språkstatus 2017: Språkpolitisk tilstandsrapport frå Språkrådet». Lest 29. mars 2018. <http://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/publikasjoner/sprakstatus/sprakstatus-2017.pdf>.
- Språkrådet. 2018. «Svar på spørsmål». Lest 01. mars 2018. <http://www.sprakradet.no/svardatabase/?CurrentForm.SearchText=oversettelseslån>.

- Stene, Aasta. 1945. «English loan-words in modern Norwegian: A study of linguistic borrowing in the process». Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo.
- Svennevig, Jan. 2009. *Språklig samhandling. Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*. 2. utg. Oslo: Landslaget for norskundervisning og Cappelen akademisk forlag.
- Thomason, Sarah G. 2001. *Language contact*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Torp, Arne og Lars S. Vikør. 2014. *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. 4 utg. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Uri, Helene. 2013. «Uri utfordrer: Nice, følt eller scary?». *Aftenposten*, 25. november 2013. (Lest 10. januar 2016). http://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/Uri-utfordrer-Nice_-falt-eller-scary-102772b.html.
- Uri, Helene. 2016. «Blåbær og peanøtter». *Bok365*, 26. september 2016. (Lest 27. november 2017). <https://bok365.no/artikkel/blabaer-og-peanotter/>.
- VG. 2006. «Kronprinsen delte erfaringer med skoleelever». *VG*, 23. august 2006. (Lest 13. oktober 2017) <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/kronprinsparet/kronprinsen-delte-erfaringer-med-skoleelever/a/127520/>.
- Vinje, Finn-Erik. 1995. *Med alle skalker lukket. Aftenpostens og Dagbladets språkbruk i kritisk belysning*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Vaage, Odd Frank. 2017. «Norsk mediebarometer 2016». *Statistisk sentralbyrå*. Lest 21. september 2017. <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/norsk-mediebarometer-2016>
- Weinreich, Uriel. 1953. *Languages in Contact: Findings and Problems*. Bind 1 av *Publications of the Linguistic Circle of New York*. New York: Linguistic Circle of New York.
- Winter-Froemel, Esme og Alexander Onysko. 2012. «Proposing a Pragmatic Distinction for Lexical Anglicisms». I *The Anglicization of European Lexis*, redigert av V. Pulcini, C. Furiassi og F. R. González, 43-64. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Zipf, George Kingsley. 1949. *Human Behavior and the Principle of Least Effort: An Introduction to Human Ecology*. Cambridge: Addison-Wesley Press.

Abstract

English is today considered a global *lingua franca*. For Norwegian, it can be argued that this contact situation and the process coined *Anglicization* is intensified by the digital revolution and an increasing bilingual proficiency. Norwegian Anglicism research has previously been largely concerned with direct single-word lexical borrowings. This study aims to bring focus to understudied and less salient part of English linguistic influence. It examines five cases that could be *semantic loans* or *phraseological loan translations*. The working hypothesis is that they *are* in fact products of language contact. If they can be identified as borrowings, this study will try to determine what has been borrowed and consider the development in frequency compared to similar expressions in Norwegian, where applicable. The examined cases are GJØRE EN FORSKJELL, NÅR DET KOMMER TIL, STÅ OPP FOR/MOT, ADRESSERE og FEILE.

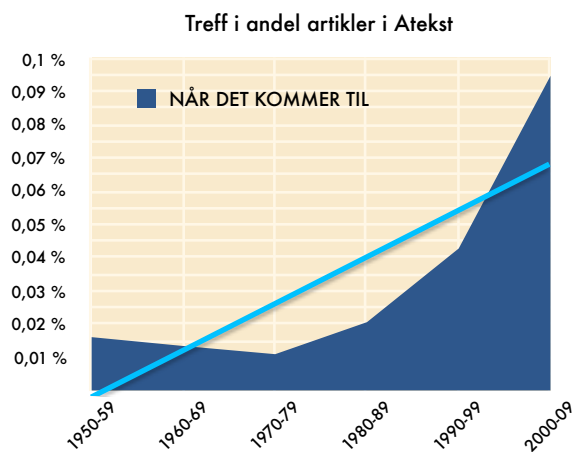
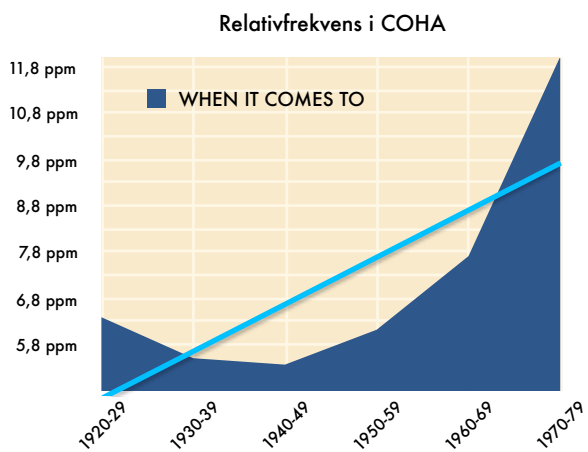
The study makes use of Uriel Weinreich and Einar Haugen's works in language contact and linguistic borrowing as a theoretical starting point. It gets its framework from the Anglicism research of Anne-Line Graedler, Gisle Andersen, Henrik Gottlieb and Sabine Fiedler. The examination is conducted using a contrastive cross-linguistic corpus method, with both qualitative and quantitative aspects. It is based on the corpuses *Norsk aviskorpus*, *HaBit Norwegian Web 2015*, *Corpus of Historical American English* and *Corpus of Contemporary American English*, and the text archives *Nasjonalbibliotekets nettbibliotek* and *Atekst*.

This work reveals that four out of five of the objects of investigation can be considered as Anglicisms. This is, however, not valid for *all* uses they have in Norwegian today, and applies only to the most *common* use. In most of the cases, it is shown that first written evidence in Norwegian can be dated to before English played a significant role as a global *lingua franca*. The usage determined as *borrowed* from English entered Norwegian mainly in the twentieth century, but does not experience any boost in frequency until around the mid 2000s. Findings makes it relevant to characterize several of the Anglicisms as borrowings of *developments in meaning*: Existing meanings in Norwegian develop related meanings, modelled on English usage. Quantitative mapping furthers shows that all of the objects investigated have increased in usage over the last 20 years. In cases where applicable, they seem to gain ground at the expense of other semantically similar words or phrases in Norwegian.

Vedlegg

I. Korrelasjon fra tilfellestudie II

II. Personlig korrespondanse

Erlend Klouman Høiner

Sendt - Universitetet i Agder 19. januar 2018 kl. 10:43

EH

Takk for et flott oppslagsverk! Noen spørsmål angående nye betydninger og uttrykk.

Til: naob@kunnskapsforlaget.no

Kjære Det Norske Akademis ordbok,

Jeg skriver en masteroppgave der jeg undersøker en form for indirekte, strukturell eller pragmatisk påvirkning på norsk språk fra engelsk (kanskje aller helst amerikansk). Jeg ønsker å se på tilfeller der betydninger og bruk, gjennom fraser eller ord, er tatt inn i norsk språk ved bruk av allerede eksisterende norske ordformer. Jeg utelater nydannede sammensetninger, avløserord, som består av ledd oversatt fra engelsk.

Hovedsakelig ønsker jeg å undersøke følgende type mulige anglismer (begreper etter Henrik Gottlieb, «Danish Echoes of English», 2004):

- **Semantiske lån**, som «adressere»:
  - «[...] vår skole ikke gjør nok for å adressere holdninger [...]»
- **Morfosyntaktiske kalker**, som «gjøre en forskjell», «stå opp for/mot», «Når det kommer til»:
  - «Vi kan alle gjøre en forskjell for andre»
  - «Stå opp for kollega, ble sjøt mobbet»
  - «Sprenger skalaen når det kommer til innvendig plass»

Jeg synes det er interessant å undersøke disse typene av lån, fordi de ofte ikke blir identifisert av språkbrukere som påvirkning fra et annet språk. Dette skjer i hvert fall i mye mindre grad enn for f.eks direkte importord, norvagismer eller avløserord.

Jeg bruker en tverrlingvistisk korpusmetode hvor jeg sammenligner frekvensen av disse ordene og uttrykkene i amerikansk-engelske og norske korpus. I tillegg bruker jeg ordbokoppslag (OED, NAOB, Bokmålsordboka) for å kartlegge betydninger og bruk og sammenligne disse med materialet fra korpus.

Inntil lanseringen av den reviderte NAOB, har disse semantiske lånene og morfosyntaktiske kalkene vært fraværende fra norsk referanselitteratur, samtidig som danskene (DDO) og svenskene (SO, SAOB) har beskrevet mange av disse i sine oppslagsverk. I det hele tatt har vi ikke hatt noe godt digitalt fraseologisk oppslagsverk – før nå! Tusen takk for jobben dere gjør.

Så til noen spørsmål:

Den nye bruken av verbet «adressere» er beskrevet som «muntlig». Hva legger dere i dette?

Dere har inkludert både «gjøre en forskjell» (ca. 4 ppm), «stå opp for» (ca. 6,9 ppm), «adressere» (ca. 1,6 ppm). (Relativfrekvensen er oppgitt i *parts per million* fra norsk aviskorpus for 2015).

Burde «stå opp mot» også være inkludert, siden «stå opp for» er med? DDO, SAOB og OED har dette uttrykket med.

Jeg har et spørsmål angående diskursmarkøren «når det kommer til». Denne har i mitt materiale en ppm på 16,6 for 2015. Det faste uttrykket «når det kommer til stykket» er med, men mye mindre frekvent i språket (ca. 0,4 ppm i 2010, NB n-gram). Burde «når det kommer til» også inkluderes, eller er den utelatt fordi det finnes andre nær-synonyme uttrykk som er mer etablert? Av «konkurrerende» uttrykk brukt på nogenlunde samme måte som diskursmarkør, er dette tre på topp i 2015:

1. «når det gjelder»
2. «med tanke på»
3. «når det kommer til»

Tusen hjertelig takk for et flott referanseverk!

Beste hilsen
Erlend Klouman Høiner,
Universitetet i Agder

☆ Hanne Lauvstad @

Innboks - Privat 2. februar 2018 kl. 10:03

HL

Anglismeuttrykk i NAOB

Til: Erlend Klouman Høiner

Takk for hyggelig tilbakemelding! Anglismene, inkludert uttrykkene som er med i NAOB, er hovedsakelig basert på en liste laget av professor emeritus i engelsk språk, Arthur Sandved. I tillegg er noen ord og uttrykk lagt til av den enkelte redaktør, basert på andre kilder. Det er nok blitt noen inkonsekvenser ved en slik fremgangsmåte. Vi skal vurdere uttrykkene du savner. Dette må gjøres neste uke, for denne uken har vi fullt opp med lanseringsarrangementene.

Stilmarkøren «muntlig» brukes i nokså vid betydning, og ved 'adressere' er det nok meningen at den skal betegne en uformell stil.

Vennlig hilsen

Hanne Lauvstad
Dr.art.
Leksikograf, Det Norske Akademis ordbok
hanne.lauvstad@kunnskapsforlaget.no

NAOB
DET NORSKE AKADEMIS ORDBOK
naob.no

KUNNSKAPSFORLAGET
Gullhaug torg 1
Postboks 4432 Nydalen
0403 Oslo

☆ Hanne Lauvstad @

Innboks - Privat 16. februar 2018 kl. 16:05

HL

anglismeuttrykk i NAOB

Til: Erlend Klouman Høiner

Jeg kan nå nevne at vi har lagt til uttrykket 'når det kommer til ____' som uttrykk under verbet 'komme' i NAOB.

Vennlig hilsen

Hanne Lauvstad
Dr.art.
Leksikograf, Det Norske Akademis ordbok
hanne.lauvstad@kunnskapsforlaget.no

NAOB
DET NORSKE AKADEMIS ORDBOK
naob.no

KUNNSKAPSFORLAGET
Gullhaug torg 1
Postboks 4432 Nydalen
0403 Oslo

III. Søkestrenger

III.1 Norsk aviskorpus (bokmål)

III.1.1 Gjøre en forskjell

("gjøre" %c | "gjør" %c | "gjorde" %c | "gjort" %c) "en" %c "forskjell" %c

("gjøre" %c | "gjør" %c | "gjorde" %c | "gjort" %c) []{0,4} "en" %c []{0,4} "forskjell" %c

III.1.2 Når det kommer til —

"når" %c "det" %c ("kommer" %c | "kom" %c | "har kommet" %c) "til" %c

"når" %c "det" %c ("kommer" %c | "kom" %c | "har kommet" %c) "til" %c ("stykke" %c | "stykket" %c)

"når" %c "det" %c []{0,1} ("kommer" %c | "kom" %c | "har kommet" %c) "til" %c

"når" %c "det" %c []{0,1} ("kommer" %c | "kom" %c | "har kommet" %c) "til" %c ("stykke" %c | "stykket" %c)

III.1.3 Stå opp for/mot —

("stått" %c | "sto" %c | "stod" %c | "står" %c | "stå" %c) "opp" %c ("for" %c | "mot" %c)

("stått" %c | "sto" %c | "stod" %c | "står" %c | "stå" %c) "opp" %c ("for" %c | "mot" %c) "å" %c

("stått" %c | "sto" %c | "stod" %c | "står" %c | "stå" %c) []{0,2} "opp" %c ("for" %c | "mot" %c)

("stått" %c | "sto" %c | "stod" %c | "står" %c | "stå" %c) []{0,2} "opp" %c ("for" %c | "mot" %c) "å" %c

III.1.4 Adressere —

("adressert" %c | "adresserte" %c | "adresserer" %c | "adressere" %c)

("adressere" []{0,4} "til" %c | "adresserer" []{0,4} "til" %c | "adressert" []{0,4} "til" %c | "adresserte" []{0,4} "til" %c)

III.1.3 Feile

("feile" %c | "feiler" %c | "feilet" %c)

"menneskelig" %c "å" %c "feile" %c

(<prøve" %c "og" %c "feile" %c | "prøver" %c "og" %c "feiler" %c | ("prøvde" %c | "prøvet" %c | "prøvd" %c) "og" %c "feilet" %c)

III.2 Nasjonalbibliotekets nettbibliotek

Søkestrengene presentert her vil ikke være fullstendig uttømmende, da jeg har utført svært mange forskjellige søk i arbeidet. Søkestrengene her er allikevel grunnlaget for alle eksemplene hentet fra NBNB.

III.2.1 Gjøre en forskjell

"gjøre en forskjell"|"gjøre en forskell"|"gjøre en forskjjel"|"gjøre en forskel"|"giøre en forskjell"|"giøre en forskell"|"giøre en forskjjel"|"giøre en forskel"|"gøre en forskjell"|"gøre en forskell"|"gøre en forskjjel"|"gøre en forskel"|"gjør en forskjell"|"gjør en forskjell"|"gjør en forskjjel"|"gjør en forskel"|"gjør en forskjell"|"gjør en forskell"|"gjør en forskjjel"|"gjør en forskel"|"gør en forskjell"|"gør en forskell"|"gør en forskjjel"|"gør en forskel"|"gjorde en forskjell"|"gjorde en forskell"|"gjorde en forskjjel"|"gjorde en forskel"|"giorde en forskjell"|"giorde en forskell"|"giorde en forskjjel"|"giorde en forskel"|"gorde en forskjell"|"gorde en forskell"|"gorde en forskjjel"|"gorde en forskel"|"gjort en forskjell"|"gjort en forskell"|"gjort en forskjjel"|"gjort en forskel"|"giort en forskjell"|"giort en forskell"|"giort en forskjjel"|"giort en forskel"|"gort en forskjell"|"gort en forskell"|"gort en forskjjel"|"gort en forskel"

"gjøre forskjell"|"gjøre forskell"|"gjøre forskjjel"|"gjøre forskel"|"giøre forskjell"|"giøre forskell"|"giøre forskjjel"|"giøre forskel"|"gøre forskjell"|"gøre forskell"|"gøre forskjjel"|"gøre forskel"|"gjør forskjell"|"gjør forskell"|"gjør forskjjel"|"gjør forskel"|"gjør forskjell"|"gjør forskell"|"gjør forskjjel"|"gjør forskel"|"gjør forskjell"|"gjør forskell"|"gjør forskjjel"|"gjør forskel"|"gør forskjell"|"gør forskell"|"gør forskjjel"|"gør forskel"|"gjorde forskjell"|"gjorde forskell"|"gjorde forskjjel"|"gjorde forskel"|"giorde forskjell"|"giorde forskell"|"giorde forskjjel"|"giorde forskel"|"gorde forskjell"|"gorde forskell"|"gorde forskjjel"|"gorde forskel"|"gjort forskjell"|"gjort forskell"|"gjort forskjjel"|"gjort forskel"|"giort forskjell"|"giort forskell"|"giort forskjjel"|"giort forskel"|"gort forskjell"|"gort forskell"|"gort forskjjel"|"gort forskel"

"gjør ingen forskjell"|"gjør ingen forskell"|"gjør ingen forskjjel"|"gjør ingen forskel"|"giør ingen forskjell"|"giør ingen forskell"|"giør ingen forskjjel"|"giør ingen forskel"|"gør ingen forskjell"|"gør ingen forskell"|"gør ingen forskjjel"|"gør ingen forskel"|"gjorde ingen forskjell"|"gjorde ingen forskell"|"gjorde ingen forskjjel"|"gjorde ingen forskel"|"giorde ingen forskjell"|"giorde ingen forskell"|"giorde ingen forskjjel"|"giorde ingen forskel"|"gorde ingen forskjell"|"gorde ingen forskell"|"gorde ingen forskjjel"|"gorde ingen forskel"|"gjort ingen forskjell"|"gjort ingen forskell"|"gjort ingen forskjjel"|"gjort ingen forskel"|"giort ingen forskjell"|"giort ingen forskell"|"giort ingen forskjjel"|"giort ingen forskel"|"gort ingen forskjell"|"gort ingen forskell"|"gort ingen forskjjel"|"gort ingen forskel»

III.2.2 Når det kommer til —

"når det kommer til"|"naar det kommer til"|"når det kom til"|"naar det kom til"|"da det kom til"|"når det har kommet til"|"naar det har kommet til"

"når det kommer til stykket"|"når det kommer til stykke"|"naar det kommer til stykket"|"naar det kommer til stykke"|"når det kom til stykket"|"naar det kom til stykke"|"da det kom til stykket"|"da det kom til stykke"|"når det har kommet til stykket"|"når det har kommet til stykke"|"naar det har kommet til stykket"|"naar det har kommet til stykke"

III.2.3 Stå opp for/mot —

"stå opp for"|"stå op for"|"staa opp for"|"staa op for"|"står opp for"|"står op for"|"staar opp for"|"staar op for"|"sto opp for"|"stod opp for"|"sto op for"|"stod op for"|"stått opp for"|"stått op for"|"staatt opp for"|"staatt op for"|"stå opp mot"|"stå op mot"|"staa opp mot"|"staa op mot"|"står opp mot"|"står op mot"|"staar opp mot"|"staar op mot"|"sto opp mot"|"stod opp mot"|"sto op mot"|"stod op mot"|"stått opp mot"|"stått op mot"|"staatt opp mot"|"staatt op mot"

"stå opp for å"|"stå op for at"|"staa opp for at"|"staa op for at"|"står opp for å"|"står op for at"|"staar opp for at"|"staar op for at"|"sto opp for å"|"stod opp for å"|"stod opp for at"|"sto op for at"|"stod op for at"|"stått opp for å"|"stått op for at"|"staatt opp for at"|"staatt op for at"

III.2.4 Adressere —

adressere|adressere|adresserer|adresserer|adresserte|adresserte|adresserede|adresserede|adressert|adressert|adressered|adressered

"adressere sig"|"adresserer sig"|"adresserte sig"|"adresserede sig"|"adressert sig"|"adressered sig"|"adressere seg"|"adresserer seg"|"adresserte seg"|"adresserede seg"|"adressert seg"|"adressered seg"|"adressere sig"|"adresserer sig"|"adresserte sig"|"adresserede sig"|"adressert sig"|"adressered sig"|"adressere seg"|"adresserer seg"|"adresserte seg"|"adresserede seg"|"adressert seg"|"adressered seg"

III.2.5 Feile

feile|fejle|feiler|fejler|feilet|feiled|fejlet|fejled

III.3 NB N-gram

III.3.1 Gjøre en forskjell

gjøre en forskjell,gjør en forskjell,gjorde en forskjell,gjort en forskjell

III.3.2 Når det kommer til —

det kom til,det kommer til

når det kom+da det kom,når det kommer

kommer til stykket+kom til stykket+kommet til stykket+kommer til stykke+kom til stykke+kommet til stykke

III.3.3 Stå opp for/mot —

stå opp for+stå op for+staa opp for+staa op for,står opp for+står op for+staar opp for+staar op for,sto opp for+stod opp for+sto op for+stod op for,stått opp for+stått op for+staatt opp for+staatt op for

stå opp mot+stå op mot+staa opp mot+staa op mot,står opp mot+står op mot+staar opp mot+staar
op mot,sto opp mot+stod opp mot+sto op mot+stod op mot,stått opp mot+stått op mot+staatt opp
mot+staatt op mot

III.3.4 Adressere —

adressere+adressere,adresserer+adresserer,adresserte+adresserte,adressert+adressert

adressere til+adressere til,adresserer til+adresserer til,adresserte til+adresserte til,adressert
til+adressert til

III.3.5 Feile

feile+fejle,feiler+fejler,feilet+fejlet+feiled+fejled+feilede+fejlede

III.4 Atekst

III.4.1 Gjøre en forskjell

"gjøre en forskjell"

"gjør en forskjell"

"gjorde en forskjell"

"gjort en forskjell"

"gj?r* en *forskjell" OR "gj?r* * en *forskjell" OR "gj?r* en * *forskjell" OR "gj?r* * en *
forskjell" OR "gj?r * * en * *forskjell" OR "gj?r* * en * * *forskjell" OR "gj?r* * * en * *
*forskjell"

III.4.2 Når det kommer til —

"når det kom* til"

"da det kom* til"

"når det kom* til stykk*"

"da det kom* til stykk*"

"når det kom* til" OR "når det * kom* til" OR "da det kom* til" OR "da det * kom* til"

"når det kom* til stykk*" OR "når det * kom* til stykk*" OR "da det kom* til stykk*" OR "da det
* kom* til stykk*"

III.4.3 Stå opp for/mot —

"stå opp for"

"står opp for"

"sto opp for"

"stått opp for"

"stå opp mot"

"står opp mot"

"sto opp mot"

"stått opp mot"

"stå opp for" OR "står opp for" OR "sto opp for" OR "stod opp for" OR "stått opp for" OR "stå opp mot" OR "står opp mot" OR "sto opp mot" OR "stod opp mot" OR "stått opp mot" OR "stå * opp for" OR "står * opp for" OR "sto * opp for" OR "stod * opp for" OR "stått * opp for" OR "stå * opp mot" OR "står * opp mot" OR "sto * opp mot" OR "stod * opp mot" OR "stått * opp mot" OR "stå * * opp for" OR "står * * opp for" OR "sto * * opp for" OR "stod * * opp for" OR "stått * * opp for" OR "stå * * opp mot" OR "står * * opp mot" OR "sto * * opp mot" OR "stod * * opp mot" OR "stått * * opp mot" OR "stått * * opp mot»

III.4.4 Adressere —

adressere

adresserer

adresserte

adressert

"adressere til" OR "adressere * til" OR "adressere * * til" OR "adressere * * * til"

"adresserer til" OR "adresserer * til" OR "adresserer * * til" OR "adresserer * * * til"

"adresserte til" OR "adresserte * til" OR "adresserte * * til" OR "adresserte * * * til"

"adressert til" OR "adressert * til" OR "adressert * * til" OR "adressert * * * til"

III.4.5 Feile

feile

feiler

feilet

"prøve og feile" OR "menneskelig å feile"

"prøver og feiler"

"prøvde og feilet" OR "prøvd og feilet" OR "prøvet og feilet"

III.5 HaBit Norwegian Web 2015 Bokmål

III.5.1 Gjøre en forskjell

Simple query: GJØRE en forskjell

Lemma query: gjøre > PoS: verb

Context, lemma filter: right 4 tokens > en forskjell > All of these items

III.5.2 Når det kommer til —

Simple query: når det KOMME til

Simple query: når

Context, lemma filter: right 4 tokens > det komme til > All of these items

III.5.3 Stå opp for/mot —

Simple query: STÅ opp for

Simple query: STÅ opp mot

Simple query: STÅ opp for å

Simple query: STÅ opp mot å

Lemma query: stå > PoS: verb

Context, lemma filter: right 3 tokens > opp for > All of these items

Lemma query: stå > PoS: verb

Context, lemma filter: right 3 tokens > opp mot > All of these items

III.5.4 Adressere —

Lemma query: adressere > PoS: verb

Lemma query: adressere > PoS: verb

Context, lemma filter: right 4 tokens > til > All of these items

III.5.5 Feile

Lemma query: feile > PoS: verb

Simple query: menneskelig å FEILE

Simple query: PRØVE og FEILE

III.6 Corpus of Historical American English / Corpus of Contemporary American English

III.6.1 *Make a difference*

MAKE_v* a difference

III.6.2 *When it comes to —*

when it COME_v* to

III.6.3 *Stand up for/to —*

STAND_v* up for|to

III.6.4 *Address —*

ADDRESS_v*

COHA: ADDRESS_v* (collocates to_i* 4,4)

COCA: ADDRESS_v* (collocates to_i* 0,4)

III.6.5 *Fail*

FAIL_v*

TRY_v* and FAIL_v*